MLADEN SCHWARTZ o ANTI STARČEVIĆU

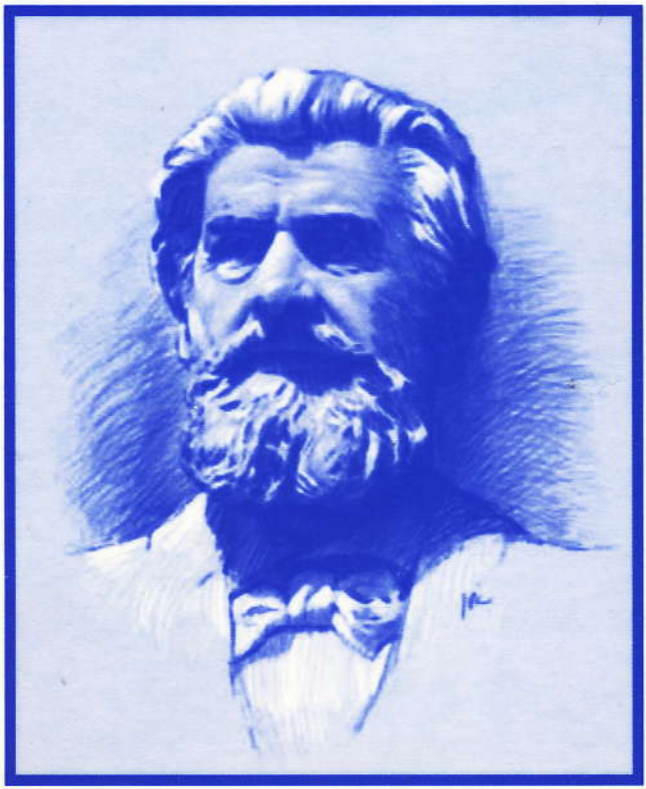

IUVENALIS SAMIZDAT

SLAVOSERBI. To smeće naroda, to krdo, ti rođeni robovi, skot gnjusniji od ikojega drugoga, odvratni ljudski šljam i ološ, podljudi, bliži životinji negoli čovjeku, mješine koje muču i revu, sužanjska pasmina! Tko snatri o južnoslavenskoj državi, nije negoli za ludnicu i za sjekiru. Muhamedovci Bosne su pravi hrvatski plemići.

ŽIDOVI. Mi smo uvjereni, da su Židovi, bez razbora pušteni u javan život, premnogo pokvarili i rastrovali narod francuski.

DEMOKRACIJA. Puk nije naučen umovati, nego samo ćutiti. Zato, kada se radi o njegovu dobru, neka on više, hvali i osuđuje kako hoće; kad uvidi korist radnje, on će samo hvaliti. Mi volimo iskren, manje škodljiv apsolutizam nego ubitačnu opsjenu ustavnosti. Rimljani su često bili pod diktatorom, i onda su bili najsretniji i napredovali su.

IZDAJA. Narod koji uvijek traži zaštitnika, nije vrijedan slobode. Tko nije svoj, taj je svačiji, jer o njemu ne ovisi čiji će biti. Dok bude domaćih izdajica, imat ćemo tuđina za gospodara. Zovite me imenom kojim hoćete, samo ne onim izdajice.

BORBA. Nama je najstrašniji nauk o neotporu protiv zla, trpno držanje spram zla. Svaki sin Domovine dužan je služiti svojemu narodu.

ISTINA. Čist posao ne boji se svjetlosti.

HRVATSKE NARODNE MANE. Mi Hrvati imamo dvije narodne mane iz kojih izvire sva naša nesreća: svakomu vjerujemo bez da promišljamo, i lahko zaboravljamo krivice, koje nam drugi učine. Jučer davali, danas primamo zapovjedi; jučer dijelili, danas prosimo milost; jučer strašili, danas od straha drščemo. **AS**

Knjižnica
SABRANA DJELA MLADENA SCHWARTZA
Svezak VI: Schwartz o Starčeviću

Dosadašnji svesci:
I. Protokoli, Židovi i Adolf Hitler
II. Hrvatska nakon Tuđmana
III. Što je to – Desnica?
IV. Laž, zločin i smrt demokracije
V. Novi Protokoli sionskih mudraca za XXI stoljeće

Čitanje i ispravljanje:
Neosmelas

Računalna obradba:
Denona d.o.o. Zagreb

Tisak:
»Kustoš«, Zagreb, Ilica 257a

Naslovnica:
Ante Starčević

Zadnja stranica korica:
Keltski križ, simbol europske Nove Desnice

Svjetlopis Mladena Schwartza:
Mio Vesović

Sponzori:
Ivo Paradžik &
Starčevićanci sva tri zakona

Iuvenalis Samizdat
© Mladen Schwartz 2007

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 640984

ISBN 978-953-98181-4-0

MLADEN SCHWARTZ O ANTI STARČEVIĆU

Nepoznato i neobično o Staromu

s Otvorenim Pismom Mladena Schwartza Hrvatskom Narodu

Priredila i izdala te pogovorom popratila: Ana Lučić

Iuvenalis Samizdat

Zagreb 2007

BOŽIDAR ADŽIJA • KNJIŽNICA • kgz
Invent. broj 453.945
Sign. 32
SCHWAR
O

Bibinjskim bojovnicima

Narod koji uviek traži zaštitnika
nije vriedan slobode.
Ne marim bilo za koga drugoga više,
nego za svoju otačbinu.

Ante Starčević

Ja vam kažem, da nije bilo Ante Starčevića,
ne bi bilo danas hrvatske države.

Ante Pavelić

Da nije postojala Nezavisna Država Hrvatska,
nikada ne bi došlo do današnje Republike Hrvatske.

Dinko Šakić

Ante Starčević utjelovljenje je hrvatskoga genija,
govornik hrvatske narodne duše, glas naše krvi.
On je i učitelj i vođa, u svakome pogledu uzor.
Zato je Starčević danas jednako suvremen
kao pred sedamdeset godina. Ovaj narodni genij
nije se nikada prevario u svojim temeljnim
nazorima. Prevariše se oni, koji ne poslušaše
njegove savjete. Jer izvan Starčevićeve misli
nema hrvatstva! Sve je drugo magla i vodi u propast!

Stjepan Buć (1936)

Najlucidnija naša glava jeste glava Staroga Ante Starčevića.
On je jedina glava koja se umjela uzdići do proročke snage.

Miroslav Krleža (1933)

Kod Hrvata je Starčević ono što je kod Talijana bio Mazzini.

Jovan Skerlić (1912)

Kvaterniče, gdje si? Gdje je Starčević?

AG Matoš

Starčevićeva himna

Spjevao: dr. August Harambašić

Sretna nam bila Hrvatska mati,
Svaki će život dati njoj,
Naše je geslo: Bog i Hrvati,
Hrvat u svojoj kući svoj!
Onomu slava koji nas vodi,
S kim će nam nova sreća cvast,
Koji nas vodi k miloj slobodi:
Vječna mu slava, vječna čast!
Slava mu, slava mu, Starčeviću našemu.
Slava mu, slava mu, vječna mu slava i čast!

Živila dična stranka nam prava,
Silan je danas njezin broj.
Tko god je uma bistra i zdrava,
S ponosom taj se broji k njoj;
Onomu slava, koji je znao
Ploču sa našeg groba dić,
Koji je prvi budit nas stao:
Bio je Ante Starčević!

Živila naša stara sloboda,
Sto put smo za nju znali mriet,
Da se je divom hrvatskog roda
Morao divit cieli sviet;
Onomu slava, koji je bio
Vazda slobodaš, sokol ptić,

Koji se nije vezati htio:
Bio je Ante Starčević!

Živila naša vjera i nada,
Da će i nama granut spas,
Da će i nakon stoljetnih jada
Naše jedinstvo spasit nas;
Onomu slava, koji je prvi
Znao nam sviest i ponos dić,
Da smo svi sinci hrvatske krvi:
Bio je Ante Starčević!
Živila naša ljubav i sloga,
Bog će im biti jaki štit,
Slož'mo se, braćo, u ime Boga,
Hrvatska mora sretna bit!
Onomu slava, koji je s nova
Znao nam slaba krila dić,
Slavan je na sve vieke vjekova:
Slavni naš vođa Starčević!

Knjižnica B. Adžije

Kralj Hrvata

Spjevao: Zlatko Tomičić

Bila je nedjelja i oganj je gorio,
Kada sam pred prag Tvog počinka stigao.
Nisi se tek ovdje u hrast pretvorio,
Što se kamenit nad Hrvatskom digao.

Padalo je veče na Šestinsko groblje
I lijepo su žene u crkvi pjevale.
Lavu što ocjel grize, da oslobodi roblje,
Nad prijetećim šapama oči su sjale.

Ovdje već ležiš sedamdeset ljeta
U lišću i bršljanu i u živoj stijeni.
U oku Tvojem vidljiva je sjeta
I na licu Tvojem, nepodložnom mijeni.

Pod Tobom Hrvatska sa stisnutim šakama,
Nikom pokorena, s krunom Svačićevom.
Oklopljenih grudi stoji nad rakama
I s grbom pod grlom, nadahnuta gnjevom.

Krvavo Ti čelo od skrbi se grči:
Što s nesretnim Tvojim narodom će biti?
Velika Ti glava usred neba strši
I velika misao, što se ne htje sviti.

Zvono je zvonilo i žene su pjevale
Hrvatskim jezikom – volju, objavu i sjaj.
S toplom su jeseni duše se slijevale
U ljubavi i duhu, i sav očev nam kraj.
Visoka Ti je glava i visok je um,
Ovdje nad Zagrebom, i na jugu, sa Savom,
Gdje se prostiru i Bosna i Lika i Hum,
I na kraju i more, što misli Tvojom glavom.

I stoji i Velebit, i Kosinj Frankopanov;
I stoji i Žitnik, i stari kameni Senj.
Stoji svijet kao što je stajao svijet banov,
U kojem još svijetli predaka nam stijenj.

U Tebe se plete, a iz Tebe u nas
Trojni iranski pleter: Krešimirov znamen,
Ljubi naše misli i ulazi kao kvas
U lišće hrastovo i u lički kamen.

Usred noći crne oganj je gorio
Iz šahovskog polja, Hrvatskoj sa vrata.
Poput ognja ljutog s noći se borio
Naš Ante Starčević, kao kralj Hrvata.

Na grobu Ante Starčevića
povodom sedamdesete obljetnice
njegove smrti
(1896 – 1966)

KAZALO SADRŽAJA

STARČEVIĆEVA HIMNA (dr. August Harambašić) 9

KRALJ HRVATA (Zlatko Tomičić) 11

PROSLOV: O ovoj knjizi 15

NEPOZNATI STARČEVIĆ – LJEVIČAR ILI DESNIČAR? 25
Razmatranja o nekim netipičnim i zanemarenim
vidovima njegova djela 25
Protiv slavoserba, ali i Srba 30
Starčević antisemit? 36
Diktaturom protiv demokracije 40
Facit 43

RAZGOVOR S ANTOM STARČEVIĆEM: Ništa se nije
promijenilo! 45
O narodima, i hrvatskomu 46
O robskoj pasmini 47
O Židovima 53
O demokraciji i diktaturi 54
O današnjoj krizi i prostoru nade 57

FRANCUSKA I HRVATSKA REVOLUCIJA 63

MALI STARČEVIĆANSKI GLOSARIJ 69

ANTE STARČEVIĆ I MLADEN SCHWARTZ (Ana Lučić) 97

PRIJELOMNE TOČKE U ŽIVOTU OCA DOMOVINE 111
ODABRANI KNJIGOPIS 114
Najvažniji spisi Oca Domovine 114
Sabrana te izabrana djela, zbornici, sekundarna literatura 115

DODATAK: Mladena Schwartza Otvoreno pismo
Hrvatskom Narodu 125
I. Što sam učinio za Hrvatsku: Emigracija 125
II. Rad u Domovini 127
III. Kako sam dočekan 127
IV. Medijski embargo 129
V. Mladen Schwartz kao James Bond 130
VI. Židov, sin Jovanov 131
VII. Reakcije malograđanske «desnice» 132
VIII. Sitnije, no znakovite svinjarije 133
IX. Stanje hrvatskoga naroda i države 134
X. Moje daljnje nakane 136

MLADEN SCHWARTZ (o auktoru) 139
KNJIGE MLADENA SCHWARTZA.....141

PROSLOV
O OVOJ KNJIZI

Da ne bude nesporazuma: ovo što slijedi nema ambiciju biti potpunom monografijom o Anti Starčeviću; riječ je o nečemu što bismo smjeli nazvati *collage* i *hommage*: zbirkom različitih priloga o Ocu Domovine, složenom da mu služi na čast, nakon što je 111 godinica već proteklo od njegove smrti za ovaj svijet. Riječ je o mojemu osobnom viđenju Staroga, koje se ne mora svakomu svidjeti, ali mislim da sam, skrupulozno se držeći teksta, iznio o njemu istinitih i relevantnih uvida, pa i takvih koji se u pravilu, sukladno uobičajenom hrvatskom konformizmu, oportunizmu te fobijama različitih vrsta, izbjegavaju i prešućuju. Uza svoje komentare pridodao sam na kraju, radi boljeg razumijevanja, dio standardnog doksografskog aparata. A nazočnost tekstova posvećenih meni neka čitatelj ne shvati kao izraz neprimjerene preuzetnosti i neskromnosti, nego neka ih također promotri u sklopu osobno intonirane naravi ove knjige. Osjetio sam se bliskim Starčeviću, a i drugi su zapazili dodirne točke. Ne mislim se, dakako, stavljati u rang Ante Starčevića, već i zato jer je moje djelo još otvoreno i mnogo mu dopuna te dotjeridbi još predstoji, za što se ufam u Božju promisao te Njegovu pomoć.

Ante Starčević dugo je prešućivan, ali je o njemu ipak nemalo toga i napisano, a u literaturi što se njime bavi uspio je i sam poprilično doći do riječi. U toj literaturi uglavnom imamo posla s povijesnim prikazima i monografijama, djelomice zastarjelim (Šarić, Šegvić, Horvat; usp. bibliografiju na kraju ove knjige!), sa zbornicima, s antologijama što su im naši znameniti učenjaci pridodali svoje zacijelo relevantne proslove ili komentare. To, naravno, nije dostatno. Imamo uglavnom tek izabrana djela, nemamo kritičnog izdanja sabranih djela. Nedostaje nam i knjigâ o Staromu, barem onoliko koliko se, nakon njegove smrti, s raznih stajališta i uz različite pristupe, sabralo o Krleži. Potrebno nam je obuhvatnih, dubljih

prikaza o Starčeviću, općenitih kao i onih koji bi se posvetili pojedinim vidovima njegova nezaobilazivog opusa. Netko bi morao napisati iscrpni, potpuni prikaz Starčevićevih nazora, netko pak upravo ono što ova knjiga nije: monografiju koja će potpuno i pedantno uključiti, te uredno i pregledno izložiti, sve vidove fenomena Ante Starčević, njegov život, njegovu misao i njegovo djelo. Je li danas u Hrvatskoj netko spreman na takvu avanturu? Jer, muževa ima, masa je kompetentnih povjesničara hrvatske orijentacije, makar i umjerene (što Stari nije bio ni u primisli!), a pisanje takve knjige moja stvar nije.

Ja sam se Antom Starčevićem (i literaturom o njemu) pomalo bavio usput, u raznim razdobljima svojega života i rada. Uvijek bih mu se iznova vraćao, te svaki put u toj riznici državotvornih ideja otkrivao neke nove uvide i poticaje. Kao urednik starčevićanskoga «Hrvatskog prava», u svakom sam broju, u rubrici «Otac Domovine», donosio mišljenja Staroga o nekoj temi. Nisam bio sklon liberalno-demokratskoj dimenziji Starčevićeve misli, njegov rigorozni asketski stoicizam također mi nije bio blizak, kao ni njegovo radikalno i grubo odbacivanje Nijemstva. Ali od samoga sam početka u njemu i racionalno i emocionalno prepoznavao markantnu figuru, koja je s punim pravom od spisatelja Kumičića bila zaradila časni naslov Oca Domovine.

Starčević je iznimno složena osobnost, možda najsloženija i najmnogostrukija (pa i najprotuslovnija, jer protuslovlja uvijek idu uz veličinu!) u čitavoj povijesti hrvatskoga duha; već i stoga on neodoljivo fascinira. Doživljavali su ga svakako, baš i kao svaku višeslojnu i važnu osobu, koju većina, navlastito za života, teško i krivo shvaća: kao genija ali i luđaka[1]; sveca, ali i neznabošca; heroja, glupana i lažljivca; mirotvorca i buntovnika; ponosnog i podlog; skromnog i oholog; ljudoljubnog i

[1] Strossmayer je tvrdio da Starčević ne zna što govori. Takve su predočbe imale odjeka i vani; tako je 1941, u listu «Washington Post» od 17. travnja, neki Andre Visson piskarao kako se je «hrvatska nacionalna ideologija začela u glavi autentičnog hrvatskog luđaka Ante Starčevića u prošlomu stoljeću». Dalje piše da su svi «državnopravni Hrvati bili sljedbenici Ante Starčevića, opasnog luđaka», pa se pod njegovim utjecajem «oblikovao naraštaj ogorčenih i degeneriranih hrvatskih intelektualaca». Dakle, ludi Starčević, a bogme ludi i Hrvati! - Ali ima ono mjesto kod apostola Pavla, ključno za shvaćanje Kršćanstva, koje govori o ljudskoj mudrosti što je u Božjim očima ludost, a ludost mudrost.

prijezirnog; srdačnog i hladnog; ravnodušnog i fanatika.[2] Jugoljevičari su ga ponajčešće odbacivali kao protoustašu, pravaši ga glorificirali, liberal-demokrati mu se veselili kao navodnom istomišljeniku, Ustaše u njemu s pravom vidjeli proroka i oca Države. Kranjčeviću se ukazao u liku nacionalnog izbavitelja Mojsija. Starčevića su uspoređivali s Pitagorom i Sokratom; Diogenom, Katonom, Markom Aurelijem. Ali su ga vidjeli i kao monstruma – izgledom i duhom.

Starčević je promišljen, lucidan, argumentiran; duhovit, ironičan, pače sarkastičan; mjestimice, nerijetko, briljantan; on je mislilac i mudrac – cijelo mu je djelo ujedno i prava kvintesencija antropološko-političke nacionalne pameti; u detalju je originalan, općenito ipak eklektičan, filozof i ideolog, nacionalni borac i vođa, političar i moralist, čovjekoljubac, mizantrop i čudak; antički naobražen, on je skeptik, kinik i stoik, on je povjesničar i književnik – pjesnik, dramatičar i satiričar, esejist i aforističar, književni kritičar, polemičar i govornik, filolog i borac za hrvatski jezik ali i zagovornik srboidne ekavice; on je svakako najdublji, najvirtuozniji tumač hrvatske narodne duše, precizni poznavatelj njezinih manjkavosti i stranputica; napokon i napose i navlastito, on je - prorok. Kao umnik, on je neupitno u rangu Vlačića, Petrića i Boškovića; kao pisac, neizbrisivim je dijelom velike tradicije hrvatske književnosti od Marulića do Krleže. Kao svaki velikan pak, i on je, barem naizgled, protuslovan. (Zato ga osrednji, jednodimenzionalni mozgovi i nisu bili kadri razumjeti, nisu to niti danas.) Starčević je teolog i protuklerikalac, liberal i konzervativac, demokrat i aristokrat, optimist i pesimist, u određenom smislu socijalist, a ujedno antisocijalist i antikomunist (u vrijeme Prve internacionale), kao i nacionalist i internacionalist, humanist i rasist, i sve je to stalo u jednu jedinu i jedinstvenu hrvatsku ličnost, koja nas tim bogatstvom svojih sadržina još uvijek ne samo nadahnjuje, nego nas – tek ako se ne oglušimo njezinu nagovoru – pouzdano vodi naprijed iz ove tvarne i

[2] Zanimljivo je, tek za podrubnicu, kako Oca Domovine vidi upravo umrli «lijevoliberalni Ustaša», provokativni poeta Boris Maruna: Stari mu je «čistunac, tvrdoglav, ženomrzac, cjepidlaka, dosadan, ide na živce, išao je zasigurno i Kvaterniku...». (Usp. Boris Maruna, *Otmičari ispunjena sna*; Mozaik knjiga, Zagreb 1995, str. 63 – 64!)

duhovne kaljuže, iz ove pustinje časti, ponosa i dostojanstva, u koju su nas, što nasilno, što prijevarno, dovukli suvremeni izrodi.

Držeći se Platonove misli da je najteže ljude naučiti kako treba živjeti, Starčević se, kao vrelima, temeljem za svoju politiku, priklanja životu i povjesnici, te najavljuje: «Ja znanost života štujem, a za drugo sve skupa ni malo nemarim.». Očito, praktični, a ne teoretski duh – ali ne toliko praktičar da bi, poput svojega *dioskura* Kvaternika, išao organizirati bunu. Na duge staze vjeruje u moć i uspjeh kontemplacije, istine, činoreda, s onu stranu kvaternikovske *action directe*, a praktičnu filozofiju (koja je sama po sebi više kontemplacija negoli praksa) reflektiraju i posljednje mu riječi: «Oživljujte moral dobrimi djeli za ovaj i onaj svijet.». Tu se obraća i onostranosti, koja mu je uvijek bila bliska – okolnost neshvaćena od onih što su u njemu, jer je bio protuklerikalac, samim tim, posve neutemeljeno, kušali, kako rekoh, razotkriti čak i samoga – *antikersta*!

Starčević je neupitno velik, i to nepogrješivo osjećaju svi koji su mu se približili. Dobar poznavatelj starčevićanstva, Pavo Barišić, svjedoči i o vlastitu iskustvu kada izriče da su oni, «koji su Antu Starčevića doista čitali bili posve fascinirani misaonom dubinom i zamašnošću ideja» njegovih. Sastavljač Starčevićevih brevijara Blaž Jurišić mnije: «Ideologija Ante Starčevića ojačala je narodnu samosvijest i time spasila hrvatstvo.». «Što vrijeme više odmiče, osporavateljâ Starčevićevih sve je manje, privrženika i poklonika njegovih sve više i sve različitijih, od lijevih do desnih.» - zamjećuje Dubravko Jelčić. Slično Tomislav Ladan: «Ante Starčević takav (je) povijesni i društveni međaš koji nije mogla zaobići ni naša krajnja ljevica, kao ni krajnja desnica (upravo kao ni oni treći: umjerenjaci).». I Mirjana Gross priznaje: «Starčevićev mit ostaje neuništiv i dalje nadahnjuje pojedince.».

Starčevićeva veličina orisava se u pravim dimenzijama i u usporedbi s drugim znamenitim hrvatskim vođom i učiteljem, Stjepanom Radićem. Dočim je Stari uzorom stroge načelnosti, Radić je – također u službi hrvatskoga nacionalnog cilja, dakako! – primjer prevrtljivca. Jest borac, jest tribun, ali kompromise kakve je on sklapao, Starčević ne bi mogao ni zamisliti. Radićeva je politika dovela, uz asistenciju beogradske dinastije,

Banovini Hrvatskoj, a Starčevićeva, uz neku drugu asistenciju, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Bez Staroga i bez NDH pak ne bi danas bilo ni ove Republike Hrvatske, a nakon što se ona pretvorila u ništa, opet će trebati starčevićanskoga zanosa da se – ako je uopće još moguće – spasi što se spasiti može.

Jest, Starčević je vječan, vječno aktualan, uvijek suvremen. Svako hrvatsko razdoblje to za sebe iznova otkriva. I ako se u vrijeme Khuena, ili u neko slijedeće zlehudo vrijeme (a drugačijega – osim kratkog i nesretnog *intermezza* 1941 – 1945, te Domovinskoga rata 1991 - 1995 - nije niti bilo), pjevala ona o uskrsnuću Jelačića-bana, s koliko li nam je tek razloga danas zavapiti da nam se vrati, da oživi, da nas nadahne svojim duhom – Otac Domovine! Jer, Prorok u svemu što kaže, kao da govori izravno ovomu našemu povijesnom trenutku. Većina naših suvremenika opet ga ne će razumjeti; Matoš je bio taj koji je zamijetio kako razumijevanju Staroga stoji na putu hrvatski provincijalizam, a s tim je povezana okolnost da je Starčević posve netipičan Hrvat, gotovo strano tijelo u hrvatskomu nacionalnom korpusu. Baš zato dano je u djelo eliti odabranih, plemenitoj manjini, da na tragu Starčevićeve misli pokrene rađanje novog, zdravijeg i boljeg hrvatskog naroda, da poništi i danas tako žilavu *sužanjsku pasminu*, da namjesto ljigavih slavoserba dovede na svjetlo dana ponosne stekliše, tako da hrvatski narod više nikada ne bude objekt, da postane subjekt, da od robskoga puka po-sebi postane slobodna i samosvjesna nacija za-sebe.

A upravo o temi robstva, držeći se Aristotela, ali i vlastitih promatranja i uvida, Starčević je ostavio razmišljanja trajne vrijednosti. Njegova nenadmašiva dijagnoza o slavoserbima ništa nije izgubila na snazi, jer i danas oni dominiraju hrvatskim javnim životom: ništa se, na žalost, nije promijenilo od Starčevićeva vremena do danas.

Starčević je utjecao na sve: i na desnicu, i na ljevicu, na hrvatske nacionaliste, a navlastito na Pavelića i Ustaše, koji su u njegovu znaku obnovili hrvatsku državu. Starčevićanska se ideja samostalne državnosti onda preko Hrvatskoga Proljeća protegnula sve do druge obnove državnosti

pod Franjom Tuđmanom, koji je mogao biti i radićevac i titovac, možda konzervativac, možda socijaldemokrat - ali je, kao i svaki državotvorni muž, i sam nadasve bio starčevićanac. Starčević je utjecao i na čitavu plejadu hrvatskih književnika (navedimo samo Kovačića, Kumičića, Kranjčevića, Harambašića, Gjalskoga, Matoša), a u zvijezde ga je kovao čak i bard obnovljene jugoslavenštine, Titov prijatelj ali u dnu duše ipak hrvatski duh Krleža, kada je pisao da je Stari naš «jedini lampaš v kermežljivoj noći, jedini potez na našem šahmatu, jedina skala v megli, v ilovači, v blatu», «najlucidnija naša glava», koja se mjestimice uzdigla «do proročke snage».

O svojemu odnosu spram Staroga mislim da smijem reći kako je nastojao biti nepristran; stalo mi je bilo da pritom istaknem ono inače zanemarivano, zatomljeno, možda i marginalno, neprimjetno... Zanimao me je nadasve – Kriptostarčević! Nešto od njega nadam se da sam u slijedećoj knjizi uspio spasiti te iznijeti na svjetlo dana. Moje teze dadu se svesti na slijedeće tri: (1) Starčević se ne može bezostatno uklopiti u uobičajeni lijevi klišej; (2) Starčević je velik u svojemu povijesnom ambijentu, ali za nas je osobito važan s obzirom na bijednu današnjicu, u kojoj i za koju ga moramo ponovno pustiti da progovori; (3) Starčević je, bez ikakve dvojbe, prema uvidu Miroslava Krleže, najlucidnija hrvatska glava, i on je na čudesan način predstavljao čistog antipoda nesretnomu hrvatskom robsko-podaničkom mentalitetu. Prvu tezu razvijam ponajviše u poglavlju o «Nepoznatom Starčeviću», drugu u svojemu «Razgovoru» s njim, a treću u «Glosariju».

Tekstove što su ušli u ovu knjigu pisao sam rabeći svoje bilješke nastale u prošlosti, kao i uz pomoć nedavno poduzete sustavne lektire Starčevićevih djela, te onih napisanih o njemu. Poticaj je nastao pozivom što sam ga sam dobio za suradnju u jednom splitskom zborniku o Anti Starčeviću. Nakon što sam svoj prilog već bio napisao, osjetio sam potrebu temeljitije se posvetiti studiju Starčevićeva pisanog opusa. Rad na knjizi započeo sam jeseni 2004 u Bibinjama, pa sam je stoga, iz štovanja spram naših tamošnjih ratnika (starčevićanaca, sve ako i nesvjesnih!),

njima i posvetio. Čekajući na sponzora, rukopis, uglavnom dovršen još početkom 2005, u međuvremenu se prašio pohranjen u mračnu ladicu.

Ali su se u međuvremenu dogodile i dvije zanimljive, znakovite, koliko nadasve i groteskne epizode, koje se na određeni način međusobno dopunjavaju, i koje čitatelju nipošto ne bih želio uskratiti. Prva se epizoda sastoji u tomu, da me je časopis «Hrvatska smotra» (u broju 7, negdje iz sredine 2005), koji se podnaslovom ponosno nazivao «hrvatskim pravaškim glasilom» (zapravo glasilom tzv. Hrvatske čiste stranke prava, na čelu s Ivanom Gabelicom i Josipom Miljkom), iz pera neke protuhe bezobrazno prozvao pod nadnaslovom «Bizarno» te naslovom «Klinika Schwartzwald». Ovaj naslov preuzeli su iz redovite rubrike u kojoj orjunaški splitski «Feral Tribune», na zgražanje svojega jugoidnog čitateljsva, razmjerno redovito donosi citate iz mojih objavljenih napisa. Sada se, dakle, u zgražanju nad Schwartzom, tobož starčevićanska «Smotra» bratski pridružila posttitovskomu «Feralu». A riječ je bila o slijedećem: nakon što sam uredništvu «Smotre», u dogovoru s njim, bio dao na objavu svoj «Razgovor s Antom Starčevičem», umjesto objave ili pristojne odbijenice, uslijedio je rečeni pamflet, gdje drsko piskaralo, uz zaštitu anonimnosti, reda kombinaciju bedastoća i nepristojnosti. Svodi se na to da je Schwartz «budala koja uveseljava javnost», dojučer mu je Starčević bio liberal, a danas mu je fašist, što znači da Schwartza najvjerojatnije netko plaća i da dakle on služi neprijatelju, što je tim uvjerljivije jer je dotični – «Židov» (?!). A pri svemu tome, ja sam Starčevića samo citirao. Dakle, nisam ga krivotvorio ja, nego pseudopravaški demokratski antifašisti, kojima Otac Domovine ima tek poslužiti za podkrijepu njihovih konformističkih predrasuda sukladnih (zlo)duhu (ne)vremena!

Na žalost, dodvoravati se Židovima, pa i raskrinkavajući i denuncirajući «njihove izrode» koji hoće biti i jesu Hrvati, udboidno se pitati u povodu svake slobodne misli: «*cui bono*?», malograđanski se sablažnjivati nad istinoljubivim i slobodnim mišljenjem – to je očito stvar današnje mizerabilne sekte koja je uzurpirala pravaško ime te se pozivlje i na Franka i na Starčevića, ali je očito da nije kadra dosegnuti ni izdaleka širinu, visinu i dubinu Oca Domovine, koji joj, tobož starčevićanskoj,

tek ostaje *desideratum*. Eto, i zato nam je danas toliko potreban Stari, kako se i vidi iz rečenoga «Razgovora».[3]

Moj «Razgovor s Antom Starčevićem», uostalom, poslije je objavljen u glasilu «Ultimatum!» (br. 23 = V; 4, za svibanj – lipanj 2005, str. 17 – 19), a donosim ga, uz nešto izmjena i dopuna, i u ovoj knjizi. Glede pak «Smotre», usput da i to spomenem, nakon toga, sedmoga broja, više je nitko nije vidio, niti za nju čuo! Ali, komu to može biti utjehom za nedostatak pameti, odgovornosti i hrvatstva?

Druga epizoda: Negdje ujesen 2006 palo je na pamet izvana instaliranom, a od Hrvata na žalost odobrenom trenutačnom obnašatelju dužnosti šefa hrvatske države, drugu Stjepanu Mesiću - Fikusu, i njegovoj savjetničkoj kliki, dodijeliti orden Reda Anti Starčevića građaninu Slavku Goldsteinu – Mukiju, bivšemu predsjedniku zagrebačke «jevrejske» (kako ju je Goldstein nazivao još duboko nakon 1990) općine te monopolističkom gazdi hrvatske historiografije i lingvistike (uz sinove si Ivu odn. Pavla), a dobrim dijelom (u kolaboraciji sa sinom si Ivom te bratom mosadovcem Danijelom «Ivinom») i politike.

Mesić Goldsteina Starčevićem odlikuje zbog «razvoja židovske kulture u RH», premda se Red Ante Starčevića, prema Zakonu o odlikovanjima i priznanjima Republike Hrvatske iz 1995, podijeljuje samo za «doprinos održanju i razvitku hrvatske državotvorne ideje, uspostavom i izgradnjom suverene hrvatske države». I premda je Goldstein, ako za išta, zaslužan upravo za bojkotiranje hrvatske države na svaki način, na svakom mjestu i u svako vrijeme. Sjećam se još uvijek jednoga od naših rijetkih brzoglasnih razgovora, kada mi je, 1989, u osvit obnovljene državnosti, u Njemačku poručio da će Hrvatska ući u «europsku uniju» samo kao dio jugopaketa. A nakon Tuđmanove smrti, 2000, javno je izvalio kako mu je «žao Jugoslavije, jer je to bila dobra ideja».

Eto kako današnja Hrvatska, i to s «najvišega» mjesta, gleda na Velikana: ponižava ga do Goldsteina! I tako, dakle, u ovoj apsurdnoj kvazidržavi,

[3] Želim istini za volju pripomenuti da su se gospoda Gabelica i Miljak usmeno ogradili od rečenoga članuljka.

nazovi-starčevićanci starčevićanca nazivaju budalom i štetočinom, dočim antistarčevićanac antistarčevićancu, antihrvat antihrvatu, slavoserb slavoserbu – dodijeljuje ni manje ni više doli Starčevićev velered! Što reći, nego još jednom zavapiti: *O tempora, o mores*! Očito u ovoj jugoidnoj Posthrvatskoj nema mjesta ni za najobičnije poštenje, niti za elementarnu pamet, a kamoli tek za Antu Starčevića! U ovoj RH Starčević je, bitno gledano, ostao *non-person*, što je bio i u pokojnoj tvorevini. Jesmo li, primjerice, ikada vidjeli kojeg eksponenta demokratskoga režima da pohodi Staroga u povodu kakve obljetnice na njegovu šestinskom grobu? Tuđmana, Mesića, Sanadera[4], Račana...?! Dolaze, naravno, raznorazni pravaši, ali oni nisu vlast.[5]

S druge strane, Nezavisna je Država Hrvatska itekako štovala uspomenu na Oca Domovine. Dan svetoga Antuna Padovanskog, Antunovo (na 13. lipnja), postalo je Hrvatsko Antunovo, kako bi se Hrvati prisjetili svih svojih istaknutih sinova Antunâ: i Antuna Radića i Ante Pavelića, sigurno, ali nadasve Starčevića, i taj je dan bio proglašen Danom hrvatskih oružanih snaga, državnim blagdanom.[6] Redali bi se časnički mimohodi,

[4] Da, nije ostalo nezapaženo kada je *kancelar* Ivo Sanader 22. studenoga 2005, za posjeta Lici, uz Teslinu kuću posjetio i spomendom Ante Starčevića u Velikom Žitniku. Ali, što ima u *stekliševu* domu tražiti onaj kojega bi Stari, po svim svojim kriterijima, mogao i morao svrstati samo u – *slavoserbe*?!

[5] Istina, jedan od njih je sada na / pri vlasti: vođa najveće među pravaškim strankama, Anto Đapić, kao gradonačelnik Osijeka, upravo dok ovo pišem, otkriva, na Hrvatsko Antunovo, velebni spomenik Staromu na glavnomu osječkom trgu, koji nosi njegovo ime. Točno je da Stari nije želio spomenika; ali točno je i da je u Šestinama jedan takav podigao kipar Ivan Rendić, te da u tim stvarima nije uvijek obveza pokoravati se pod svaku cijenu skromnim oporukama velikanâ. Neki kržljavi kipić – nalik vrtnomu patuljku - dobio je Stari pred koju godinu i u niši svojega zagrebačkoga Doma. Nu naravno, na osiječki spomenik obrušila se kao jedan udružena ljevica, zanovijetajući po običaju o tomu tko i zašto spomenik uopće podiže, je li ima «građevinsku dozvolu», koliko novaca stoji, što sve još govori protiv, tobož braneći Starčevićev testament, a zapravo prosvjedujući zbog počasti čovjeku koji je sinonim nepatvorenoga hrvatstva. Pritom dobro dođe i njegova oporuka, eda bi se zagalamilo protiv «naručenih poruka potpore», «ideologizacije» središta grada, «socrealističkog primitivizma» i «trometarske brončane gromade od 750 kg» (ispala je, na koncu, oko četiri metra!), jer da ju ne će izdržati nježni secesijski trg. Htjeli su, umjesto nje, nastranu karikaturu, apstraktno-konceptualističku varijantu Staroga kao svoje vlastite sjene! Najglasniji su protiv spomenika bili – osiječki liberali, koji su zaboravili liberalne korijene Ante Starčevića! Bilo kako bilo, spomenik je manje-više odolio pritisku neprihvatljive dileme između anacionalne dekadentnosti i primitivizma s patriotskim predznakom! Nadati se je, međutim, da se gradonačelnik Đapić nuje izrugao svečanosti otkrivanja dovlačeći kao goste – kako je najavljeno – svoje novopečene košer-pajdaše iz židovski okupirane Palestine. Jer, posthrvatski su mediji svečanost otkrivanja spomenika, pa onda čak i takve važne pojedinosti, gotovo jednodušno i potpuno – prešutjeli!

[6] U današnjoj je pak Posthrvatskoj državni blagdan ne 13, nego 22 lipnja, nadnevak na koji je jugopartizanska titovsko-komunistička šuma, za ljubav majčice starljinske Rusije, otpočela svoj veleizdajnički i

počasne straže, Ustaška mladež u odorama pred Starčevićevim spomenikom, Poglavnikovi govori...

Današnja Posthrvatska ne želi Antu Starčevića. Ali, ako Starčević ipak još jedamput ne intervenira, sada iz svoje Valhale, - ne će više biti u povijesnomu prostoru mjesta ni za hrvatski narod!

Navodeći Antu Starčevića, nisam za ovu prigodu smatrao potrebnim ujednačiti pravopis, koji je u pojedinim izdanjima različit; za jedno kritično izdanje Sabranih djela, međutim, svakako je preporučiti da se drži izvornoga Starčevićevog pravopisa i jezika, koliko god da su današnjem osjećaju neobični, a našemu shvaćanju jezika (inzistiranje na ekavici, primjerice!) djelomično i neprihvatljivi. (O jeziku Staroga usp. natuknicu «Jezik» u odjeljku «Mali starčevićanski glosarij»!) Osim toga, knjigu nisam – jer nije zamišljena kao akademski uradak – htio opteretiti podrubnim referencama s navodima vrela. Čitatelj, međutim, može mirne duše računati s autentičnošću i točnošću svih navoda Ante Starčevića.

Da se knjiga pojavi iz tiska, zaslužni su, novčanim injekcijama, naši zdravi starčevićanci *sva tri zakona*. Zaslužan je, vjerujem, iz svoje Valhale, na svoj način, i sam Stari, kojega sam, jednoga travanjskog dana 2007, praćen našim desničarima iz Hrvatske i inozemstva, na njegovu grobu tiho u sebi zamolio da mi oko te stvari bude na pomoći. Na žalost, znameniti poznavatelj Starčevićeve filozofije i zaslužni prireditelj njegovih spisa, prof. dr. Pavo Barišić, oglušio se o poziv da knjigu recenzira.

Izbor i raspored tekstova, temeljem rukopisnih i tipkopisnih predložaka, te pisanje pogovora, preuzela je Ana Lučić, kojoj zahvaljujem na tom dijelu posla, kao i na sugestiji da izvorni napis, predviđen za spomenuti zbornik, dopunim dodatnim prilozima, i sve zajedno uključim u opsežniju knjigu. Rezultat je pred čitateljem.

U Šestinama,
na Hrvatsko Antunovo –
Dan Hrvatskih Oružanih Snaga
13. lipnja 2007

genocidni pohod na vlastitu Domovinu te nakon tisuće godina obnovljenu Državu!

NEPOZNATI STARČEVIĆ – LJEVIČAR ILI DESNIČAR?

RAZMATRANJA O NEKIM NETIPIČNIM I ZANEMARENIM VIDOVIMA NJEGOVA DJELA

Ne tražim neprilike ni pogibelji, nu kada se radi o pravu Domovine, o sreći naroda hervatskoga, ja ne znam za nikakovu pogibelj, za nikakovu žertvu, nego nastojim da izpunim svoje deržanstvo, i nakoliko mi to za rukom podje, natoliko sam zadovoljan, ne pazeći na posljedice, koje se sama mene tiču.

Starčević

O grandioznoj figuri Oca Domovine (1823 – 1896) imamo dojam kako nam je sve bitno već poznato – dosta je o njemu pisano, i dosta njegovih djela izdano je još davno, a, unatoč embargu koji je vladao pod pokojnom protuhrvatskom tvorevinom, u vrijeme Hrvatskoga Proljeća zaslugom je Tomislava Ladana, koji je napisao instruktivan proslov njegovim izabranim spisima, ponovno svraćena pozornost na začetnika modernoga hrvatskog nacionalizma; pa i unatoč stanovitoj nezainteresiranosti u godinama obnovljene Hrvatske Države, te su godine ipak urodile nekim izdanjima i komentarima Starčevićevih spisa.

Što znademo o Starome? Poznat nam je njegov proročki, mojsijevski lik, Rendić ga je, unatoč njegovoj izričitoj zabrani, ovjekovječio šestinskim spomenikom. Znamo za okolnost njegova miješanog podrijetla: majka pravoslavka, možda bismo je trebalo nazvati Srpkinjom? Vlahinjom? Koliko je ta krv utjecala na Starčevićev razvoj, možemo samo nagađati, nu u *slavoserbskom* smjeru svakako nije! Jest, kao mladić bijaše ilircem, danas bi se (kao i onda) reklo – jugoslavenom, ali nije ga dugo

držalo. Oslobodio se, veli, ilirstva čim je počeo misliti svojom glavom. I ban mu je Jelačić imponirao, dok Ante ne uvidje magluštinu u njegovu djelovanju za Bečki dvor.

Student teologije, odrekao se svećeničkoga zvanja, a u očima klerikalaca postao gotovo bezbožnik i antikrist. Pritom je Ante tek prosuđivao pogubni utjecaj tadašnje Crkve na nacionalni probitak: sluganstvom spram tuđina, razbijanjem naroda po vjerskoj pripadnosti te, kako je mislio, još i njegovim uljudbenim kvarenjem. Starčević jest kršćanin, ali je on i baštinikom Antike, on Grke i Rimljane čita u originalu (grčki i latinski razumije bez poteškoća, nu k tomu manje ili više vlada i živućim jezicima njemačkim, madžarskim, francuskim, talijanskim), nadahnjuje se antičkim idealom uklapanja pojedinca u organsku zajednicu – na tomu i gradi svoj koncept hrvatskoga nacionalizma. Svakako, tu su i klasici moderne liberal-demokracije, Montesquieu, Rousseau i Mill; Nijemci su mu odbojni, u duhu kao i u politici; voli Turke (jer su protiv Austrije) i Francuze (oba Napoleona!), podupire državotvorne napore grofa Cavoura i Vittoria Emanuela, trpi Rusiju (nakon rusko-turskoga rata 1877-78 izrijekom je pristaša Rusije).

Starčević je velikim dijelom (ali ne bezostatno!) dijete Prosvjetiteljstva, racionalist je i progresivist, smatra legitimnom težnju sreći, a čovjek mu je, kao i Rousseauu, u biti ipak dobar, premda bi ga trebalo još poprilično tesati eda bi ta izvorna dobrota u njemu osvanula nepomućena natruhama stečene zloće i gluposti.

U nacionalnim se stvarima Starčević ponajprije drži argumenta hrvatskoga povijesnog državnog prava, i okolnosti da se, sukladno tome pravu, Hrvatska nikada nije odrekla svoje državnosti. Ne nalazi ni kod kojega naroda toliko «veličanstva» kao kod hrvatskoga; Madžari su nomadi, Srbi sluge, a Nijemci posve neznatni. BiH-muslimane smatra cvijetom hrvatskoga naroda, pače, plemstva («klevetali» su ga da se priklonio Islamu!)[7], protivi se dosljedno i Beču i Pešti[8], cilj mu je potpuna nacionalna

[7] U svojoj je osobnoj knjižnici Ante Starčević držao primjerak francuskoga prijevoda Kur'ana Časnog, i napisao je jedan članak o Muhamedu.

[8] Ne nalazeći među suvremenicima odveć pristaša ovoga korjenitog stava, morao se povremeno i privremeno udruživati s madžaronima protiv pristaša Beča i obratno, ostajući dakako temeljno stran i jednima i drugima, upravo zbog zagovora neupitnog i apsolutnog hrvatskog suvereniteta, koji je robovima sviju boja u Hrvatskoj, za Starčevićeva vremena, prije njega, a i sve do danas, bio najodioznija pomisao.

nezavisnost izlaskom iz KuK-monarhije te uspostavom Velike Hrvatske[9]: privremeno u nju uvršta i državu Srbiju, kako bi karadžićevskomu *srbi-svi-i-svuda* parirao na hrvatski način. O odstupanjima i nedosljednostima toga shvaćanja govorit ćemo u ovom napisu. Starčević je demokrat, on je liberal, kao Garibaldi i kao Mazzini, on je sinak terorističke i utopističke Francuske revolucije, parole *sloboda-jednakost-bratstvo*; on je sljednik toga veleprevrata i velebune, dočim je u svojemu narodu, čijoj slobodi tako kategorično teži, uglavnom (premda ni to bezostatno!) protivnik bune, što će reći, protivnik uporabe sile. Zato se distancira i od Rakovičke bune svojega *dioskura* Kvaternika[10], iako je bila izvedena u duhu njegovih načela te sukladno njegovu radikalnom programu nacionalne emancipacije.

Starčević je «zadrt», on je «stekliš», ne pristaje na kompromise[11], neugodan je i neuljudan, oštar polemičar; karizmatični je učitelj, asket je prožet osjećajem deržanstva, izaziva neprijatelja i privlači pristaše, osobito među konvencionalnim predrasudama i konformističkim obzirima neopterećenom nacionalnom mladeži.

Domete Starčevićeve nacionalne psihologije – bio je najizvrsniji dijagnostičar napaćene hrvatske duše kojoj je robstvo postalo neumoljivim usudom, drugom naravi! – teško je još u cijelosti sagledati: bit će potrebno mnogo studija i raščlambi, valjat će ponovno i skrupulozno pregledati čitav njegov opsežni, nepregledni opus, kako bi se iskristalizirale natuknice potrebne za osvjedočenje o problemu i o putovima njegova uklanjanja. Ali već sada je jasno: hrvatska se duša liječi hrvatskom državom. Ta zadaća narodne nam povijesti još je daleko od svojega ispunjenja. Podsjetimo

[9] Ali je znana i ona o maloj Hrvatskoj – «uru dugačkoj i uru širokoj, pet hvata», samo da svi u njoj budu sretni i slobodni. Takvu neku minijaturnu Hrvatsku, mimo svih zahtjeva što ih pred nas postavlja njezin povijesni i etnički identitet, sada smo nedavno, devedesetih godina, i dobili, a da je slobodna, to ne bismo smjeli nepromišljeno tvrditi! Bila je najslobodnija, najsuverenija, najvlastitija – dok je trajao rat! I zato se s dobrim razlogom ufamo reći: Dok je rata, bit će i Kroacije!

[10] Ako Starčević – neka nam bude dopuštena blaga simplifikacija - otjelovljuje *kontemplativni* vid pravaštva, Kvaternik stoji za njegovu *aktivnu* stranu.

[11] Kada je riječ o hrvatskoj nacionalnoj slobodi, Starčević ističe da je taj program upravo beskompromisan; «on je bezuvjetan!».

stoga ovdje samo na ono klasično, i tako dojmljivo mjesto, koje čitave romane govori upravo o današnjemu duševno-moralnom stanju hrvatske nacije, baš kao da Starčevića i njegovih sljedbenika nije ni bilo.

Mi Hrvati – veli Stari - *imamo dvie narodne mane, iz kojih izvire sva naša nesreća: mi svakomu vjerujemo bez da promišljamo, i lahko zaboravljamo krivice, koje nam drugi učine. Ali mi bar za čas, u sadanjosti, ne primamo pljuske za poljubce, krivicu za pravo, tlačenje za ljubav; mi ćemo današnje zlo i krivicu današnju do sutra zaboraviti, pa, ako nam tko liepu rieč kaže, ponašati ćemo se kao da nismo bili prevareni, kao da krivica ni zala nikada nije bilo i kao da ih već nikada ne može biti. Nu danas, dok ne zaboravimo zlo i dok nove prazne rieči ne čujemo, mi se deržimo, kako valja.*[12]

Starčević – ljevičar ili desničar? Današnjoj Hrvatskoj pitanje će zasigurno djelovati otrcano, suvišno. Ta danomice nam tvrde kako desnice i ljevice više nema – tvrde nam to ali samo zato, da nam omraze desnicu eda bismo se bezostatno priklonili aktualnom, lijevo-liberalnom duhu vremena, u kojemu zajamčeno nestaju nacije i države, nestaju granice i identiteti, kako bi prepustili mjesto sivom koliko i tiranskom globalitetu, multi-kulturalnom svijetu gdje vrijedi stravično pravilo da su u njem «sve krave crne» (Hegel).

«Desno» i «lijevo», dakako, povijesno se mijenjaju, čak djelomice izmjenjuju svoja mjesta; nadalje, što je lijevo a što desno, to ovisi i o kutu promatranja. Napokon, pojedina politička pojava nije svodljiva samo na jedan od ovih polova, nego uvijek u sebi sadrži, različito raspoređene, sastojke oba od njih. Pa ipak, mi kategorije desno-lijevo još uvijek možemo rabiti kao idealne tipove, štoviše, moramo to činiti, ako želimo da nam politička zbiljnost postane pojmovno razumljivom.

Gdje onda u tom pogledu stoji naš Otac Domovine? On je bogat i višeznačan duh, tumačilo ga se i kao desničara (desničari Buć, Lukas,

[12] Starčević upravo opisuje naš današnji trenutak, Anno Domini 2007! Prema Kantu, prosvjetiteljstvo je čovjekov izlazak iz svoje malodobnosti, nedoraslosti, koju je sam skrivio. To se odnosi na pojedince kao i na narode, a hrvatskom narodu, i toliko vremena nakon Starčevića, još uvijek ostaje neispunjenim zadatkom!

Ustaše..., ali i ljevičar Nenad Miščević) i kao ljevičara (lijevi pisci poput Krleže, Cesarca, Bogdanova, Flakera...). Razdoblje druge Jugoslavije uglavnom je, kao hrvatski nacionalist – desničar, odležao na ledu. Poznato je, međutim, da je on u svojemu vremenu, sa svojim pristašama, zauzimao u Hrvatskomu Državnom Saboru skrajnje lijevo mjesto. Pred očima lebdi im svjetskopovijesni događaj Francuske revolucije, sa svojim pravima i slobodama, demokracijama i liberalizmima i humanizmima, s antiklerikalizmom i protimbom despocijama, emancipacijom, socijalnom pravdom i zalaganjem za potlačene; ali i... sa svojim obnovljenim, osvježenim načelom nacionalizma.

Pravaši su bili radikalna tadašnja ljevica, čak su ih protivnici polemički ocrnjivali kao *petrolerce*, prema pripadnicima Pariške komune iz 1871 koji bi petrolejom polijevali i potom palili javne zgrade. «Petrolerci» su, u polemičnoj uporabi, dakle predstavljali neku inačicu ili istoznačnicu za komunare, dinamitaše, anarhiste, nihiliste, riječju, ultraljevicu. Osamdesetih godina, doista, na tragu Starčevića (ali i uz njegovo distanciranje) raste mladopravaška ljevica, i koketira s materijalizmom, pozitivizmom, ateizmom, pa i anarhoterorizmom.

Ali dakle i stvar nacionalizma uopće u Starčevićevo je doba bila je zastupana po liberalnoj, mjestimice liberal-masonskoj ljevici. U XX stoljeću, međutim, nacionalizam se preselio u političkom spektru udesno, te su Starčevićeve nazore prigrlile desne, pače djelomice fašističke ili fašistoidne snage u hrvatskoj politici (Ustaški pokret), dočim su Staromu okrenuli leđa kako njegovi liberali (koji su se u međuvremenu *prešaltali* na protunarodni kozmopolitizam, te samo smišljaju mehanizme i metode dokinuća Božjih naroda našega svijeta), tako i radikalna, esktremna i jednako antinacionalistička, internacionalistička komunistička ljevica.

U slijedećim razmatranjima cilj je pokazati kako je Ante Starčević, nekim ne toliko nepoznatim koliko manje poznatim i zanemarenim, štoviše, hotimice prešućivanim dimenzijama svoje misli, navlastito našoj današnjici, ali i iz vizure njegova XIX stoljeća, zapravo nepatvoreni – desničar.[13]

[13] Vaso Bogdanov, i inače zaokupljen naporom da od Starčevića učini ljevičara podobnoga za jugokomunističku uporabu, ističe (u: *Ante Starčević i hrvatska politika*; Biblioteka nezavisnih pisaca, Zagreb

PROTIV SLAVOSERBA, ALI I SRBA

Starčević je hrvatski nacionalist, nu, kao i svaki nacionalist, on ima razumijevanja i štovanja i za druge narode. Slično kasnom neoplatonskom mistiku znanom kao Pseudodionizije[14], Starčević piše kako je «svaki narod čedo Božje, i sam Bog zna, što je on kojemu svomu djetetu odredio». Također i u okvirima Hrvatske ne zanima ga etničko podrijetlo pojedinih njezinih žitelja, nego ističe: «Bez razlike imena, bez razlike vjere, budimo svi graditelji države Hrvatske.».

Govoreći pak izravno o Srbima, Starčević, u raznim spisima i u raznim razdobljima, zastupa različite, pa djelomice i nepomirljive teze. O tim ambivalencijama i protuslovljima svjedoče slijedeći nesklapni stavovi: (a) Srba uopće nema; (b) Srba ima, ali nisu poseban narod, nego su i sami Hrvati; (c) Srbi postoje kao poseban narod, ali su na nižem stupnju od Hrvata; (d) Srbi su etnička mješavina različitih nižih pasmina; (e) ipak su i Hrvati etnička mješavina, jer nema čistokrvnog naroda. Upleću se tu i druge nejasnoće. O slavoserbima – govorit ćemo o njima opširnije – Starčević s jedne strane tvrdi kako su samo ćudoredno-politička kategorija, dočim im na drugim mjestima pridaje i rasno-narodnosni identitet. O Srbima piše da su narod za sebe i po sebi, u okvirima svoje države, nu drugdje u njima ipak dijagnosticira i poriv za hegemonističkim prodorom na hrvatsko tlo. Napokon, uviđa kako su Srbi svojom orijentacijom «jugoslaveni», da bi tu oznaku jednako pripisao i slavoserbima, u kojima ne vidi uvijek etničke Srbe. Dakako, neke od ovih opreka mogu

1937, str. 107 – 118), kao glavna, i ova četiri obilježja fašizma: (1) autoritarizam i načelo vođe, (2) gušenje demokratskih sloboda, (3) rasizam i šovinizam, te (4) borba protiv (ruske) revolucije. Bogdanov, dakako, navodi niz podkrijepa za svoju tezu da je Starčević svim tim obilježjima protivan. Ja sam, ipak, tijekom ovoga teksta iznio dostatno argumenata za tvrdnju da to, u najmanju ruku, i nije baš tako jednostavno!

[14] Riječ je o autoru iz V stoljeća, kojega je tradicija krivo poistovjećivala s Dionizijem Areopagitom; ovaj se u Ateni pridružio apostolu Pavlu (*Djela Apostolska* XVII; 34). Pseudodionizije je pak napisao nekoliko mističnih spisa, raspravljao je o mističnoj ekstazi, začetnik je negativne teologije, a o narodima mišljaše kako ih je «Bog stvorio po uzoru na svoje anđele». Mnogo kasnije o fenomenu nacije srodno je umovao njemački mislilac Johann Gottfried Herder, videći narode na protoromantični način kao «ideje u Božjem umu». Takvomu shvaćanju, očito, Stari je bio blizak, ali mu je sve njemačko bilo odbojno; ne bi, uostalom, potpisao ni Herderovo slavenofilstvo.

se međusobno usuglasiti, ali neke i ne. Protuslovlja u djelu značajnoga autora sama po sebi to djelo ne diskvalificiraju, nu ovdje smo ih natuknuli tek kako bismo ukazali na poteškoće u razumijevanju stanovitih Starčevićevih stajališta.

U čitavom tom kompleksu, najvažnija je, svakako, njegova teorija o *slavoserbima*. Samu je riječ Stari preuzeo od slovačkoga povjesničara Pavela Josefa Šafařika (Starčević ga zove «Čeho»), koji je tim imenom označavao sve «južne Slavene». Kod Starčevića izričaj dobiva pogrdno značenje dvostrukoga robstva, robstva na drugu potenciju (*sclavus* = rob, sužanj, i *servus* = sluga)[15], te postaje temeljem čitave jedne etničko-političko-psihološke doktrine o «sužanjskoj naravi, sužanjskoj pasmini, skotu gnjusnijem od ikojega drugoga, kerdu, herdi, smeću naroda». Slavoserbi su pokornici, pripuzi, rođeni robovi, podljudi, blago (stoka), bliži životinji negoli čovjeku, životinjska pasmina, smradna živina, «mešine koje muču i revu»[16], lupeži, izdajice, krvoloci, odvratni ljudski šljam i ološ. Ni svi zločinci Lepoglave, veli, ne mogu počiniti niti 3 % *opačinah* kao najbolji i najpošteniji među slavoserbima. Više vrijedi pet razumnih i poštenih čitatelja negoli pet milijuna slavoserba. Slavoserbi nemaju nazora ni uvjerenja, stalno ga mijenjaju prema potrebi. Štoviše, nemaju ni svijesti ni duševnosti, nikakva osvjedočenja, niti ljubavi za narod, domovinu, obitelj, djecu; nemaju ničeg, osim instinkta da služe Austriji.[17] Oni su pristaše robovanja i ovome i onome, ali su i za slobodu, kao što su i protiv svega toga. Riječ je o glupanima koji niti o čemu razmišljaju, niti što razumiju, a posve je pritom svejedno jesu li možda učeni, ili pak ne.

Starčević je o temi započeo pisati već 1861, da bi svoja shvaćanja zaokružio u vrijeme saborskoga zasjedanja 1865/67. U slavoserbima on ponajprije vidi ljude rođene u Hrvatskoj, koji protiv Hrvatske rade. Izvorno on slavoserbima označava pripadnike Narodne i Neodvisne na-

[15] To dvostruko robstvo ima i smisao dvostrukoga služenja Austriji i Madžarskoj, ali i dvojstva tjelesnog i duševnog robstva. O etimologiji srpskoga etnonima usp. Starčević, «Ime Serb»!

[16] Starčević procjenjuje, da je takvih u njegovo doba u Hrvatskoj nekih desetak tisuća. Danas će ih zacijelo biti neusporedivo više!

[17] U naše vrijeme to bi bili oni koji se natječu hoće li Hrvatsku izručiti «Europi» ili Americi, te koji se od uha do uha kese kada im dođe Carla del Ponte, tražeći da joj se podnese prijavak.

rodne stranke, pa sve protivnike Stranke prava (premda i u njoj imade slavoserba!), pa onda sve koji su oruđe tuđinaca, pristaše «slavjanstva», «sveslavjanstva», Srbije i jugoslavenštine. Vjeruje kako su svi «južni Slaveni» osim Bugara zapravo Hrvati, ali ih je izopačila robska slavoserbska pasmina. Među slavoserbe on ubraja sve pristaše austrijske vladavine, pa tako i biskupa Strossmayera[18] baš kao i bana Jelačića ili Ivana Mažuranića, a ne oprašta ni dalmatinskome pravašu don Mihi Pavlinoviću, koji ujedinjenje hrvatskih zemalja očekuje od «habsburških despota». Starčević, međutim, slavoserbstvo kao moralnu kategoriju pronalazi i kod drugih naroda, primjerice Rusa ili Francuza (u Francuskoj, slavoserbi su protivnici Starčeviću omiljeloga cara Napoleona III). Slavoserba imade i među Rimljanima (carevi Komod i Kaligula). Slavoserbi, tvrdi Stari jednim dijelom svojega nauka, jesu nevolja ne samo svakoga naroda, nego i svih klasa, stališa i stranaka.

Starčević razlikuje uglavnom pet vrsta slavoserba. Jedna od njih (a) su takozvani *čovječuljci*, koji za čast i novac služe bilo kojemu tuđincu. Takvih ima u svakom narodu – u Hrvata ne manjka ih već 4 stoljeća! – i svaki narod pouzdano vode u propast. Uz ove je (b) *nenarodna, odnarođena inteligencija*. Odgojena anacionalno, ona teži samo kojekakvim službicama, preko kojih može udovoljavati svojoj koristi i ugodi, misleći samo na «trbuh i kesu». Ona puzi pred tuđincem i samo pazi kako ne bi nekomu bila sumnjiva, a pokorna je svakomu, tko ju plaća.[19] Među slavoserbe Starčević uvršta i (c) *doseljenike* u prvom naraštaju. Ostali ih slavoserbi dočekuju kao vrstu ljudi bolju od Hrvata; prilagođavaju im se, i ako su dostatno dugo s njima, preuzet će i njihov jezik! Posebna je vrsta (d) onih koji «*dobro misle, a zlo rade*». Nije dosta samo dobro misliti, mnije Stari, jer oni koji tek vole narod i slobodu, a ne djeluju za njih na pravi način, izdat će i jedno i drugo. U ovu skupinu Otac Domovine uvršta i one koji

[18] Strossmayerova «jugoslavenska akademija» za Starčevića je upravo sâmo leglo slavoserbske urote protiv Hrvatske.

[19] «Prodavaju se svakomu tko i pošto ih hoće, i svakomu kupcu daju Hrvatsku u nametak.» Dadu se, veli, kupiti i za «zdjelu krumpira», dočim bi u pravoj državi dobili možda tek da «čiste lule». Oni su «po svojoj sužanjskoj naravi proti svemu što je dobro, slavno, veličanstveno», i zakleli su, se, veli, zbrisati hrvatski narod s lica zemlje, pa na tomu i rade.

vazda idu za tuđim nogama, koji se drže bezumne, lažne sloge[20], i načela većine. Većina, dakle, ne mora biti u pravu, mnije demokrat Starčević! Na to ćemo još doći.[21]

Starčevićeve raščlambe o slavoserbstvu čitatelja neodoljivo podsjećaju na Aristotelovu teoriju robstva, koju je filozof izložio u svojoj *Politici* (1252b – 1256a). Reklo bi se da su te podudarnosti slučajne, da su dva kongenijalna duha naprosto slično mislila – jest, kada ne bi bilo poznato da je Starčević u antičkoj književnosti i mudroslovlju kod kuće. Očito je, stoga, da je na njega Aristotel i u ovom predmetu presudno utjecao[22], kao što je samorazumljivo da je do svojih uvida u sužanjsku narav Starčević usporedno dospio i samostalnim razmišljanjima, za koja mu je moralno-politička bijeda njegova vremena pružila izobilno povoda i materijala.

Pišući o robstvu, Aristotel naglašuje slijedeća njegova obilježja: Rob je živa imovina, živo oruđe; on u cijelosti pripada gospodaru, dakle tuđ je, a ne svoj; on je, potom, rob po naravi: razlikuje se od slobodnjaka koliko i tijelo od duše; jedni su, nadalje, posvuda robovi, a drugi nigdje (ni kada su, stjecajem okolnosti, doista tjelesno zarobljeni). Dobro je, zaključuje Aristotel, da jedni vladaju a da se drugima vlada. S takovim zaključkom, vidjet ćemo poslije, složit će se i Starčević u svojoj distanci spram demokracije. A slaže se i s Aristotelovim naukom o postojanju robova po naravi. Ako nije naravni rob, čovjek će se oduprijeti i posegnuti za slobodom i kada je u lancima.[23]

[20] Dakle sloge gdje je neumjesna, jer je nemoguća, ili pak štetna.

[21] Kao posebne podvrste slavoserba Starčević razmatra «Magjarolce» (Madžari & Tirolci = Austrijanci, tj. Nijemci) te «našince». Prvi sjede na dva stolca, služeći istodobno, ili pak naizmjenično, Beču i Pešti, a drugi su oni koji svoj jezik i narod i zemlju nikada ne će nazvati hrvatskima – kako se ne bi nekomu vani zamjerili ili nekoga povrijedili! – nego ih nazivlju «našima». Zar u tomu nečasnom soju ne prepoznajemo i današnje naše domaće protuhrvate?! Kako se malo toga, na žalost, promijenilo od Starčevićevih dana! Uostalom, i sve su kategorije njegovih slavoserba danas na djelu, štoviše, na vlasti, orgijaju, divljaju, narod nam uništavaju! Zar nema više «čovječuljaka», koji se samo tuđinu ulaguju? Zar nema odnarođene inteligencije koja se stidi svojega hrvatstva, a stranac je plaća (neka se čitatelj sam prisjeti imena; u ovom ih akademskom kontekstu ne ćemo navoditi, *nomina sunt odiosa*!)?! Zar se ne vidi u kojekakvim dotepencima element štovanja vrijedniji negoli vlastiti narod? Zar nema i u današnjoj Hrvatskoj onih koji «dobro misle a zlo rade»? Ta pune su ih stranke takozvane hrvatske «desnice»!

[22] U «Strankama u Hervatskoj» Starčević spominje Aristotelovo tumačenje o ljudima sužanjske naravi, kojih, po Aristotelu, ima primjerice u Traciji. I naši slavoserbi, koji su u svemu sužnji, a i druge u sužanjstvo vuku i u njemu ih zadržavaju, valjda potječu iz Tracije – zamjećuje Starčević.

[23] Kao Spartak. Ili će pak i u lancima biti slobodan, poput stoičkoga roba-filozofa Epikteta.

Nabrajajući podvrste Starčevićevih slavoserba, onu prvu ostavili smo za kraj: to su, naime, (e) sami Srbi![24] Slavoserbi nisu Starčeviću samo moralna kategorija, oni su, barem ponekad i mjestimice, i kategorija etničko-rasnoga reda. Riječ je tu, naime, o «nečistoj pasmini» balkanskih nomada, kadrih samo za krađe i ubojstva, riječju, za svako zlo. To su ljudi koji se nisu, kada je trebalo, borili protiv Turaka, nego su od njih bježali. I na Kosovu dogodila se izdaja te nečiste krvi. Vodeći Srbi Srednjega Vijeka bili su, međutim, hrvatske krvi: Nemanjići (Nemanja, Dušan...), ali i ubojica sultana Murata Miloš Obilić (Kobilić, kako ga i Starčević naziva), te kasniji vođa srpskoga zbjega u Ugarsku, Arsenije Crnojević. Nu, uplela se ta nepoštena i nejunačka, nečista miješana pasmina koja se sastoji od Grka, Cincara, Rumunja, Arbanasa te Cigana, jednom riječju – Srbi. Oni poprimaju narodnost od naroda u kojemu žive, bilo to i Bugara ili Turaka. Ugnijezdili su se i ovima, kao i Madžarima. Uime Turaka, koji su posve plemeniti, počinjali su zločine, pljačkali i Hrvatsku i Ugarsku. Unatoč miješanom podrijetlu, ili baš zbog njega, može ih se lako prepoznati i somatski: «Po formacii glave, po celu obličju i po značaju, lagše razaznati ćete Serbina od Hervata nego n. p. Rusa od Španjolca.».[25]

Nu Starčević je zapravo ipak želio asimilaciju Srba, i u tom cilju uložio je veliki napor kako bi ih uvjerio da i ne postoje kao poseban narod, nego da su etnički Hrvati. Pišući pak raspravu o «Kneževini Srbiji», Starčević *implicite* priznaje srpsku nacionalnost, čak im hvali njihova knjaza Miloša kao velikog oslobodiltelja, ali Srbe prikazuje kao lijenčine i skitnice, birokrate i strančare – očito u nakani odvratiti jugohrvate, slavjane i sveslavene[26], od ikakve simpatije za srpskoga susjeda. Uspjelo mu, kako

[24] O Srbima i slavoserbima usp., uz napis «Stranke u Hervatskoj», i Starčevićev sastavak «Pasmina slavoserbska po Hervatskoj»!

[25] Starčević, koji osobito cijeni Turke, da bi još više podcrtao rasnu inferiornost Srbalja, ističe kako su Turci prodavali srpske robove u bescijenje.

[26] Danas bi ih Maja Freundlich nazvala «hejslavenima». Starčević pak nema – nikada nije imao (osim nešto ilirizma u ranoj mladosti)! – «jugoslavenskih» iluzija, zato njegova baština pod titovinom i jest loše prolazila. Veli Stari proročki: «Mi smo proti tomu ludovanju zato, jer to cielo pletivo smatramo golim vertoglavljem, koje razbija napredak i pripravlja nam očitu propast.». A tko ipak sanja o slavenskom bratstvu i ujedinjenju, nije negoli «za ludnicu i za sjekiru». Na žalost nije ovaj recept u XX stoljeću na vrijeme bio primjenjen! – Uostalom, i danas, kao i u vrijeme Staroga, hrvatski je narod fatalno, pogubno i pogibeljno podijeljen na *slavoserbe* i *stekliše*, i on ne će, ne može dostići svoju sreću te postići nacionalni

danas vidimo, nije. Na djelu su bile upravo one mane koje je tako sjajno zapazio u hrvatskomu nacionalnom karakteru: svakomu vjerujemo bez promišljanja, te začas zaboravimo na zločine što nam ih je učinio taj neprijatelj kojemu smo vjerovali prije, a nakon što nas je napao, razorio, pokorio..., nastavili smo mu vjerovati.[27]

probitak tako dugo dok mu neki bogodani karizmatski vođa za vijeke vijekova ne dokine kastu *slavoserba*, a od čitavoga hrvatskog naroda ne učini jednu jedinstvenu *steklišku* družbu!

[27] Dostatno je pomisliti na sve češća i brojnija hodočašća u oba smjera na crti negdašnjega «autoputa bratstva-jedinstva»: posjećuju se neumorno, i surađuju, i bratime, - politikanti i piskarala, biznismeni i pevaljkice i striptizete; a ako nam mladež i sluša domoljubnoga barda Thompsona, ne zaboravimo da će već slijedećega dana odbježati na koncert Balaševića, Bregovića ili Bajage. Od kuda uopće znade za njih? Naravno, roditelji su kroz čitavo razdoblje Domovinskoga rata sačuvali ploče i kasete!

STARČEVIĆ ANTISEMIT?

Vodeći hrvatski politički muževi – o spisateljima i publicistima da ne govorimo – bili su antisemiti. Nije to ništa neobično, ta Židovi su, u razdoblju svoje emancipacije i asimilacije, a dakako i u svim prijašnjim vremenima!, sami sustavno davali i više negoli dostatna povoda nezadovoljstvu domicilnih naroda. Uz one lojalne, uvijek je bilo i nelojalnih, koji su se osjećali stranim tijelom i nastojali udovoljavati tek svojim posebim manjinskim interesima. Od obaju Radića, preko Strossmayera i Stepinca, do Cilige, pa i Tuđmana[28], hrvatski su nacionalisti smatrali kako, u najmanju ruku, imaju dobre razloge spočitati svojim židovskim sugrađanima nekorektno ponašanje spram hrvatskoga im gostoprimca. Mnogi su Židovi, istina, oduvijek prilazili hrvatskim nacionalnim snagama, pokršteni kao i nekršteni, mojsijevci. Osobito ih je mnogo bilo u Stranki prava[29], u kojoj su, kao u stranki kritičnoj spram srpskoga imperijalnog šovinizma, nalazili utočište od antisemitskih napadaja u tadašnjemu srpskom tisku i srpskoj politici u hrvatskim zemljama. Starčevićev *intimus* i nasljednik, osiječki pokršteni odvjetnik Josip – Jošua Frank, bio je čovjek nepatvorena hrvatstva, pa ipak, poučeni lošim iskustvima s neasimiliranim Židovima, u stranki su mu mnogi bili neskloni i gledali na nj s nepovjerenjem.[30]

[28] «Madžarska nije nego kalvinizam, ćifutizam i framasonstvo.» - tuži se Strossmayer pišući Račkomu. Usto zamjećuje kako sv. Stolicu zavode «židi i framasoni najgore vrsti». Slično se tuži i Stepinac u prvoj «Jugoslaviji», očitujući kako nema povjerenja u državu kojom vladaju Židovi i masoni. Ništa na uvjerljivosti toga stava ne mijenja okolnost da se on, u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, iz kršćanskih i humanitarnih pobuda, založio za neke vjerojatno nepravedno progonjene ili ugrožene Židove. A Tuđman (*Bespuća povijesne zbiljnosti*): «(Židovstvo) će za svoju kob u rasuću prebacivati krivicu uglavnom i pretežito samo na druge, zaboravljajući da se i samo nije odnosilo prema drugima u svojoj državi nimalo drukčije, ni nekad ni danas. A i to da je usred drugih naroda predugo ostajalo stranim tijelom, stavljajući se prečesto u službu tuđina, ili postajući prenositeljem svakovrsnih nadnacionalnih i univerzalističkih utopija. Naravno, takvo držanje židovstva (je) produbljivalo suprotnosti, navlačilo omrazbu i izazivalo sudbinu.».

[29] O sudjelovanju židovskoga elementa u Ustaškom pokretu – navlastto u surječju općenita usuda Židovlja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te s obzirom na židovsku politiku fašističke Europe - ovdje ne treba biti riječi; spomenimo tek, da bi i o toj temi neki, uvjetno rečeno, nepristrani i objektivni hrvatski povjesničar, mogao i trebao napisati opsežnu knjigu!

[30] Antun Radić ovako veli o tom problemu: «Ako se židov i pokrsti: narodu, a i mnogomu svietu – židov ostaje židov.».

Čak su ga sumnjičili da je agent nekakve židovske organizacije.[31]

Ante Starčević ustvrđuje ponajprije kako u Hrvatskoj, uz Hrvate, žive i Talijani, Židovi, Cigani. U svakoj zemlji, drži on, imade različitih pučanstava koja se među sobom razlikuju jezično, vjerski i rasno – što ne bi trebao biti problem. Problem su loši zakoni, preveliki porezi, nesigurnost imutka i osobe. Sve to, prema Starčeviću, ne tišti samo katolike, nego i «Srbe i Luterane, i Kalvinovce i Židove». To je poznati, konvencionalni Starčević. Tko je za dobro Hrvatske, a tko nije, odlučuje se s onu stranu genetskoga podrijetla. «Držeć se toga načela, mi izkreno ljubimo i za brata deržimo i Serba i Niemca, i Taliana i Žida, i Cigana i Luterovca itd.».

Nu, ima i drugačijih izjava. Hvaleći francuski srpanjski prevrat (revoluciju) iz 1830, Stari napada političku i novčarsku dominaciju «lihvara ili Židova itd., koji su se kojekako nasuli novca». Dakle, Židov kao lihvar – opće mjesto antisemitskog stereotipa. U tom sklopu, napada «Cagote»[32], koji su francuski slavoserbi, izrod dakle francuskoga naroda. Starčević je uvjeren da je trebalo više opreza kada se u Francuskoj revoluciji išlo na njihovu i židovsku emancipaciju; u najmanju ruku, valjalo je računati s mogućnošću osvete tih izopćenika. Prva francuska skupština, mnije Starčević, pogriješila je kada je dala građanska prava Cagotima i Židovima, premda se dobro znalo da su Židovi pasmina koja je oduvijek «izuzev nekoje iznimke, bez svakoga morala i bez svake domovine, pasmina koje svako udo podano je samo dobitku osebnu, ili onomu svojih rodjakah. U čašu najbistrije vode baci mervu blata, pa se sva voda bude zamutiti. Mi smo uvereni da su Cagoti i Židovi, bez razbora pušteni u javan život, premnogo pokvarili i raztrovali narod francezki.». Bar su kasniji francuski

[31] Frank se pokrstio tek kao zreo čovjek tridesetgodišnjak, 1874, kada mu se rodio sin Vladimir. – A i danas Hrvati svoje nacionaliste židovskoga podrijetla rado sumnjiče za veću odanost Židovlju, dočim se, u isto vrijeme, bez imalo srama najljigavije ulaguju upravo i samo onim Židovima, za koje je bjelodano da svim sredstvima rade o glavi hrvatskomu narodu i državi!

[32] Riječ je o skupini koju je diskriminirao i društvovno ekskomunicirao francuski Srednji Vijek sve do sloma feudalizma i *ancien regimea*. Termin potječe od *chiens de Gots* = gotski psi. U kolokvijalnom govoru postali su istoznačnicom za licemjere, farizeje, a vjerovalo se da potječu od gubavaca i krivovjernika. Poput Židova, nosili su znak na odjeći da ih se može prepoznati.

sabori trebali ovu pogrješku ispraviti i oduzeti im prava. Možda ima među njima i pravih ljudi – nu to tek trebaju dokazati!

Koliko god da je bilo hrvatski orijentiranih Židova u pravaškim redovima, toliko ih je pružalo potporu Hrvatima omraženoj dvojnoj monarhiji, koju su zastupali preko liberalnih novina u svojim rukama. To je izazivalo oštar otpor Starčevića i pravaša, ali i nepravaša poput Strossmayera i Račkog. A kada se 1883 dogodio slučaj (navodnog ili stvarnog) ritualnog ubojstva, koji je završio na sudu[33], za Starčevića je to bilo povodom da, u slučaju istinitosti optužbe, pozove na izgon svih Židova iz kršćanskih zemalja. U tom sklopu Starčević ističe da Židovi vladaju Madžarskom te da je «perušaju». Čak ga to navodi da iznimno pohvali mrsku mu Austriju, u kojoj da Židovi ne mogu «bez svake odgovornosti kerstjane klati». Antisemitsku eskalaciju nakon ovoga procesa Starčević pripisuje «derzovitosti» i «bezobraznosti» Židova.

Starčevićeva pravaška *Hervatska* izričito opravdava protužidovske mjere u Rusiji[34], te napada židovsko izrabljivanje hrvatskoga seljaka i pokušaj «nekolicine švabskih židova ili židovskih švaba», koji su se «dotepli», pa požeški kraj «truju svojom gadnom sduhom», tojest njemačkim novinama. Optužuje Židove da su bezobzirni spram naroda čijim se «znojem i žuljevi tove». Svuda su isti, «a kod nas najgori». Autor toga napisa doduše osuđuje izravni borbeni antisemitizam, tvrdeći kako su i Židovi «naša braća», koja osim mana imaju i stanovitih vrlina, - pa ipak

[33] Od Srednjega Vijeka pa do sloma Monarhije, Židovima su se, s pravom ili ne, pripisivala vjerski motivirana umorstva kršćana, čija je krv imala poslužiti u svrhe spravljanja židovskih obrednih kolača. Ovdje je riječ o jednom od procesa pokrenutih zbog takva zločina: optuženi su, naime, bili Židovi iz madžarskoga sela Tisza-Eszlar, da su 1882 zbog navedenoga razloga ubili kršćansku djevojku Eszter Solymosi. Nakon mnogo sudskih peripetija, optuženičkih podvala te pritisaka na sud iz redova judeofila, krivci su bili oslobođeni. O tomu znakovitom slučaju usp.: H. de Vries de Heekelingen, *Židovi i katolici*; Istina i život, Zagreb 1941, str. 58 – 63! Auktor se u svojoj faktografiji oslanja na izviješće i raščlambu propovjednika crkve Nôtre Dame u Parizu, dominikanca O. Olliviera.

[34] To čini i sam Starčević, napadajući jedne engleske novine koje prosvjeduju zbog progona Židova u Rusiji, te optužuje Židove da izbjegavaju vojnu službu, jer će to onda činiti i Rusi. (Židovi su se, međutim, izgovarali protužidovskim terorom kojem su bili izloženi u vojsci.) Rusi da loše čine kada brane Židove, tojest «onu pasminu koja se, odkada se za nju zna, pokazuje najtupljom, ter medju drugim derži se i napreduje samo zato, jer se ove bave svakakovimi, a ona samo jednim: telesnoga dobitka poslom.». No ujedno Starčević naglašuje kako nije protivan židovskoj vjeri nego plutokraciji, protiv čega je i «golokračtvo» (proletarijat).

tvrdi da su Židovi odani pripuzi svake (protuhrvatske) vlasti, i da do sada među njima još nije bilo velikog Hrvata. To on, međutim, od njih i ne očekuje: neka samo budu dobri Hrvati, neka barem nauče hrvatski jezik – jer kao «neprasjedioci» ipak Hrvatima duguju harnost.

Fran Folnegović, kasniji pravaški renegat, svjedoči kako mu je Stari dao na čitanje dijelove «strahovito antisemitskog djela» na kojemu radi. Na žalost, o tomu nam do danas ništa nije poznato.[35]

[35] Gdje su Židovi, tu su negdje i masoni. Prema svemu što znademo i što možemo pretpostaviti, Starčević nije bio slobodni zidar; kako je kritizirao Židove, tako mu zasigurno niti zidari nisu bili odveć dragi. Budi ovdje ipak zabilježeno jedno nagađanje, tipično inače za Hrvate, jer kada nema čvrstoga tla pod nogama, tada ga nema ni u duhu, pa općenita nacionalna nesigurnost oduvijek pothranjuje maštarije svake vrsti. Riječ je, naime, o ovome: teško da se u hrvatskoj fantastici nekomu još nije pripisalo članstvo u masoneriji, bila riječ o strancu ili Hrvatu, o Marxu i Castru, ili o Titu i Tuđmanu. Nije taj usud zaobišao niti Staroga. Radi potpunosti i korektnosti zabilježimo ovdje «argumente» za tu tvrdnju: Starčević je napustio studij teologije, pretrpio je utjecaj Rousseaua, radio je na razbijanju katoličke države Austro-Ugarske, bio je žestoki protivnik posvjedočenog antimasona Strossmayera... Istina, u XIX stoljeću niz nacionalističkih pokreta imao je masonsko korijenje. Ali to ne znači da su imali svi. Kvaternik se bio odvratio i od Mazzinija i od Kossutha. Starčević je pak dospio u sukob s provjerenim zidarom Folnegovićem, živio je asketski, siromašno, što nije nimalo tipično za masone; na svoj način zasigurno je bio iskreni kršćanin (što masoni nisu), napokon, nigdje u vrelima nema niti najmanje natuknice o nekom Starčevićevu masonstvu, osim što o njemu rado konstruiraju profesionalni fantasti, teoretici urote i kriptomani.

DIKTATUROM PROTIV DEMOKRACIJE

Knjižnica B. Adžije

Uobičajeni, konvencionalni – poznati – Starčević liberalni je demokrat, pristaša parlamentarizma i stranačkog pluralizma, Francuska ga revolucija poučava kako narod (puk, ne nacija!) ima postati suverenim kroz opće pravo glasa i većinsko odlučivanje, eda bi onda sabor kao predstavničko tijelo stao odlučivati o životnim pitanjima naroda – shvaćenoga sada kao nacija, a ne kao biračko meso. Ali pravaši su s pravom bili nepovjerljivi prema neosviještenom hrvatskom narodu, o čijoj su se nerazboritosti, nepolitičnosti i naivnosti zacijelo mogli danomice uvjeravati na svakomu koraku.[36] «Puk nije naučen umovati, nego samo ćutiti; s toga on mari samo za ono, što osjeća. Zato, kada se pita ili radi o njegovu dobru, ne treba paziti na hvaljenje ni na kudjenje puka; on obično ne zna stvar prosuditi, pa zato ni ocieniti kako valja. Tu treba samo raditi, a medjutim neka on viče, neka hvali ili odsudjuje kako hoće: kad uvidi korist radnje, on će samo hvaliti.» Što je to, negoli program antidemokratske diktature?![37]

Ova realistična antropologija dovodi Starčevića slijedećem koraku: protiv demokratske dogme ističe on kako nije potrebno da vladaju «svi bez razlike»; razlike među ljudima – znade to taj učenik grčko-rimske Antike! – itekako postoje. Nego valja da vladaju oni najbolji; no to onda više nije demokracija, nego aristokracija! Jer, za vladanje treba puno «znanja, poštenja i marljivosti», a to imaju samo rijetki. Zato Starčević dovodi u pitanje i sveti demokratski zakon većine: «Ako makar kakova većina stanovit čin smatra za dobar, a samo jedna oseba za nedobar, ona većina ne bude naravu čina promieniti, ter on ostaje nedobar ako je zbilja takov, pa onaj pojedinac ima pravo, i moralo bi na njegovu biti. Sve velike misli potiču od pojedinaca, a većina im se bar s početka protivi.».[38]

[36] U tom se pogledu do danas ništa nije izmijenilo.

[37] Osobito u pitanju suvereniteta narod se ne pita; ako u suverenoj i nezavisnoj državi i može biti različitih mnijenja i stranaka, Starčević zabranjuje da se o pitanju suvereniteta odlučuje demokratski – a upravo smo s tom demokratskom negacijom suvereniteta danas suočeni mi, kasna djeca Ante Starčevića, u tobože suverenoj i nezavisnoj Republici Hrvatskoj! Stari je pak jasan: «Kad se radi o suverenstvu naroda, tu ne može biti nego branitelja i izdajica naroda.». Stekliša i slavoserba dakle, rekli bismo u njegovu duhu - trećeg nema!

[38] U članku «Načelo većine» (1883).

Pa i demokracija u Francuskoj, uviđa Stari, zapravo nije drugo, negoli vladavina «rukoveti bogatih i sebičnih» (plutokracija, rekli bismo mi), koji narod tek obmanjuju kako je vlast u njegovim rukama. I tu se Starčević izravno pozivlje na Antiku, koja nije robove pripuštala u vlast; sjetimo se: Starčević s Aristotelom vjeruje u rođenog roba. U tom sklopu, on izriče velepohvale obojici Napoleonâ – i imperatoru s početka, i caru iz druge polovice svojega stoljeća. Obojici se divi kao karizmatskim vođama, koji su bili plebiscitarno prihvaćeni i zaveli jaku državu[39]. To je dakako Rousseau, ali je to i fašizam (organska, plebiscitarna, aklamacijska demokracija na čelu s bogodanim vođom)!

Starčević, slično kasnije Mussoliniju, rado varira misao po kojoj je u dubljem smislu posve svejedno, je li narod u republici ili u despociji[40]; u oba sustava, naime, može on biti sretan, ali i nesretan, a samo je o tomu riječ - važna je nacionalna sadržina. Štoviše, draža mu je iskrena, otvorena despocija poput one ruske, negoli despocija kakva je u Austriji, pod krinkom i prividom zakonitosti. «Način vladanja nam mnogo vriedi – veli Stari – ali sama stvar, vladanje i njega posljedice, vriedi nam još više, ter, ako se ne može oboje spojiti, mi bi način radje stvari, neg ovu onomu žertvovali: mi volimo izkrenu, manje škodljivu absolutizmu, nego ubitačnoj obsjeni ustavnosti.» Ima, veli, okolnosti u kojima je bolja republika, i onih u kojima je bolja monarhija.[41] Samo je stvar državničke mudrosti da procijeni te okolnosti i što im odgovara.

[39] Starčević ide tako daleko da hvali Napoleona III zbog njegova ukinuća slobode tiska, koja je inače svetinja svakom demokratu, pa onda i Starčeviću. U francuskomu caru vidi on despota koji ruši europske despocije, i od njega ustrajno očekuje da, poput svojega istoimenog pretka, zapodjene rat za oslobađanje europskih naroda, uključujući i hrvatski, kojim vlada despot Franz Joseph, gazitelj hrvatskoga državnog prava i hrvatske političke tradicije.

[40] Spominje u tom sklopu kako je mletačka republika bila apsolutistička, dočim da je britanska monarhija – najslobodnija država. U članku o «Princu Louisu Napoleonu» (1879), Starčević ovako zbori: «Mi ne deržimo ni jedan način vladavine absolutno dobrim i spasonosnim.» (To je poduka kako Antike, tako i Kršćanstva – Sch.). «U liberalnoj formi može biti sadržan najokrutniji despotizam.» (To danas osjećamo na vlastitoj koži – Sch.).» Tako Starčević relativizira vlastiti demokratski liberalizam! To je u očitom sukobu s njegovim usklikom da se despocije ne popravljaju, nego se ruše. I Khuen je Starčeviću spočitavao da je čas za ustavnost, a čas za despociju. Nu, pritom Starčević ima u vidu tek jedan posve konkretan slučaj – Austriju: to je despocija koju svakako treba srušiti, a o ostalima još se dade razgovarati.

[41] I to je na tragu Aristotela, koji realistično dopušta da različiti politički ustroji mogu najbolje odgovarati različitim okolnostima, te da ne postoji univerzalno optimalni politički model. Veli Starčević: «Za nas su vladavine kao i odjeća: najbolja je ona koja najbolje odgovara potrebam naroda.».

Manje je zlo «prevratna diktatura» (robespjerovski revolucionarni teror) negoli «bezglavje neograničeno». «Despocia i despotizam, ustav i ustavnost, reči su; a stvar je, da narod napreduje u prosvjeti, u blagostanju, u moralnosti.» Napokon Starčević izriče nedvosmislenu pohvalu i klasičnom rimskom institutu diktature: «U svakom težku stanju Rimljani su uveli diktaturu, ter su u neugodnih okolnostih više bili pod absolutizmom, nego pod redovitimi zakoni. Nisu se kajali, prem su slobodu nada sve ljubili (...) Rimljani su često bili pod vrstom despota, t. zv. diktatorom, i onda su bili najsrećniji i napredovali su.». Cilj je, dakle, da vladavina bude poštena i kompetentna, da bude na dobro naroda, a ne da narod pod svaku cijenu sam sobom vlada. To on, uostalom, nije ni kadar, već i stoga jer ga je pokvario slavoserbski element. Zato narod tek treba prosvijet(l)iti, poučiti, izvesti na put ljudskoga dostojanstva što resi slobodne i samosvijesne građane – poučava prosvjetitelj Starčević, pri čemu se ozbiljenje toga ambicioznoga cilja, zacijelo, mora prepustiti neodređenoj budućnosti.[42]

Ipak, on naglašava važnost čudorednog i duhovnog učiteljstva u politici, i tu se slaže sa svojim učiteljem Aristotelom, kod kojega se također dade iščitati zamisao da imaju vladati oni moralno i intelektualno najbolji, no to je već platonizam, i kod samog Aristotela. U svakom slučaju, Starčević rusoovski traži da se pojedinac (kao i manjina) mora odreći svojih posebničkih prava, te se uključiti u naciju – to je Rousseauova *volonté générale*. Unatoč svemu tomu, međutim, Starčević je dosljedan demokrat kada, u suglasju s utopijskim papirima Francuske revolucije, traži «opće pravo glasa». Ali taj zahtjev odudara od svega što je napisao u duhu aristokratske kritike demokracije.

[42] Pa i sam veliki guru, mag moderne demokratske utopije, Karl Heinrich Marx, koji sa Starčevićem svakako nema puno zajedničkoga, sanja o «slobodnom i samosvijesnom», a usto stvaralačkom i dokraja podruštvovljenom čovjeku, o «totalnom čovjeku», koji će ali osvanuti tek na izmak povijesnih (ili, kako on mnije: predpovijesnih) dana, kada tek bude započela prava povijest čovječanstva, a to se onda događa u neodređenom, maglovitom povijesnom pseudoeshatonu zvanom «komunizam». Dakle, projekt slobodnog i samosvijesnog čovjeka nije realni politički projekt, pa to zasigurno sluti i Otac Domovine, kada se bez krzmanja priklanja despociji i diktaturi, samo da je narod «sretan», tojest da mu je dobro: «slobodan» i «samosvijestan» etc. baš i ne mora biti pod svaku cijenu!

FACIT

Ante Starčević jest hrvatski Rousseau i hrvatski Voltaire, ali je, vidjesmo, i hrvatski Tocqueville – desni liberal svjestan pogibli parlamentarne demokracije, pa i hrvatski Houston Stewart Chamberlain, promatrač osvjedočen o važnosti rasnoga čimbenika u povijesnom i društvovnom životu ljudi. Starčević rabi riječ «pasmina», govoreći i o Srbima i o Židovima. Nije to u njegovu surječju besprijekorna inačica za «rasu», nego označava više skupinu koja se još nije uzdigla do razine nacije, budući da joj nedostaje duhovnog ranga i istovrsnosti. Dakle, nešto kao niževrijedni ljudski «soj». Hrvate kao narod, bez obzira na sve invektive protiv slavoserba, on nikada ne nazivlje «pasminom», pa bi se riječ ipak smjela tumačiti u smislu stanovite rasne inferiornosti. U svakom slučaju, ta je teorija o pasminama miljama udaljena od uobičajene demokratske dogmatike koja operira jednakim, razboritim, slobodnim, socijalnim građanima kao suverenim subjektima političkog odlučivanja.

Starčević jest sljednik demokratske Revolucije, ali svojim uvjerenjima višestruko i snažno odstupa od demokratske ideologije. To je istina koju smo tijekom ovih razmatranja nastojali predočiti, pa: komu krivo, komu pravo. Jer, samo će nas istina osloboditi, naime, ona nikada nije i ne može biti na putu nacionalnoj slobodi. Slobodoljubivost i slobodarstvo ne traži od nas da lažemo. Nekomu će se svidjeti ovako opisani kripto-Starčević, a netko će reći: evo opet pokušaja da se «fašira» Hrvatska, da se - za interese naših neprijatelja, nego šta! - prikaže desnijom nego što jest, pri čemu je sada za žrtvu i instrument odabran sam nedodirljivi Otac Domovine. Ovaj sastavak, naravno, ne želi ni na koji način Starčevića i Hrvatsku «kompromitirati», već nastaje na tragu napora da se Hrvatskoj – dotučenoj kakva danas jest – pokuša pomoći, ako je to još uopće moguće. U tim naporima Starčević nam može biti dragocjen, pa upravo i svojim manje znanim dimenzijama koje smo ovdje naglasili. A onaj koji se boji da Stari na taj način ne bi ispao odveć crn, taj se boji iz uobičajenoga robskog odnošaja Hrvata prema sebi i prema svijetu što ga okružuje, iz one bolesti koju Starčević tako neusporedivo i neodoljivo

dijagnosticira. Jer onaj koji ne pita što hoće i što treba hrvatski narod, nego stalno sebe i sve nas zanovijetajući zapitkuje «što li će reći svijet», taj razmišlja u kategorijama svijeta, a ne u hrvatskim kategorijama. Taj je izdajica i izrod, taj je – slavoserb!

RAZGOVOR S ANTOM STARČEVIĆEM

NIŠTA SE NIJE PROMIJENILO!

S OCEM DOMOVINE razgovarao
Mladen SCHWARTZ

Pružila mi se – ne želim odati čijom zaslugom - jedinstvena prigoda razgovarati s Antom Starčevićem, kojemu je, s nebeskih visina, dan dosta temeljit uvid u naša današnja zbivanja, ali je na moja pitanja odgovarao uglavnom iz perspektive svojega vremena (ne odustajući ni od jedne svoje ideje!), čime je posvjedočio koliko se njegova i naša epoha zapravo malo razlikuju glede temeljnih problema s kojima su suočene. Uostalom, tu je okolnost, u početku razgovora, priznao i sam Stari. Razgovor je vođen u Hrvatskoj Valhali, nekoj vrsti hrvatskoga Olimpa ili Panteona u jednom dosta prostranom i udobnom kutku Neba, gdje, uz Starčevića, borave brojni drugi zaslužni sinovi Nacije poput kralja Tomislava, Zrinskih & Frankapana, Jelačića, Kvaternika, Pavelića, te, odnedavna, i Franje Tuđmana. Kažu da Stipica Radić povremeno navrati, nu ja ga nisam vidio; može biti da me je hotice izbjegao. Tamo se, među njima, često vode žestoke raspre, a Starčević je kazao kako mu je drago da se konačno kao sugovornik pojavio i netko tko (još) ne pripada njihovu krugu. U nastavku donosim najzanimljivije dijelove razgovora, koji su pozorno slušali i drugi stanovnici Hrvatske Valhale, ali se u njega nisu htjeli miješati. Tko zna kako su ga potom komentirali, ostavši sami s Ocem Domovine!

sch

SCH: Hvala Vam, Ante Starčeviću, da ste pristali na ovaj razgovor za desničarske novine *Ultimatum!*, budući ste u svoje doba vrijedili za ra-

dikalnog ljevičara. Ali eto, ponešto se i mijenja (premda ništa bitno!), pa su Vas, kako znadete, u XX stoljeću na barjak stavili skrajnji nacionalistički desničari, Vaši su liberajci postali anacionalnim kozmopolitima, a ljevica dobrim dijelom (iznimke su Vam također poznate!) ne želi za Vas ni čuti; i Vi ste postali fašist. Oni ne razumiju da nacionalizam ne znači još i šovinizam (premda ga, u malim dozama, smije, pa i mora sadržavati). Nu upravo nacionalist, koji drži do svoje nacije, kadar je razumijeti i one druge.

O NARODIMA, I HRVATSKOMU

AS: Svaki je narod čedo Božje, i sam Bog zna, što je On kojemu svomu djetetu odredio.

SCH: To neodoljivo podsjeća na staroga neoplatonskog mistika što ga zovemo Pseudodionizije, a koji piše da je Bog sve narode stvorio po uzoru na svoje anđele.

AS: Nu svaki je narod smjesa različnih naroda.

SCH: I hrvatski?

AS: O nijednom Hervatu ne može se reći, da ne ima krvi n. pr. rimske, ili gerčke, ili koje barbarske.

SCH: Ili židovske, ciganske, srpske?

AS: To se je kroz vjekove tako pomiešalo, da je svaki narod, svoje vrste, kov korintijački.

SCH: A što je s muslimanima?

AS: Što imamo najčistije hrvatske krvi, to je u plemstvu Turske. U Bosni je najoholije plemstvo što ga je Europa ikada imala. Muhamedovci Bosne su pravi hrvatski plemići.

SCH: Onda je i Bosna hrvatska.

AS: Bosna i Dalmacija bijahu, i opet moraju biti ognjištem hrvatske slave i veličine.

O ROBSKOJ PASMINI

SCH: I da uza svu tu nacionalnu veličinu, koju baštini naša povijest, stalno posežemo za tuđinom!

AS: Narod, koji uviek traži zaštitnika, nije vriedan slobode.

SCH: Ali ovaj naš traži, itekako! Prepun je slugana. Eto, imali smo razmjernu sreću, nakon Vašega dosljednog učenika Pavelića, dobiti za Vođu Vašega djelomičnog učenika Tuđmana. Ali i on je od samog početka sustavno predavao hrvatski usud u ruke strancima. Što se potom dogodilo pod Račanom i sada, još gore, pod Sanaderom, samo je logična konzekvenca Tuđmanova podilaženja inozemstvu, jer i njegova politika dobrim se dijelom pokazala kao sluganstvo.

AS: Slugane su tudjinci takovima načinili. To su čovječuljci, brzi na čast i novac. Kroz zadnjih 400 godina naći je ovakovih ljudi u svako doba naše poviesti.

SCH: Nu, kod drugih naroda ipak nije baš tako, da im je bar polovica djelatno protivna nacionalnom probitku, pače najelementarnijem preživljenju!

AS: U drugih zemljah, redovito, svi su ljudi zauzeti za dobro naroda, ter imaju različite nazore samo o meri napredka i o načinih kojimi se dolazi s dobra na bolje.

SCH: Nacionalizam ne dolazi u pitanje!

AS: Da, oni su ljudi protivnici u mnenjih, a prijatelji medju se i domovini.

SCH: To sam vidio i u Italiji i u Francuskoj. Velika je nesreća da...

AS: ... kod nas nije tako; osim članovah Stranke prava, ostali su ili uveli ovo ubitačno stanje, ili pristaju uz one koji su ga uveli; i jedni i drugi ostaju u uroti proti narodu i proti svakoj njegovoj svetinji.

SCH: Tuđman je, nakon Pavelića, bio prvi veliki muž od kojega smo s pravom očekivali da se stavi na čisto nacionalističko stajalište. I on je to djelomice i učinio, barem prema unutra; isključivao je samo izrode, baš

one koji rade narodu na štetu. Nu, Tuđman, da je htio biti uistinu suveren, mogao je ipak još i mnogo više učiniti, zavesti vladavinu željezne ruke, jer samo takva, apsolutno suverena, može nešto postići, mogao je postaviti temelj, obrazac, normu za hrvatsku politiku u XXI stoljeću!

AS: Bez dvojbe, jedan muž može narodu premnogo učiniti. Ali jedan muž uviek ostaje samo jedan muž, i bio velik kako mu drago, narod koji ga je rodio i velikim učinio, još je veći od njega. A narod, koji je pao samo na jednoga muža, vriedno je i mora da propadne.

SCH: Ali gdje nam je slijedeći veliki muž? A ako je narod veći od njega, kako ga ne izrodi, nego samo slugane?!

AS: Nijedan, pamtite, nijedan danas živući narod Europe ne ima veće veličanstvo negoli hrvatski.

SCH: Zašto onda nije suveren, zašto to ne želi biti? Nego samo traži nove gospodare, zaštitnike, u Beogradu i Pešti i Beču, U Rimu, u Europskoj Uniji, u Americi, u žido-masonskoj internacionali...?!

AS: Rekoh, narod, koji uviek traži zaštitnika, nije vriedan slobode.

SCH: Zato slobode i nemamo!

AS: Kako narod razmišlja, tako mu ide. Nu, kad Hervati ne mogu biti svoji u Hervatskoj, medju njimi ne ima ni jednoga, koji će preko prve sgode htjeti robovati herdjavijemu od sebe.

SCH: Zar to ipak nije upravo da djelu, i to ne prvi put?! Zar je današnja tehnobirokratska slobodnozidarska Europa bolja od zdrave hrvatske nacionalne substance? Pa ipak nas naši slavoserbi sile da u nju posrljamo kao ćorave kokoši u magluštinu! Hoće da opet postanemo robovi, parije našega svijeta!

AS: Koja narodnost ne može u slobodi i jednakosti s drugimi sestrami obastati, ona pokažuje slabu životnu snagu, pa bi bio grieh uzaludu htjeti je držati u životu. Nu, u naroda hervatskog, što je drugdje prerietko, vjenčalo se junačtvo s umom. Ja se ne bojim za budućnost naroda hervatskoga. Ona stoji u rukama Hervata i Providnosti, a iz tih ruku ne može nego samo dobro izići.

SCH: Na žalost, od toga se danas mnogo ne vidi, oko nas su sve sami slugani. Izgleda da ih ima više nego ikada, i da još nikada nisu bili tako pogibeljni u svojoj nakani da zbrišu Hrvatsku. Zapravo, da je izdaju!

AS: Pripravan sam na sve: zovite me imenom kojim hoćete, samo ne onim izdajice, to bo je ime strašno, do izdajice ja ne znam nesrećnika ni prokletca. Nu dok bude domaćih izdajica, imat ćemo tudjina za gospodara. Jer, tko nije svoj, taj je svačiji, o njem ne ovisi čiji će biti!

SCH: Kako bi to bilo kada bi tako mislili i današnji demokratski fićfirići u Zagrebu, kojima ništa nije tako sveto negoli izručiti vlastitu Domovinu u ruke strancu, i politički i teritorijalno, i moralno i materijalno!

AS: Točno, kao da su se zakleli to učiniti, to smeće naroda, ta herdja, to kerdo, ti rodjeni robovi, skot gnjusniji od ikojega drugoga, odvratni ljudski šljam i ološ, podljudi, bliži životinji negoli čovjeku, mešine koje muču i revu, sužanjska pasmina! Eh, priliepili se za službice, a ne vode računa o deržanstvu prama narodu. Puzavi pred tudjincem, samo paze da ih netko ne smatra politički sumnjivima, pa ih taj strah čini spremnima na najveće zločinstvo protiv svoga vlastitog naroda. Njima je nedostiživo sve, što je izvan njihova terbuha i kese. Prodavaju se svakomu tko i pošto ih hoće, i svakomu kupcu daju Hervatsku u nametak. Dadu se kupiti za zdjelu krumpira, a u pravoj deržavi dobili bi tek da čiste lule. Nu naše je deržanstvo takovima svlačiti krinke.

SCH: Ti uopće ne misle, zar ne?

AS: Najgori su, koji dobro misle, a zlo rade. Nu većina ih ne imaju nazora ni uvjerenja, ter ih mienjaju prama potrebi. Ne imaju ni sviesti nit duševnosti, nikakva osvjedočenja, ne imaju ničeg, osim instinkta sluge. Slavoserbe na stranu, pa u svemu narodu hervatskomu, neka nam naši čitatelji pokažu koju herdju, koja bi željela i htjela biti tudjom slugom radje nego svojim gospodarom. Kod ovoga naroda ja nalazim preveć bilegah, koje slute na propast.

SCH: Dakle ipak!

AS: U njemu se do tudjinacah više derži, nego do sinovah domaćih; u njemu se hoće više uživat nego radit; u njemu se neveseli nad napredkom ni nad ljudima napredka; u njemu se ne pazi na dobro ni na zlo, na pošteno ni na nepošteno, nego samo na ono što je taj čas koristno; njega se prima tudjinština, a takov narod meni se čini kao zemlja, koje se guba uhvatila.

SCH: Onda tih slavoserba ima jako puno!

AS: Desetak tisuća.

SCH: Dakle onda nije cijeli narod pokvaren, izgubljen? Možda je to broj koji vrijedi u Vaše vrijeme. Danas mi se ipak čini ih je neusporedivo više. Pa čak, ako pratite, vidjet ćete kako se na mala vrata vraća i suludo, zlikovačko jugoslavenstvo.

AS: Da, opet slavjanstvo, slavjanofilstvo. Nu to su sanjarije, prazne rieči, bez temelja u prošlosti, razloga u sadanjosti i izgleda u budućnosti.

SCH: Jest, ali problem je, reklo bi se, u tome da se slavoserbski instinkt ne drži te logike i prodire unatoč svim dobrim razlozima! Osim toga, ne treba misliti da je minula srpska pogibelj. Srbi se sada ponovno ponašaju «pristojno», štoviše srdačno, kao da ništa nije bilo. To je jedan od njihovih trikova: šarmiraju naivnu žrtvu, čekajući novu prigodu za napadaj. Hrvati kao da ništa nisu naučili. Bar neki narodi iz povijesti ne uče.

AS: Znam ja to dobro, Mladene. Mi Hervati imamo dvie narodne mane, iz kojih izvire sva naša nesreća: mi svakomu vjerujemo bez da promišljamo, i lahko zaboravljamo krivice, koje nam drugi učine.

SCH: Nu u trenutku, mi smo vojnici, ratnici, borbeni smo, pobjednici. A čim zamuknu topovi, opet ista priča!

AS: Jest, mi bar za čas, u sadanjosti, ne primamo pljuske za poljubce, krivicu za pravo, tlačenje za ljubav; mi ćemo današnje zlo i krivicu današnju do sutra zaboraviti, pa, ako nam tko liepu rieč kaže, ponašati ćemo se kao da nismo bili prevareni, kao da krivica ni zala nikada nije bilo i kao da ih već nikada ne može biti; nu danas, dok ne zaboravimo zlo i dok nove prazne rieči ne čujemo, mi se držimo kako valja.

SCH: Od kuda ta hrvatska bolest?

AS: Narodi kad jednom obole iz bolesti svoje nikada više se izliečiti ne mogu. Bolest si zadavaju sami narodi, jer serdce i glavu si vriedjaju.

SCH: Ali Hrvat kao da nije svjestan vlastite bolesti. Nema distance spram sebe, Vi ste možda jedini čovjek hrvatske krvi koji je uzmogao svoj hrvatski narod promatrati sa strane i pritom ga vrlo duboko razumjeti. Inače hrvatski narod gotovo i ne razmišlja o sebi, svojemu povijesno-metafizičkom usudu, svojim prednostima i nedostatcima, o svojemu egzistencijalnom okolišu... O tomu sam pozornosti vrijednih uvida čitao gotovo samo kod Vas, i upravo Vi ste me, dobrim dijelom, potaknuli i na vlastite razmišljaje o toj nevolji.

AS: Žalim, što naš narod premalo razmišlja o svemu tome. Zato mu tako i ide. Bježi od istine, a vjeruje ljudima koji su se proti njemu urotili. Kad tako hoće, nek mu bude, ali onda neka ne krivi nikoga za zlo koje ga bije, jer dolazi od njega samoga.

SCH: *Perditio tua ex te*... A bili smo veliki narod, i svojom smo krivnjom spali na sadašnje niske grane, premda nas ta okolnost ne bi smjela učiniti slijepima za zbiljsko postojanje i razorno djelovanje neprijatelja izvan nas samih.

AS: Jučer davali, danas primamo zapovijedi; jučer primali, danas činimo poklone; jučer sudili, danas na sudu stojimo; jučer dielili, danas prosimo milost; jučer strašili, danas od straha drhćemo; jučer puni svega, danas se kroz nas svietli; gdje je nesreća, kao nesreća naša?!

SCH: Eto, ono kratko vrijeme kada smo se držali kako valja opet je već iza nas. Opet se Hrvati bratime sa Srbima, a samo je jedan znak i to da je dalekovidnica ponovno preuzela čisti, ili barem dopola čisti srpski jezik...

AS: Ah, taj jezik, koji se čuje jedva kod najglupljeg govedara, neotesan, da čovjek mora kod svake izreke odahnuti i paziti, da si jezik ne pregrize, ili ne prelomi! To su lajanja, štektanja i hrcanja! I još taj vukovučji pravopis! Ja kažem, ne: Piši kako govoriš!, nego: Piši tako, da te tvoj narod razumije, i da uho slušatelja ne vriedjaš.

SCH: Danas se opet vraća najgori vukovučji! Naravno, nisu svi za njega, pa se i oko pravopisa lome koplja, kao i oko svega drugoga. Nisu u sukobu samo Hrvati i nehrvati, protuhrvati, nego i Hrvati sami među sobom. Čak i čovjek kojega su ignoranti i umjerenjačine zadnjih godina već gotovo bili izvikali u novoga «desnog lidera» Hrvatske, sada se diči najogavnijim karadžićevskim pravopisom, kao da ih i bez njega nemamo već previše. I to sve uime i na račun slavne nam Matice Hrvatske! To su nam sve namrijele naše demokratske stranke, za kojima je narod, sit «jednoumlja», tako zdušno vapio.

AS: Ciepaju nam narod na toliko stranakah, koliko ima tudjincah, od kojih se one čemu nadaju. Naučene živjeti samo iz spletakah, iz plazenja, iz izdaje, stranke niti se šta poštena uče, niti što koristno po narod i domovinu rade.

SCH: To su strane agenture.

AS: Da, pomoću izvanjskih neprijateljah, one zasukuju narod i kažu u njihovo ime, da sam Hervat nije zato da svoj kruh reže, nego da mu ga drugi mora rezati i dieliti. To one uče narod! Dočim svaki čovjek pod suncem voli biti svojim gospodarom, nego tuđim slugom. Nu stranke, kad ne mogu same dospjeti da narod u tomu duhu truju, one zovu na pomoć smeće svih narodah.

SCH: Prije su zvale Austrijance i Madžare i Talijane, pa Srbe, a sada Europsku Uniju.

AS: Svaki nam se barbar izdaje za autoritet, mi smo pod skrbništvom barbarah! Mi smo tuđinci u našoj domovini i rijetko nas se usudjuje reći, da smo Hervati! Nu dok drugi imaju vlasti nad nami, i dok nas globe i naganjaju kako sami hoće, dotle se mi medju se prepiremo ne samo bez koristi, nego i na našu štetu i sramotu, a na korist i diku skupnih neprijatelja, proti kojih bi svi morali kao jedan složni biti, ako hoćemo da si pomognemo.

SCH: Jest, morali bi, ako hoćemo... Ali ovo (samopomoć) Hrvati očito ne će, pa onda ono (sloga) i ne moraju.

AS: U takovu je stanju naš narod. Preslab je, ne zna pokazati svoju volju. Nemojmo ga kriviti, jer težko da bi drugi narod na njegovu mjestu

bolji bio; nu nemojmo se na nj ni zanašati, nego spoznajmo stanje njega i stvarih, pak se po tomu ravnajmo.

SCH: Kako? Što da činimo?

AS: Ako štogod koristna napišemo, ako se ovo ikoliko uhvati novog pokoljenja, ako najdemo naslednikah na peru, pak ako u vreme naših praunuka bude pedeset muževa, osvjedočenih o svetosti slobode i zauzetih za svoj narod – učinismo više nego li su agitatori ikada učinili.

SCH: Bogme, nisam siguran da nas danas ima pedeset. A danas mi ih treba! S toliko pravih, ili možda stotinom, još bi se nešto dalo i izvesti! Nu, Oče Domovine, kada govorite o slavoserbima - da se samo još načas vratim na tu temu - je li to za Vas samo moralno-politička kategorija, ili imate u vidu i etničke Srbe?

AS: I Serbe. To je nečista pasmina balkanskih nomada, kadrih samo za kradje i ubojstva. Oni su bježali od Turaka umjesto da se proti njih bore. To je nejunačka, miešana pasmina koja se sastoji od Gerka, Cincara, Rumunja, Arbanasa te Cigana.

SCH: Pa ipak ima neke svoje osebujne rasne značajke?

AS: Po formacii glave, po cielu obličju i po značaju, lagše razaznat ćete Serbina od Hervata nego n. p. Rusa od Španjolca.

O ŽIDOVIMA

SCH: Prijeđimo sa Srba na Židove! Vi u Stranki prava imali ste puno Židova, pokrštenih i mojsijevaca. Nije tu samo Vaš prijatelj i dobrotvor Frank. Antun Radić, pak, ustvrdio je kako i pokršteni Židov ostaje Židov, Vaš protivnik Strossmayer žestoko se obarao na «kalvinizam, ćifutizam i framasonizam», a poslije je i nadbiskup Stepinac govorio protiv one prve jugovine, da joj ne vjeruje, jer da njome vladaju Židovi i masoni. Kako Vi gledate na Židove, s kojima danas opet imamo toliko problema, i izvana i iznutra?

AS: Oni su derzoviti i bezobrazni. Perušaju, bez svake odgovornosti kerstjane kolju.

SCH: Nu ipak u svojemu vremenu niste bili izraziti antisemit.

AS: U svakom narodu, kako Vam već rekoh, imade različitih pučanstava: jezično, vjerski i rasno. Deržeć se toga načela, mi izkreno ljubimo i za brata držimo i Žida.

SCH: Pa ipak imate i kritičnih zamjedbi.

AS: Da, Židovi su pasmina koja je oduviek, izuzev neke iznimke, bez svakoga morala i bez svake domovine; pasmina koje svako udo podano je samo dobitku osebnu, ili onomu svojih rodjakah. U čašu najbistrije vode baci mervu blata, pa se sva voda bude zamutiti. Mi smo uvjereni da su Židovi, bez razbora pušteni u javan život, premnogo pokvarili i raztrovali narod francezki kojega im Sabor dade sva prava.

SCH: Kako onda ipak Židov može biti ljubljeni brat?

AS: Pa te iznimke. Nu, u cielosti Židovlje nije vjera nego plutokracia. Kod nas su dotepenci, i nekolicina švabskih Židova truju nas svojom gadnom sduhom. I našega se naroda znojem i žuljevi tove. Posvuda su isti, nu kod nas su najgori! A kao neprasjedioci ipak bi Hervatima dugovali harnost.

SCH: Folnegović je najavljivao neko Vaše «strahovito antisemitsko djelo». Znamo da ga nema u Vašim *opera omnia*. Postoji li barem u rukopisu?

AS: E, to Vam ne ću reći!

O DEMOKRACIJI I DIKTATURI

SCH: Ante Starčeviću! Kratko mi odgovorite: republika ili monarhija? Oko toga lutao je inače republikanski nastrojeni muž Stipica Radić.

AS: Što je republika, što li monarkija? Jedna i druga samo je rieč, samo forma. A što je stvar? To, da svi deržavljani budu slobodni i srećni.

Tko može bezuvjetno kazati, kakova je hrana najbolja za čovjeka? Ima okolnosti, u kojih je bolje da se vladar mienja; ima okolnosti, u kojih je bolje da on bude stalan.

SCH: Tuče Vas ipak glas, da ste zadrti demokrat.

AS: I despocia i ustavnost samo su rieči. Bolja je izkrena despocia, negoli despocia okrinkana obsjenom zakona, gdje narod misli da ima prava, kojih ne ima. Rimljani su često bili pod vrstom despota, t. zv. diktatorom, i onda su bili najsrećniji i napredovali su.

SCH: Znači da je suverenitet otjelovljen u vladaru, da je važno tek da on vlada u narodnom interesu.

AS: Ako se vladar drži zakona, t. j. volje naroda zakonitim putem očitovane, u njemu je veličanstvo naroda, ter je vladar svetinja, u koju nikakov pojedinac ne ima pravo nikako dirati. Ako se car poistovjeti sa narodom, pa se svojski zauzme za njegovu čast i sreću, neka se nikoga ne boji, a u protivnu slučaju nitko mu ne bude pomoći, ter ne će biti čudo, ako ga narod svojoj sreći žrtvuje. Jer koliko je vladaru do naroda, toliko je i ima biti narodu do vladara.

SCH: A kakav je vladar potreban, što narod od njega očekuje?

AS: Puk štuje osebne zasluge, i medju njimi nada sve junačtvo. Puk ljubi u vladaru stalnost, čvrstoću, odriešenost, ponos.

SCH: Dakle sve ono, što današnjim šarlatanima na vlasti u Hrvatskoj nedostaje. I onima vodećim, i rulji njihovih pomagača.

AS: Gdje god bitange dojdu do vlasti, oni u vladu namjeste bitange.

SCH: Znači, ne vjerujete u «slobodne i poštene» izbore?

AS: Za dobiti vaše glasove ljudem koji su protivni vami i vašoj sreći, oblastnici će upotrebiti svakakove himbe, i gde im one nedosegnu, gledati će da vas u smutnju namame.

SCH: To nam je dobro poznato, dosta je pomisliti na dvostruki «izbor» jednog tragikomičnog obmanjivača na položaj šefa države! Nu, kada ste već tako kritični spram izbora, onda niste ni fanatični ljubitelj političkih stranaka? Nešto ste mi o tomu već i rekli.

AS: Stara je istina, da je najgora vladavina ondje, gdje vladar ne stoji nad strankami, nad stališi, nad pasminami. Kada politička stranka ne može svoj program podpuno izvesti, ona ima pristati uz muže, koji makar po drugom programu rade o dobru Otačbine ili od nje zlo odbijaju.

SCH: Dakle doista niste demokrat?

AS: Ne, nije potrebno da vladaju svi bez razlike, a nit većina. Ako makar kakova većina stanovit čin smatra za dobar, a samo jedna oseba za nedobar, ona većina ne bude naravu čina promieniti, ter on ostaje nedobar ako je zbilja takov, pa onaj pojedinac ima pravo, i moralo bi na njegovu biti.

SCH: Vi ste aristokrat!

AS: Sve velike misli potiču od pojedinaca, a većina im se bar s početka protivi.

SCH: Većina ne misli!

AS: Puk nije naučen umovati, nego samo ćutiti; s toga on mari samo za ono, što osjeća. Zato, kada se pita ili radi o njegovu dobru, ne treba paziti na hvaljenje ni na kudjenje puka; on obično ne zna stvar prosuditi, pa zato ni ocieniti kako valja. Tu treba samo raditi, a medjutim neka on viče, neka hvali ili odsudjuje kako hoće: kad uvidi korist radnje, on će samo hvaliti.

SCH: A demokracija u Vama tako dragoj Francuskoj?

AS: Ma i to nije negoli vladavina rukoveti bogatih i sebičnih.

SCH: A što je alternativa? Despocija? Apsolutizam?

AS: Ta rekoh Vam: despocia i despotizam, ustav i ustavnost, rieči su. Mi volimo izkrenu, manje škodljivu absolutizmu, nego ubitačnoj obsjeni ustavnosti.

SCH: Dakle niste ni protivnik diktature?

AS: Uzmite Rimljane: U svaku težku stanju su uveli diktaturu, i nisu se kajali, nego su tada bili najsrećniji i napredovali su.

SCH: Nemojte se ljutiti, ali moram Vam reći kako je ovdje Vaša razboritost i politička mudrost uspjela pobijediti dogmu Vaše odabrane političke ideologije.

AS: Ja sudim, da svatko ima razložno najprije bojati se sama sebe, i o sebi najoštrije dvojiti, sumnjati.

SCH: Nu, koliko Vas poznajem, načelno niste skeptik.

AS: Sumnja je dobra, ali samo na početku, i ako je kratka. Dugačka sumnja ubija duh. Ako čovjeka ne potakne da istinu traži i najde, sumnja je najžešći duhovni otrov.

O DANAŠNJOJ KRIZI I PROSTORU NADE

SCH: Dakle, uvjetna, metodska dvojba, a ne dogmatska: ne Piron i Seksto Empirik, nego Descartes! Ali što ćemo s eklekticizmom? Ne čini li Vam se da u Vašim nazorima iz pojedinih razdoblja – a došlo je to do izražaja i u ovom našem razgovoru – ima neusuglašenih stajališta, nepomirljivih protimbi?

AS: Svako diete ljudskih moždjana zna, da samo Bog ni ludjak ne mienjaju mnienja – Bog, jer ima podpuno znanje, a ludjak, jer ne ima nikakovo mnienje. Svaki čovjek mora se do smerti učiti i time mienjati mnienje dok najde bolje, za obćenitost koristnije.

SCH: Jedno specifično pitanje: Jeste li za smrtnu kaznu?

AS: U redu je, da se razbojnici šalju na vješala, ali ljudem ne dati ni pravicu, ni slobodu, ni sigurnost, t. j. nagonit ih, da budu razbojnici, pa ih zato vješati, e – to je nešto drugo!

SCH: Dokidaju nam vojsku!

AS: Propade prorok, koji ne ima oružja.

SCH: Tako je, drugi se ne će razoružati.

AS: Narod, bio za mir kako mu drago, kada vidi da se njegovi susjedi proti njemu ojačuju i da mu o glavi rade, mora, ako ne će odreći se svojega narodna obstanka, ojačivati se. Ne učini li to, hotice hrli u propast.

SCH: Eh, ali danas nas uče da je puki život najviša vrednota; nedaj Bože da ratujemo, da ginemo! A i one koji su jučer i prekjučer (u obje hrvatske države XX stoljeća) pali za Dom, prikazuju nam sami naši sunarodnjaci kao neku vrstu luđaka i zločinaca.

AS: Samo slabi, obični ljudi više derže do života, nego do častna mjesta s kojega usrećuju narode. Čast i slava mužu, koji je na polju bilo kojemu pokazao pripravnost na smert: umro ovdje ili ondje, ovom ili onom smerću, u stvari je isto, samo kad si umrao srdačno izvršujuć svetu dužnost.

SCH: Dakle niste pacifist.

AS: Nami je najstrašniji nauk u neodporu proti zlu, terpno deržanje, iz načela, naprama zlu.

SCH: Prodaju nas fantomskoj «međunarodnoj zajednici».

AS: Do sada deržaše se Hervati pravna načela: «Na, pa daj», uviek davahu i nikad ne dobivahu. Mi okrenusmo ovo načelo i rekosmo: «Daj, pa na».

SCH: Vanjska nam je politika potpuno usuglašena s interesima Amerike.

AS: Bog nas oslobodi deržati se u svemu jednoga, pa makar kojega naroda.

SCH: A kako gledate na unosne gospodarske poslove naših korumpiranih politikanata?

AS: Svatko pošten i razuman derži i mora deržati za najveću lupežtinu, da se u burzovne spekulacije miešaju ljudi vlade. Oni na burzi uviek igraju na sigurno i zato uviek na štetu obćinstva.

SCH: Ne ćete li se složiti da je ova, danas u Hrvatskoj vladajuća klika, i u svemu drugomu nedorasla vladati ovim narodom, te da je naivan svaki onaj koji joj je, već unaprijed, ukazao povjerenje?

AS: Buduć je ljudi lahkoumnih, prevertljivih i naručenih, ne ima se bez dovoljnih dokaza vjerovati ni povjerenje davati.

SCH: Nu ovi su se dočepali vlasti lažnim obećanjima: lagali su u velikom i malom, da će smanjiti poreze i kako će spasiti Hrvatsku. Ne ispunjuju, kako vidimo, ni jedno ni drugo.

AS: Narodu nemoj ništa obećivati, dok mu ne možeš dati, i opominji ga, neka pazi na one, koji mu obećivaju! Neslušaj ljude koji Ti obetjivaju stvari što nisu u njihovoj vlasti; oni nemare za nje ni za Tebe. Sve zlo dolazi od tuda da nevrednim, ludim i opakim verujete radje negoli vlastitomu zdravu razumu i poštenu serdcu.

SCH: Jest, ali ipak je to strašno iskustvo dan za danom morati trpjeti: jedno blebeću, a drugo čine.

AS: Nepazite na reči ljudih kojih se čini neslažu s njihovimi rečmi.

SCH: Oni su nam sami najveći neprijatelji, a kad progovorimo o neprijateljima, uzvraćaju kako neprijatelja nema, kako ih mi izmišljamo!

AS: Svakom prilikom nastojite iz rieči, djela i narave stvari poznati ter narodu odkriti njegove domaće i izvanjske prijatelje i neprijatelje, i obojih težnje i sredstva.

SCH: A nas, koji smo narodu prijatelji, i hoćemo mu uistinu korjenito i do skrajnjih granica pomoći, nazivaju današnji slavoserbi luđacima.

AS: Nije li i sv. Pavao bio proglašen luđakom? Ne bijaše li i kerščanstvo smatrano ludorijom, sablažnju? Nu, hvala Bogu, snagi istine i duhu naroda, neprijatelji napredka padoše i padaju, a istina napreduje.

SCH: Vidim, Oče, da se umnogome slažemo i da ste još i danas više negoli aktualni. I mi, u ovom našem vremenu, nastojimo otvarati narodu oči, kao i Vi svlačiti krinke, govoriti što mislimo, govoriti istinu – pa nam nerijetko slavoserbi spočitavaju da «štetimo» onom istom narodu hrvatskomu, kojemu tako nesebično želimo pomagati i služiti. Istina ni u Vaše ni u naše vrijeme nije na cijeni: profesionalni lažljivci proglašavaju je diverzijom, subverzijom, zločinom.

AS: Jest, slavoserbstvo je blejati da istina nije na mjestu, ili da nije vrieme, ili da škodi. Tko takove opazke proti istini stavlja, taj dokažuje i priznaje da se nje boji jer je kriv. Istina je uviek u vrieme, uviek na mjestu,

i nikada ne škodi. Kroz mučanje naš narod i jest došao u sadašnje stanje. Čist posao ne boji se svjetlosti.

SCH: Ma, ovi današnji boje se i kada ih dobronamjerno upozorite tko im radi o glavi, da se znadu čuvati. Vele, takvih nema, a onaj koji ih upozorava jest «provokator».

AS: A ja sudim, ako je narod pametan i za se zauzet, da mu mnogo koriste oni koji mu odkrivaju i pokažuju njegove neprijatelje i zlotvore, ljude koji ga bacaju u nesreću i u njoj ga derže dok ga ne mogu rinuti u drugu.

SCH: Kako Vi iz ove svoje vječne perspektive, napokon, vidite budućnost našega vrijednog i junačkog, a ujedno oboljelog i nesretnog hrvatskog naroda?

AS: Ovaj je narod došao u stanje u kojem ne ima ništa za braniti ni za izgubiti, a izvan njega, ne ima se ničega bojati. Budućnost stoji u ruku Božjih, nju će krojiti mnoge okolnosti, koje se danas ne vide; ja nisam prorok, ter takove stvari pitajte koga drugoga.

SCH: Pa ipak, ovo današnje stanje, ovo srljanje u propast, kojega je naš narod posve nesvjestan, ne smije više dugo potrajati!

AS: Ne dati narodu da pozna zlo, koje ga ubija, znamenuje narod svom silom u zlu deržati. Srećom, takovo je stanje samo za vrieme, razmjerno kratko. Nu svaki narod, koji se ne može oteti tlačenju, itako ima moć, da ne brani svoje tlačitelje, da ne učvršćuje svoje tlačenje. Dok mu se ta prilika pruži, i on ju upotrebi, on je oslobodjen, ili si je bar olagšao stanje.

SCH: Ali nam narod nemilice manipuliraju; to je način kako nas nježno uništava liberal-demokratska despocija! Nu i Vi ste, recimo, svojedobno vapili za slobodom tiska, a danas nam upravo «slobodni tisak», koji se predstavlja kao glas «javnoga mnijenja», a tek je objavljeno mnjijenje žurnalističkih klika, preparira narod onako kako je to potrebno njegovim neprijateljima: zaglupljuje ga, zbunjuje i huška protiv onih, koji mu žele dobro i mogu mu pomoći.

AS: U nas nema javnoga mnienja, osim vike i piskaranja ljudi što prodanih, što na prodaju. Jednom riečju, u nas nema ništa osim pogažena zakona i osim sužanjstva. A jedno izmedju sredstva, kojimi se narodi

derže u sužanjstvu, jest to, da se narodu ne dade čas mira, za da razmišljava o svojoj nevolji, nego se radi, da se zabavlja kojekakvimi obmanami i obsjenami, ter tim da pogiba, bez da bol ćuti.

SCH: Pa da, upravo na taj način hrvatski narod *zombizira* naša današnja liberalna demokracija. Komunizam ga je bolio, a ovaj, još pogubniji neprijatelj, obavlja svoju ubitačnu rabotu bezbolno. *Pornokracija* je na djelu; usput rečeno, više i ne znam je li ta riječ potječe od Vas ili od mene. Ponekad nam ponestaje nade, vjerujemo da nam je narod osuđen na propast, i čemu se onda još zalagati!

AS: Za stalno svaki sin Otačbine dužan je služiti svojemu narodu; u tom ga ne smi priečiti njegovo makar temeljito osvjedočenje, da obstojeći sustav ne valja, ili da se ne slaže s njegovimi načeli.

SCH: Pa što onda da činim?

AS: Ne ljubiš, ne vodiš politiku današnju, na današnjem temelju, nego narod pripravljaš za kakov nov pravac? Dobro, pripravljaj narod, uči ga, razvijaj mu potrebu, korist, veličanstvo, sreću, slavu toga pravca.

SCH: Znadem, da ste se barem Vi toga uvijek držali. Nu, zar niste ponekad požalili taj svoj odabir asketskoga života žrtve, samoprijegora i izolacije, koji dakako povećava i osobne pogibelji, okružujući Vas tolikim neprijateljima?

AS: Ne tražim neprilike ni pogibelji, nu kada se radi o pravu Domovine, o sreći naroda hervatskoga, ja ne znam za nikakovu pogibelj, za nikakovu nepriliku, za nikakovu žertvu, nego nastojim da izpunim moje deržanstvo, i nakoliko mi to za rukom podje, natoliko sam zadovoljan, ne pazeći na posljedice, koje se samo mene tiču.

SCH: Slavni Oče Domovine, hvala Vam na ovoj iznimnoj prigodi da razgovaramo između Neba i Zemlje, između prošlosti i sadašnjosti. Obodrili ste me da se ponovno uznadam, kako za Hrvate nije još sve izgubljeno. To tim prije, ako i u budućnosti, kao i do sada, budete uz njega Vi i Vaš čelični značaj i Vaša čvrsta uvjerenja. Samo Vas na koncu želim zamoliti, založite se kod Svevišnjega (kojemu ste sada tako blizi!), bez obzira na Vaš suzdržan stav prema bunama, neka nam, uz neumrla

Starčevića, pošalje još jednog Kvaternika. Toga se danas ne bi smjelo poraziti. A svaka čast ideji, nu sada, kao i uvijek, u političkoj areni našega svijeta, njoj je potreban – mač! I sami ste se pozvali na Machiavellija da prorok mora biti naoružan.

AS: Razumieva se samo od sebe da narod, koji je oružjem ili makar kako, samo ne svojom voljom, izgubio svoju samostalnost, mora tu samostalnost oteti bajunetami i lumbardami. U toj vjeri, prosim Vas da primite i svim našim drugovom izručite moju najtopliju zahvalnost, moj otačbenički pozdrav i poljubac.

FRANCUSKA I HRVATSKA REVOLUCIJA

Za francusku naciju, njihova Revolucija što je započela 14. srpnja 1789 godine plebejskim rušenjem zatvora Bastilja (i oslobađanjem sedmorice = 7 !!! – zatvorenika na čelu s nastranim i kriminalnim markizom Donatienom Alphonseom Françoisom de Sadeom), a okončala Bonaparteovom imperijalnom i militarističkom diktaturom, - identifikacijski je i legitimacijski mit, temelj nacionalne samosvijesti i izvor moderne državnosti. I drugi narodi, ali i nadnarodne, kao i nenarodne tvorevine, imadu svoje identifikacijsko-legitimacijske mitologije. Mitološka je potka pokojne jugovine bila sačinjena iz «vrednota» poput bratstva-jedinstva, samoupravljanja, nesvrstavanja i sl. Suvremena Njemačka korijeni svoju samobitnost na «demokratskom ustavu» (nekoć je njegovu ulogu igrala predočba naroda mislilaca i pjesnika – a ne bi trebalo zaboraviti ni skladatelje, pa i slikare, za barem tri koplja bolje od izvikanih Francuza!). Talijani pak temelje na Rimskomu carstvu, Risorgimentu, a oni hrabriji i pošteniji i na dva desetljeća Fašizma. Englezi na velebnu imperiju...

Nu, vratimo se Francuskoj! Ovih dana, dakle, neki naši suvremenici obilježit će, u svečanu, patetičnom oduševljenju, 213 obljetnicu pada Bastilje. To je francuski nacionalni blagdan. Francuska revolucija mogla se zacijelo i izbjeći. Mogla se sigurno reformirati tradicionalna monarhija, koja nije bila lišena slabosti, a najveća joj je slabost bila u tome što je bila - slaba. Ali, kada je jednom, stjecajem niza okolnosti buknula Revolucija, natrag se nije moglo. Revolucija je bila osebujna kombinacija utopijske ideologije i terorističke prakse. Pripravljena je u salonima i ložama masonsko-prosvjetiteljskoga racionalizma, koji vjeruje da je kukavni čovjek središte svemira i svoj apsolutni gospodar.

Revolucionarni su asketski slobodnozidarski advokati izdali stanovit broj ljudoljubnih deklaracija – primjerice onu o tzv. «ljudskim pravima»

- sročenih da posvjedoče o nastupanju novoga razdoblja općenite pravde i sreće. Od toga nije ostalo ništa, budući da se ništa nije dalo ozbiljiti. Niti je trebalo ozbiljiti: jer, što znače prava bez dužnosti?! Posljedak je, međutim, da se i do dana današnjega, bez kraja i konca, bez granica razbora i ukusa, trabunja o «ljudskim pravima», čitave se nacije pozivanjem na njih ucjenjuju, ponižavaju i uništavaju, a da ljudski rod nije postao nimalo bolji, savršeniji ili «napredniji».

Rekosmo da je Francuska revolucija kombinirala utopiju i teror, oštru giljotinu i tupe, papirnate proglase. Drugačije ne može ni biti. Ako se za ljude smišljaju programi neprimjereni njihovoj paloj, iskvarenoj naravi, ako si čovjek umisli da je svojim ljudskim snagama u stanju stvoriti novoga, boljeg čovjeka, onda će u rezultatu dobiti tek još izopačenijeg i nakaznijeg, zločinačkijeg, nu u biti dobro znanog, starog Adama. Utopija, naime, uvijek vodi teroru, a teror se utopijom hrani.

Međutim, što god o Revoluciji mislili, ona je iznjedrila politički život (i smrt) nasljedujućih stoljeća. Parlamentarizam i liberalizam, anarhizam, komunizam i socijalizam – svi oni korijene u događaju Bastilje. Politika kakvu imamo, kakvu i sami vodimo, nezamisliva je bez Robespierrea i Dantona, Marata i Saint Justa, Héberta i Rouxa. Danas prilično prihvaćeno, a za nas bijele zapadnjake i posve neupitno načelo razdvajanja Crkve i Države, postavljeno je u Francuskoj revoluciji. I fašizam je, kao ustroj plebiscitarne sprege vođe i nacije, dijete rusoovske Francuske revolucije, koliko god on oponirao njezinim plodovima u obličju tiranskoga komunizma i dekadentne, permisivne liberal-demokracije. I konzervatizam je potekao od Revolucije – kao otpor, kao kontrarevolucija, reakcija, restauracija, *katehon*, ovisan o njoj kao definitornom protivniku. Prije Revolucije nije bilo osviještenog, artikuliranog konzervatizma, jer su konzervativne samorazumljivosti bile spontano i nenametljivo utkane u strukture vladajućega naravnog i Božjeg poredka.

Moderni je nacionalizam, napokon, proizvod prosvjetiteljsko-revolucionarne ideologije narodnoga suvereniteta, kojim se htjelo zamijeniti

onaj Božji. Narodi, pače, nacije, nedvojbeno je, starijega su podrijetla. Nije ih izmislila Revolucija. Stari Grci (sa svojim prijezirom spram «barbara», onih koji znadu govoriti samo «bla-bla»); stari Židovi (sa svojim prijezirom spram «goja», manjevrijednih, nežidovskih pogana), prikazali su nam prototip nacije i nacionalizma, štoviše u svojoj šovinističkoj prenaglašenosti, i nije trebalo za to čekati tek kasno-modernu Francusku revoluciju (premda je sama riječ «šovinizam» stvorena poslije Revolucije, po Napoleonovu ratniku Nicolasu Chauvinu). Ali je ona udahnula novi polet nacionalnim svijestima i samosvijestima, gibanjima i pothvatima. I čitavo XIX, a i XX stoljeće, u Europi i izvan nje, obiluju nacionalno-osloboditeljskim pokretima u duhu liberalno-demokratske Francuske revolucije.

Hrvatski *pater patriæ*, Ante Starčević, bio je veliki pristaša Francuske revolucije, i cijeli njegov državotvorni nacionalizam, osim rimskih uzora što ih je bio prigrlio tijekom svoje klasične naobrazbe i odgoja, temelji u činjenici toga velebnog modernog prevrata. Starčević je nacionalist u duhu liberal-demokratskih strujanja svojega vremena, kao Garibaldi, kao Mazzini, i on je u surječju dodijeljene mu epohe (ali i po položaju parlamentarnog sjedala, sukladno običaju uvedenom u francuskoj Skupštini!) zapravo ekstremni ljevičar. Starčevićev nacionalizam u XIX je stoljeću bio lijevo, a danas je nacionalističko hrvatstvo desno: jer su ljevica i desnica u međuvremenu promijenile sklonosti, a nacionalizam je skliznuo slijeva udesno, pri čemu mu je osloboditeljska, spasonosna narav ostala nepromijenjena.

Danas se, dakle, na nadnevak Francuske revolucije, moramo prisjetiti i Staroga, bez kojega zasigurno ne bi bilo današnje hrvatske države. On je, rekosmo, bio ljevičar, bio je liberal svojega povijesnog trenutka, i u tom liberalizmu, u toj liberalnoj demokraciji, vidio je i jamstvo narodnoga suvereniteta za svoju hrvatsku naciju. Baš tako kako smo mi današnji, u naporu da uščuvamo hrvatsku samobitnost i samosvojnost, upućeni na nesmiljeni *otpor* liberal-demokratskom parlamentarizmu, koji u naše doba, kao pokretački motor globalne kozmokracije, smišlja mehanizme i metode dokinuća Božjih naroda našega svijeta.

Starčević je bio nepatvoreni nacionalist. Karadžićevu velesrpstvu («Srbi svi i svuda») suprotstavio je svoju predočbu o hrvatstvu koje je zauzimalo upravo područja «Vukovih» presizanja; dakle, ista zamisao, s drugim predznakom, s Hrvatima svima svuda i posvuda. Posljedica je i to bila nejasnoća i nespretnih lutanja hrvatskih domoljuba XIX stoljeća, koji se nisu uspjeli usuglasiti ni oko nacionalnoga podrijetla, ni oko granica, pa ni oko narodnog i jezičnog imena. S druge strane, Starčević je znao zagovarati i minijaturnu Hrvatsku – «uru duga i uru široka» - samo ako je slobodna. Nešto smo takvo sada i dobili, doduše ne baš slobodno, ali tih dimenzija (još kada bi se hrvatskim cestama dalo brže – i sigurnije – voziti!).

Nadalje, lijevi liberal Starčević bio je, u svojoj nedosljednosti, dvoznačnosti, ambivalenciji, i uvjereni kritičar demokracije, i tražio je da politika donosi odluke u narodnom interesu ne pitajući uvijek mnoštvo za mišljenje, te je vjerovao da će narod, kada uvidi prednosti tih odluka, svojim vođama naknadno uvijek dati za pravo. Napokon, Starčević se divio rimskom institutu diktature, jer je djelovao izbaviteljski i usrećiteljski za rimski puk, kojemu je, uza sve «slobodarstvo», ipak bilo stalo do toga da se ponajprije djelotvorno riješe njegovi životni problemi u ratu i u miru. – Ovih par natuknica kako bi se ipak malo i relativizirala stereotipna slika o Starčeviću kao posve poslušnom učeniku rušiteljâ Bastilje.

Imenjak, nasljednik i ostvaritelj zamisli Oca Domovine, Poglavnik Ante Pavelić, čiji rođendan slučajno slavimo točno na obljetnicu rušenja bastiljske tamnice, u mladosti je, prihvativši robespjerovsko-starčevićanski nauk (koji, uz demokraciju, uključuje i nacionalizam!), također bio liberalnim političarem, pa i kao pravaški zastupnik u krvavoj beogradskoj Skupštini. Poglavnik je potom, prošavši iskustvo istom uvedene Aleksandrove diktature, školu emigracije u *Duceovoj* Italiji, te borbenog državotvornog rada ustaške emigracije (i izvorna su Ustaška načela mješavina liberalizma i marksizma s natruhama rasizma!), skrenuo udesno, a došavši na vlast u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj postao je, po mnogim, premda ne svim oznakama, jedan od tada čestih europskih nacional-fašističkih diktatora. Od liberala postao

je fašist (vidi i ne u svim izdanjima objavljivano poglavlje o fašizmu iz njegove rasprave «Strahote zabluda»!); ništa loše u tome, kako će pomisliti poneki zgranuti čitatelj, dapače. Ali, neki današnji liberali, koji se još osjećaju obveznima stvari nacije, htjeli-ne-htjeli djeluju uistinu «fašistoidno»: njemačke sveučilištarne udruge *Burschenschaften*, koje su 1848 zastupale neiskvarenu nacionalističku ultraljevicu, a od osoba, barem donedavna, Jörg Haider recimo, te mučki umoreni Pim Fortuyn, da spomenem samo tu dvojicu nacional-liberala.

Jörg Haider, pak, nedavno je, u povodu francuskih izbora za šefa države, a potom i za nacionalni parlament, tko će znati zašto, smatrao potrebnim distancirati se od desničarskog kandidata Jean-Marie Le Pena, koji je u svojim stavovima, osobito glede invazije šarenih egzota u bijelu Europu, Haideru zapravo posve blizak. Je li pak blizak Francuskoj revoluciji? Teroru i giljotini ne će biti. Ali nemamo razloga dvojiti u njegovu «demokratsku ispravnost», kako god tko procjenjivao takvo stanje stvari. Le Pen, naime, do sada, koliko se može dokučiti, nije još dao nijednu (usmenu ili pisanu) izjavu u kojoj bi doveo u pitanje nedodirljiva načela parlamentarizma. A u praksi zastupa ga zdušno i sam; problem je tek u tome da čovjek, koji po svim razumnim ljudskim mjerilima, i u ovim najtežim vremenima medijskoga zavođenja i manipulacije pukom, *predstavlja barem polovicu francuskog naroda*, zahvaljujući gotovo šaljivom, a posve protudemokratskom izbornom zakonu što su ga donijeli totalitarni «demokrati», ne može osvojiti niti jedno jedino parlamentarno mjesto!

Jean-Marie Le Pen je, barem dok nam izrijekom ne zausti suprotno, pristaša i pobornik parlamentarne demokracije (koji već i zbog toga ne može biti «ekstremni desničar»; ali, neka bude i njemu njegova demokracija, a njegovim kriticima ta obljubljena etiketica!). Le Pen je, međutim, isto tako, pa i na tragu Revolucije, čistokrvni i punokrvni francuski nacionalist. Mi pak, na nacionalnom krilu hrvatske politike, gdjekad dopuštamo sebi, rekoh već, luksus dvojbe u parlamentarizam kao najprikladniji način obrane i pospješivanja nacionalnih probitaka. Ponekad se u našim redovima čuju i glasna razmišljanja o nekakvoj «nacionalnoj revoluciji». Što bi ona imala biti? Bi li bila nešto nalik onoj francuskoj? Ili bi ipak više

naličila kakvoj kontrarevoluciji? Što li o svemu tomu drže Le Pen, Haider i Robespierre? A tek Stipica, Ivica i Marica Mesić-Račan? Ali, to bi nas – za ovu zgodu – predaleko odvelo!

U Zagrebu, 22. lipnja 2002,
na dan protuhrvatskog antifašizma

MALI STARČEVIĆANSKI GLOSARIJ

Unastavku donosim, abecednim redoslijedom, niz ključnih ideja, tema, kategorija iz Starčevićeva djela, što sam ih popratio auktorovim izravnim ili neizravnim navodima, i/ili vlastitim komentarima. Iz surječja čitatelj će lako odgonetnuti koji dio teksta opisuje nazore samoga Starčevića, a kojim pak nadovezujem na njega idući možda dalje. Nazvavši ovu zbirku glosarijem, imao sam na umu značenja te riječi u smislu «rječnika» ili «tumača», nu jednako tako i kasnije nastala značenja izvornoga grčkoga γλῶσσα: ne samo jezik i govor, nego i: primjedba, napomena, objašnjenje, tumačenje, kratki komentar, ali također i: misao-vodilja. Glosarij dakle izlaže Starčevićeve misli-vodilje, a ujedno moja tumačenja.

AUSTRIJA. Istoznačnica svega zla, despocije, tuđinske vladavine nad Hrvatima. Ta se despocija nikada nije promijenila, tek se Hrvatima znala ulagivati kada bi se našla u pogibli. Hrvatski narod, za svu svoju vjernost, dobio je od Austrije samo «glupost, sužanjstvo, siromaštvo». Sve Starčevićeve povijesno-političke raščlambe o stanju hrvatske nacije, ali i njegova dalekosežnija filozofijsko-politička, pa i etička promišljanja, u skrajnjoj instanci imaju za eksplicitni ili implicitni, svjesni ili nesvjesni predložak - činjenicu austrijskoga gospodstva nad hrvatskom zemljom i narodom. To se gospodstvo ne može popraviti, ono mora propasti.

BOSNA. Ona, kao i Dalmacija, spada u neporecivo hrvatske zemlje, pače je srce Hrvatske, i mora biti objedinjena s ostalom Hrvatskom, čemu su na putu Madžari. Bošnjaci svih triju vjera moraju znati da su dio jednoga, hrvatskog naroda i jedne, hrvatske domovine. (V. i natuknicu *Muslimani*!)

Knjižnica B. Adžije

BUNA. Stari je i za i protiv; kao i inače ponekad, njegovo mnijenje djeluje ponešto nedosljedno. Konzervativac Šegvić brani ga, da nije revolucionaran; marksist Bogdanov hvali ga, da jest. U glavnome, dade se svesti na slijedeće: Bune i prevrati nisu nešto dobro, dapače, u konačnici uvijek uglavnom ispadnu za narod loše, te više škode narodu negoli prijestoljima; čak se protivio i demonstracijama, zagovarajući samo borbu pravnim sredstvima. Kvaternikovu Rakovičku bunu nije podupirao, i nakon njezina gušenja od nje se distancirao. Kroz bune, mnije, narod posve pravedno gubi svoje pravice. S druge strane, bio je veliki pristaša francuskoga *veleprevrata*, pa je čak znao odobravati i Robespierreovu teroru. Revolucija 1848 mu je sveti rat za slobodu. Ako buna znači braniti svoja prava, AS je, veli, najveći buntovnik. Ako narod ne želi nemire, to je tek znak da je zdvojan. Nu ipak je dobro da se narod uznemiruje, jer je to jamstvom vjere i nade, boljitka. Čak se i ustankom, uz puno zla, dakako, može postići i dobro, kada su iscrpljena druga sredstva. A pobuna je pravedna kada se vladar ne drži ugovora, kada je nepravedan jer ne teži općem dobru (tu AS sljedi Rousseaua i Lockea); jer, suveren je narod, a ne vladar Božjom milošću. (Tu će Kvaternik uporabiti onu veličanstvenu kombinaciju: *Nos Dei gratia Natio Croatorum*!) AS ide i dalje: «Nama je najstrašniji nauk o neodporu proti zlu, terpno deržanje, iz načela, naprama zlu.» (Misli na tolstojizam!) Znak je dakle zdvoja ako okrutno ugnjetavani narod ne nađe smionosti za pobunu. Silom uskraćeno se državno pravo smije izboriti svim sredstvima. Pozivlje se na Machiavellija, da propada nenaoružani prorok. Možda bi se složio i sa Staljinom: Koliko divizija ima Papa? Ili: Na određenom stupnju, kritika dijalektički preraste u kritiku oružjem! Veli Stari, ako ne ide pravnim načinom, ići će nepravnim. Naučava kako se despocije ne popravljaju, već propadaju. Napokon opravdava i subverzivnu urotu: «Tko ne može raditi javno, taj radi potajno.» Teško se oteti dojmu da je u toj rečenici sadržan uporabljivi naputak za provođenje otpora današnjoj strahovladi hrvatskih veleizdajnika! Komentirajuću jednu izjavu kneza Gagarina, AS najavljuje čak tri ruska prevrata, moguće krvava (oni su se i dogodili, jedan 1905, dva 1917).

CAGOTI. To je kod Francuza naziv za neiskrene kršćane, nekakvu nižu rasu, gotske pse (*chiens de Gots*), izopćene potomke gubavaca i krivovjernika. AS ih uspoređuje sa slavoserbima i Židovima.

CIGANI. Stari još ne poznaje eufemizam «Romi», te dijeli predrasude svojega, a i kasnijeg vremena, što ih sami Cigani dobrim dijelom pothranjuju vlastitim ponašanjem i načinom života. Vidi u njima neki niži etnikum (koji sudjeluje i kao sastojak srpske pasmine; usp. natuknicu *Srbi*!)), ali se ujedno divi njihovu osjećaju zajedništva i solidarnosti, kao protimbi materijalističkom individualizmu. Uostalom Cigana smatra i «bratom» (uz Srbina, Židova *et al.*), ako radi za općehrvatsko dobro. Osobito mu je draga ona ciganska mudrost, po kojoj je bolje da te Ciganin tuče negoli da te tuđinac ljubi.

ČOVJEK. Idealnu, normativnu predočbu, ili, bolje, pojam čovjeka stvorio je Starčević očito prema samome sebi, prema svojoj osobi: čovjek mora biti cjelovit, privatna moralnost i politička dimenzija u njemu ne smiju se rascijepiti. To podsjeća na Marxa: u razdoblju otuđenja, čovjek se raspada na privatnu personu (*bourgeois*) i apstraktnog građanina (*citoyen*), dočim je riječ o tome da se ove dvije polovice toga *homo duplex* ponovno povežu ujedno. Nu, zahvaljujući uvidu u zbiljsko stanje, kod Staroga nema iluzija o čovjeku. Idealni čovjek dobar je, kao i idealni narod, a u realnom obličju, oba su manje-više pokvareni. To baš nije posve suglasno rusoovskom optimizmu (premda i Rousseau priznaje čovjekovu zloću prouzročenu institucijama, samo ne objašnjava, tko je pokvario institucije!). Od čovjeka, kaže AS, ne valja ni koža ni meso, pa ako mu ni riječ ne valja (a u to se imao prigode bezbroj puta uvjeriti!), onda je čovjek zadnji stvor u prirodi. Mudra i realistična, regbi zdravo konzervativna skepsa prema «dobromu čovjeku» zrači iz ovoga naputka, sadržanog u jednom pismu sedamdesetgodišnjeg Oca Domovine Josipu Franku : «Čuvati se svakoga, koga dobro ne poznaš; sliepo ne vjerovati nikomu; za rieči davati ako, najviše samo rieči; na obećanje pitati, zašto

ono već nije izpunjeno; računati, što bi Hervatska kroz to dobila; poznane zlotvore smatrati takovimi, dok se kroz svoje čine ne pokažu, da su otačbenici; i sa svih strana prosudjivati rieči i čine, što zasiecaju u dobro obćenito.»

DEMOKRACIJA. Da je AS demokrat, to je opće mjesto njegove recepcije. On doista pristaje uza sve ključne demokratske dogme: narodno vrhovništvo, vjerovanje u razborit narod (nu samo dok se u njeg ne razočara, dok ne uvidi njegovu «nezrelost» te postane skeptik, cinik...), odbacivanje načela vođe, vezanost vladara ugovorom (ako ne služi narodu, gubi legitimitet), većinska odluka, izbori, stranke, zakoni (*lex*, ne *rex*!), pravna država, sloboda tiska (danas vidimo koliko je «slobodni» tisak zapravo neslobodan i ovisan, a nadasve poguban; Stari ga je dobrano idealizirao, kao i svi liberalni demokrati!), štovanje različitih uvjerenja (danas u boga pretvorena «tolerancija»), i tako dalje, i tomu nalik. Pa ipak, naš ponekad nedosljedni auktor izjavljuje i slijedeće: «Mudri ljudi nalaze, da novine, stranke, vlade (demokratske! – Sch.) stoje u interesu i pod vlašću đavola.» I ne samo to: Starčević se gdjegdje izrijekom izjašnjava kao protudemokrat. Tvrdi da ne trebaju vladati svi, nego najbolji (taj aristokratski motiv vuče iz Cicerona); demokraciju opisuje kao plutokraciju, preporuča vladajućima da čine što smatraju potrebitim bez obzira na otpor nerazumnoga puka, koji će, kada uvidi korist, pozdraviti njihove nedemokratske odluke. A skovao je, za to političko smeće, i još danas dojmljivu te nadasve uporabljivu višeznačnu kovanicu *pornokracija*. (V. i natuknice *Despocija*, *Diktatura*!)

DERŽANSTVO. To je Starčevićeva istoznačnica za dužnost. Naglašujući je, uporno kako to već čini, gotovo bi ispao nekakav kantovac, kada ne bismo znali da je svoju odbojnost prema Nijemcima (zbog mržnje na austrijsku nadvladu) proširio i na veliku njemačku uljudbu, pa i mudroslovlje. Stari deržanstvo shvaća neumoljivo, rigoristički, asketski, a navlastito stoički, kao suglasje s naravi i s umom. Ona je ponajprije i nadasve dužnost spram Doma kao, rekli bismo, naravne i organske ljudske

zajednice, u čijim se okvirima tek može uvježbavati zbiljski «altruizam». Starčević se, očito, opredjeljuje za naciju, a ne za nebulozno, apstraktno «čovječanstvo». Ima kod njega, zacijelo, kvazi-internacionalističkih motiva (vidi natuknicu *Nacionalizam*!), ali kozmopolitskih nema (u toj točki nije stoik)! Nadalje, valja zamijetiti kako on, kao ideolog Stranke prava, uz prava naglašava dakako i dužnosti, a uz individualna prava govori nadasve i o nacionalnom pravu. Današnji liberal-demokrati za sve to ne žele više znati.

DESPOCIJA. Ona i ustavnost «samo su riječi», oblici, dočim je bitna sadržina. Draža mu je despocija ako je iskrena i neuvijena, poput ruske, od despocije koja se provodi pod krinkom (demokratskog) zakona, kakva je u Austriji. I despocija može narod usrećiti. Uostalom je svjestan da su sve velike (dakle jake, povijesne) države u prošlosti imale despotske vlade.

DIKTATURA. Demokratski interpreti prešućuju, ili ne shvaćaju, Starčevićeve lijepe riječi o rimskoj diktaturi, pod kojom da su Rimljani napredovali i bili sretni. One odudaraju od *mainstream*-a njegove misli (premda ni izvorni Rousseau nije posve slobodan diktatorskih impikacija, pa se na njegovu *volonté générale* lako mogu pozivati i fašisti). Osim rimske, AS odaje priznanje i Robespierreovoj revolucionarnoj diktaturi kao alternativi posvemašnjega «bezglavja» (po prilici: anarhije).

DRŽAVA. Starčević se uglavnom drži Aristotela: Čovjek je i po naravi i od nužde «druževno živinče». Na Aristotelovo da «za živjeti sâm treba biti Bog ili divlja zvier» (Nietzsche ovima dopisuje i filozofa!), Starčević uzvraća: «t. j. pitom slavoserb». Samostalnu hrvatsku državu Stari temelji na tri načela: (a) povijesno hrvatsko državno pravo; (b) pravo naroda na samoodređenje; (c) državnopravno načelo legitimizma (pritom misli na ugovor Ferdinanda von Habsburga i hrvatskih predstavnika iz 1527, pri čemu taj *meternihovski (avant la lettre)* princip dakako odudara od duha *francezkoga veleprevrata*). Idealna, dobra država, «dobra vladavina», kako bi rekli današnji liberal-demokrati, jest država prava i slobode, pravde

i zakona, protivna kultu osobe, vođe, a zauzeta za veličanstvo naroda, njegov suverenitet, za njegovu slobodu i sreću, nezavisnost i samostalnost. Narod u stvarima koje ga se tiču mora doći do riječi; ako se to ne dopusti, bit će znakom da se vladar boji naroda. Ipak, uz načelo većine, Starčević zastupa i aristokratsko-elitistički stav: bilo bi mu drago da ima tek pedeset pravih i pouzdanih pristaša (vidi natuknicu *Elita*!), te tvrdi heraklitovski kako i jedan nasuprot mnoštvu može itekako biti u pravu. Loša vladavina, s druge strane, iskvari i sam narod. I hrvatski je narod iskvaren, nu Stari se čudi da je još kakav-takav, da je još i ovoliko plemenit i marljiv, nakon svega što mu je učinjeno u povijesti. A propast državi dolazi doduše izvana, nu tek kada unutarnje nevolje, koje je također ne bi uništile same po sebi, navuku vanjsku pogibelj.

ELITA: «I pedeset muževa osvjedočenih o svetosti slobode i zauzetih za svoj narod» učinit će za narod više negoli svi agitatori koji su ikada djelovali.

EUROPSKA UNIJA. Stari se o njoj itekako izjašnjava iz svoje povijesne prošlosti, uz uporabu proročkoga dara koji mu je bio dan. Ponajprije, savezništva su potrebna: «Naša je stara pjesma, da se država, osobito mala, u slučaju rata među susjedi, mora svezati s ovim ili onim, jer drugačije zamjerava se obim, i tegnuli bi ju medju se razdieliti.». Ovako je, znamo, postupila Nezavisna Država Hrvatska i time bila posve na Starčevićevu tragu. Nu, treba li takvoga savezništva i u miru? AS lamentira nad kontinuitetom hrvatskih robstava: ilirstvo, slavenstvo, jugoslavenstvo. «Narod koji uviek traži zaštitnika (kao pod vladavinom HDZ-a!) nije vriedan slobode (pa ju je već i izgubio!).» Nadovezujući na Starčevićeve nazore, Stjepan Buć podsjeća kako «nema primjera, da bi se bilo gdje na svijetu jedan narod odricao sebe» za račun neke «šire zajednice». Ni jedan, osim Hrvata! AS upravo predviđa naše današnje stanje, porobljeni smo, a u naknadu nude nam se navodne tvarne koristi. Ali Stari ispravno veli: «Davati narodu novaca nakon što si ga gurnuo u sužanjstvo, to je kao da

ubiješ čovjeka pa mu daješ medene kolače». I napokon o Euro-uniji, koja će nas koštati i zadnjih ostataka ostataka negdašnjeg suvereniteta, za koji je ginula hrvatska mladost: «U domaće poslove nijedne države nitko ne ima pravo da se nepozvan upliće.». Naravno, tih domaćih poslova u RH više nema, a namjesto njezinih zakona dobili smo zakone EU.

FILOZOFIJA. AS je zove na hrvatskom *mudroslovlje* (doslovan bi prijevod bio: mudroljublje). On nije izvorno filozof (premda je trebao biti na Akademiji profesor filozofije), niti je u filozofiji odveć originalan, eklektik je, uglavnom: Drži se Sokrata, Platona i Aristotela, Cicerona i Stoika, te navlastito Rousseaua, kao i Montesquieua pa i Erasma. Ali, u njegov politički (i etičko-politički) nauk natruhe svih tih filozofema organski su se uklopile. Za Staroga, na tragu Platona, ključna je zadaća filozofije naučiti ljude živjeti (kreposno). Nu, dočim Platon dakako ne svodi filozofiju na etiku, AS ne pokazuje zanimanja za teoretsku filozofiju, za metafiziku, ontologiju, gnoseologiju... zanima ga samo ona praktička (etika – ili, kako je on zove, činoreče, te politika).

FRANCUSKA REVOLUCIJA. *Slobodu-jednakost-bratimstvo* AS je zapisao i na svoj barjak. Pomalo koketira i s terorom, «trepetom» giljotine (bolje je «prevratna diktatura nego bezglavje neograničeno»). Nije, poput Revolucije, apsolutni protivnik monarhije. Zato je pristaša Revolucijinog nacionalizma, pri čemu valja imati u vidu da je ona nacionalizam – u sklopu ideologije demokratskoga suvereniteta - tek obnovila, osvježila, a nikako stvorila (ta i stari Grci i Židovi bijahu nacionalisti, pače šovinisti), te da se nacionalizam u XX stoljeću sa Starčevićeve «revolucionarne» ljevice premjestio oštro udesno.

HRVAT. Stari znade da je svaki narod mješavina (v. natuknicu *Narod*!), pa tako i hrvatski. Stoga u njega ubraja i svakoga «pohervatjenika» koji ne potječe od hrvatskih predaka, ali Hrvatstvu pripada duhovno. Štoviše u prvom razdoblju, na tragu Rittera Vitezovića, «panhrvatski» parira

Karadžićevu «Srbi svi i svuda». Hrvati su svi od Dunava do Jadrana i od Koruške do Bojane. S druge strane, etnički Hrvat može biti u bitnom smislu ne-hrvat – slavoserb (usp. tu natuknicu!). Hrvat je zapravo normativni pojam: AS govori o «pravom Hervatu» i «hervatskim nehervatima». Riječ je tu o dvojstvu pravaša-stekliša i slavoserba (v. te natuknice!), a moglo bi se govoriti i o subjektivnoj naciji za sebe, za razliku od objektivnog naroda po sebi (i za druge!). I na ćudorednom planu Hrvati se ukazuju dvojako: kao veličanstveni narod, čije se veličanstvo može ponovno uspostaviti ćudorednim usavršavanjem, ali i kao narod pun «zloće», koju je nakupio kroz povijest, kroz koju je bio proganjan, varan, osiromašavan te napokon iskvaren. Otuda brojne hrvatske narodne mane.

HRVATSKI VELIKANI. Prolaznu ocjenu Otac Domovine daje samo onim povijesnim muževima koji su posvjedočili jednoznačnu obranu hrvatskoga nacionalno-državnog suvereniteta i hrvatske neovisnosti o bilo kojemu tuđincu. Zato na Starčevićevu ispitu pada ban Jelačić, kojemu se mladi AS još divio: Jelačić je naime ipak bio slugan Beča (a da je ugušio madžarsku revoluciju, za račun istoga Beča, to mu nisu oprostili Marx i njegovi učenici; tako se i AS, stjecajem okolnosti, u stanovitu smislu našao na – marksističkoj strani, koja je Starčevića odbacivala bar toliko koliko i Jelačića!). Jednako loše prolazi i Nikola Šubić Zrinski, kojemu je romantična Europa pjevala himne kao branitelju pred Turcima (dramu što ju mu je posvetio Theodor Körner, uporabio je Hugo Badalić za svoj *libretto* znamenitoj Zajčevoj operi), nu koji je, u Starčevićevim očima, zapravo branio Habsburga i Madžarsku. Staromu je pak čist Matija Gubec – kojega je povijesno sjećanje iskristaliziralo kao pučkoga borca za narodne pravice. A osobito Zrinski-Frankapan i njihova protubečka urota važan su sastojak suverenoga hrvatskoga povijesnog bunta protiv tuđinca, iako je bunt ostao na razini vlastele. Starčević je izravno potaknuo nacionalni kult Zrinski-Frankapana, koji se, i pod cijenu stanovita retuša faktografske povijesne istine, zadržao do danas. Od suvremenika, odlučan je protivnik *slavoserbima* Strossmayeru i Mažuraniću. Sa Strossmayerom sastao se, već star, 1893, u

Krapinskim Toplicama – u režiji Folnegovića - na nekoj vrsti gotovo prešutne, polovične pomirbe, gdje je Strossmayer priznao svoje grijehe spram Staroga, zapravo svoje naivno vjerovanje Austriji. Nekih godinu dana prije, gotovo kao sedamdesetgodišnjak, susreo se par puta i s tada dvadesetjednogodišnjim Stjepanom Radićem (ovaj će nedugo potom (1895), s Frankovim sinovima pravašima, na Jelačić-placu paliti omraženi madžarski stijeg), s kojim se nije složio oko seljačkog pitanja (Starčević Radiću: Neka seljaštvo «uči vrag ili Bog; ja ga učiti ne ću!»; ali usp. ovdje natuknicu *Seljaštvo*!), nu za kojega nije mogao ni sanjati da će ga, zajedno s njim, budućnost smjestiti u hrvatski Panteon. - Sve u svemu, Starčevićeve su preference u procjeni istaknutih hrvatskih muževa ipak nacionalno-socijalne.

INTERNACIONALIZAM. Vrijedi načelo narodnosti, narodnoga vrhovništva, samoodređenja, nacionalne državnosti (usp. natuknice: *Demokracija*, *Država*, *Nacionalizam*, *Šovinizam*!), ali i tuđa je, svačija narodnost svetinja. Ovdje Stari uviđa bjelodanu istinu da se najbolje međusobno razumiju upravo nacionalisti raznih naroda (nešto čemu se sadašnja ljevica tek nemoćno iščuđava i izruguje). On naime tvrdi kako ni jedan narod ne uživa sam svoju sreću niti sam trpi svoju nesreću. Radujemo se sreći svih naroda i tugujemo nad njegovim nevoljama. Ali neka svaki narod bude sretan – kod svoje kuće. Kada AS zamjećuje kako bi svi narodi, ravnopravno i suvereno, trebali sudjelovati u međunarodnom «bratimstvu», vidimo u tome izravnu anticipaciju onoga što danas nazivljemo *Nacionalističkom Internacionalom* (za razliku od lažnog i hegemonističkog jugo-masonskog «bratstva-jedinstva»).

ISTINA. Stari se, kako sam svjedoči, zarana naučio stvari nazivati svojim imenom – dakle govoriti u bitnim stvarima istinu – i, zahvaljujući svojemu čeličnom, beskompromisnom, fanatičnom značaju, on se toga načela uvijek držao. Nije «petljao» niti «muljao», kako bi se danas reklo, a navlastito je prezirao političare koji – kao ovi naši suvremeni – daju

narodu lažna obećanja. «Čist posao ne boji se svjetlosti», ako dakle nema zaplotnjačke prijevare, nema ni razloga prikrivati svoja uvjerenja i čine. Istina je uvijek prikladna: «Slavoserbstvo je blejati da istina nije na mjestu, ili da nije u vrieme, ili da škodi.» To ide izravno ove današnje, koji pokušavaju začepiti usta upravo najprokušanijim hrvatskim sinovima uz poštapalicu da njihove istinite riječi i pravedna djela «štete Hrvatskoj». A što li joj je za ovih 15 godina onda uopće koristilo? Naprotiv, Hrvatskoj, onda, danas i uvijek, štete laž i nepravda. AS je držao, ako mogu reći istinu, reći ću je, a ako mi to netko uspješno brani, onda ću radije mučati negoli lagati. Tako je i kod Kanta i u Kršćanstvu: uvijek (kada se govori) valja reći istinu, ali ne mora je se uvijek (glasno i) izreći.

IZDAJICE. Sukladno svojemu stajalištu apsolutnog nacionalno-državnog suvereniteta i dosljednog otpora tuđincu, AS ponajviše prezire izdajice svojega naroda. Štoviše, zapaža jednu povezanost koja je danas aktualna barem koliko u njegovo vrijeme: «Dok budemo imali domaćih izdajica, dotle ćemo imati tuđinca za gospodara.». Ovo je mjesto iznimno važno: hoće reći da stranac može doći tek na gotovo. Kada narod postane uopće spreman prihvatiti stranoga gazdu, on će ga i dobiti. To na svoj način ponavlja Starčeviću i inače skloni Krleža, vazda živom formulom *trovarsi un'altro signore*. Tek što jedan ode, nađimo si slijedećega: Ode Habsburg, hajdmo Beogradu. Ode Aca, kleknimo pred Titom. Ode Juga, posrljajmo u Europu. To je platforma onoga vječno tuđega, koje danas Hrvatskoj do te mjere unižava čast i dostojanstvo, da nas gotovo fizički nuka zavapiti, u parafrazi poznate pjesme: Ustani Stari, Hrvatska te zove, zove...

JEZIK. Hrvatski je jezik autohton, u sva tri svoja narječja, čiju tradiciju valja uščuvati. Srbi nisu imali jezika doli crkvenoga (crkveno-slavenskog), a svoj su suvremeni govor uzeli od Hrvata. Nema srpskih pisaca srpskoga jezika, srpski jezik i ne postoji; onim što se tako zove služe se istom «kokot i junac». Uz jezik, Srbi su Hrvatima

preoteli i narodne pjesme, hrvatska grčko-latinična slova, istočnu vjeru (izvorno također hrvatsku), hrvatski su proglasili srpskim *etc.* Hrvatski narod imade u vlastitu jeziku starije spomenike, negoli svi drugi «Slaveni». Svako od tri narječja hrvatskoga jezika je «izobraženie» negoli ono, što neki nazivlju «serbskim». Budi na ovomu mjestu tek nešto rečeno i o najupadnijim posebnostima Starčevićeva jezika i pisanja. Starčevićev je pravopis osebujan, a u različitim izdanjima različit već prema tome, ostavlja li nakladnik tekst u izvorniku, ili ga mijenja sukladno vladajućem, vlastitom pravopisu (bio on u nekoj od inačica morfonološki, ili pak fonološki). AS sâm rabi pak korijensku varijantu, udruženu s ekavicom (suprotstavljajući se zapravo tadašnjoj karadžićevskoj ijekavici!) i dosljednim izbjegavanjem «rokćanja», tj. «pasjega», «divjega» glasa «r», koji piše i čita kao «er». Govor nametnut Bečkim dogovorom 1850 nazivlje Stari «govedarskim blejanjem, štekcanjem i hercanjem». Starčevićev jezik drži se Zagrebačke filološke škole. Imade osebujnosti u fleksiji, recimo, u imeničnom genitivu plurala piše «h». Dativ, lokativ i instrumental množine glase mu: «junakom», «junakah», «junaci». Sklanja participe prezenta i preterita. Futur I gradi pomoćnim glagolom *budem* s infinitivom. Umjesto posvojnog pridjeva rado rabi posvojni genitiv, a voli i partitivni (dijelni) genitiv: «izvanjskih država», umjesto: «neke izvanjske države». Sviđa mu se i aorist («dava») namjesto imperfekta («davaše»). Kongruencija se u jednini uvijek upravlja prema srednjem rodu, ako je u njemu barem jedan subjekt. Nadodajmo, Stari je, uz hrvatski, vladao madžarskim i njemačkim, služio se francuskim, talijanskim i engleskim, poznavao manje-više i klasične jezike hebrejski, grčki, latinski.

KONZERVATIZAM. Kao liberalni demokrat, kao racionalistički prosvjetitelj i kao nacionalist XIX stoljeća (kada je nacionalizam još obitavao lijevo), AS nije bio desničar-konzervativac. S druge strane, niz njegovih nazora možemo danas svrstati jedino na tu stranu: dakako ponajprije sam nacionalizam (uključujući donekle i rasizam, šovinizam, antisemitizam),

koji je u XX stoljeću postao desnom zasadom, dočim su liberal-demokrati zastranili u antinacionalističkom, kozmopolitskom globalizmu; nadalje, sve ono što je kod Staroga zapravo protiv demokracije, a za elitu, aristokraciju, monarhiju, diktaturu, autoritet... Starčević je konzervativac već svojim zastupanjem tradicionalnoga povijesnog državnog prava. Konzervativac je on i kao učenik grčko-rimske klasike, kao skeptik koji ne vjeruje u dobrog čovjeka, kao (doduše nedosljedni) protivnik revolucije, kao zagovornik povijesti i života (na koje se svaki konzervativac pozivlje, jer ne vjeruje da sve započinje tek s nama, i ne vjeruje da su papirnate prosvjetiteljske proklamacije jače od bogodane žive zbiljnosti); kao patrijarhalac i kao antifeminist.

MAGJAROLCI. Pogrdna, polemična kovanica srodnoga značenja kao i slavoserbi (usp.!): Madžari + Tirolci, što će reći Austrijanci, Nijemci. Time se misli na izmirene struje hrvatskih narodnjaka (promadžarsku i proaustrijsku, samostalnu i liberalnu, «janjičare» i «mameluke», nu obje u tuđinskoj službi).

MUSLIMANI. Bosanski muslimani, ili, kako ih Stari zove, «muhamedovci», najstarije su i najčistije, najbolje su i najponosnije europsko ratničko plemstvo. Ne treba ih, međutim, poistovjetiti s Turcima. Starčević, kojega su klerikalci rado, premda nepravedno, optuživali kao antikrista, simpatizira i s Islamom, veliča muslimane kao ljude koji nisu ni izdajice ni barbari niti tlačitelji, pohvaljuje vjersku slobodu u Islamu (koja da je poput one u staromu Rimu), izraziti je turkofil u vrijeme Krimskoga rata između Rusije i Turske (1853-56); no još i prije ga «serdce vu Bosniu vleče» (ban Nikola Erdödy), te se u trenutku čak nosi mišlju da bi se pod okriljem Islama mogla stvoriti hrvatska država u Bosni (v. i natuknicu *Bosna*!). Protivan je kršćanskom ustanku protiv Turske u Bosni 1875: bolje turska vlast, negoli austrijska! Već i zbog svojih proislamskih simpatija, Stari je ogorčeni protivnik ilirizma i slavjanstva (koji su pak protivni islamsko-turskomu kompleksu), kao i «bana-pučanina»,

slavoserba Ivana Mažuranića, koji u spjevu «Smrt Smailage Čengijića» oštro razračunava s muslimanima.

NACIONALIZAM. Stari tu govori o otačbeničtvu. Nu on je svakako ne samo Otac Domovine, nego, baš zato, i otac modernoga hrvatskog nacionalizma. «Načelo narodnosti sveto (je) jer izvire iz volje naroda koji je svet.» On je na strani ponosa i dostojanstva hrvatskoga naroda, ali i za njegovo uzdizanje, jer, takav kakav je, taj je narod nesavršen. Tu već slutimo nešto od one ideje uzdizanja naroda (po sebi) na višu razinu Bitka, čime će postati nacija (za sebe). Ali, dodajmo, ta promocija naroda u naciju nemoguća je bez vlasti nad njim (samo mu se vlašću može služiti!), te neograničenim ovlastima vladajućih! Starčević bi to možda tek uvjetno prihvatio. Sukladno svojemu nauku o deržanstvu, patriotsko-nacionalističkoj dužnosti spram vlastita naroda, AS izriče pohvalu žrtvi za Dom: «Čast i slava mužu, koji je na polju bilo kojemu za Otačbinu i za pravo pokazao strukovno znanje i pripravnost na smert: umrao ovdje ili ondje, ovom ili onom smertju, u stvari je isto, samo kad si umrao serdačno izveršujuć svoje deržanstvo.». Nije, dakle, potrebno umrijeti, dostatna je načelna pripravnost na smrt, ne žaliti života kada ga se mora izgubiti za ono od pojedinačnog života više, a to je za Staroga vlastiti narod. Svakako, za Dom valja raditi i živjeti. Sjedio AS u svojemu Saboru koliko mu drago na lijevoj strani, ovaj spartansko-rimsko-fašistoidni (*avant la lettre*) etos miljama je udaljen od svega što danas nazivljemo lijevim! Nu, narod je narod samo u državi, kao državni narod: narod bez države, prema AS, ne može biti gospodar u svojoj zemlji; u zemlji koja nije neovisna nitko ne može biti posve slobodan. Tuđinska volja sputava ga, pa njegove duhovne osebine ne mogu doći do izražaja; drugi ih nadzire, priječi im očitovanje, uljudbu guši *etc.*

NAROD. Stari ga želi vidjeti kao naciju, kolektivnu osobnost zaokruženu državnim okvirom. Nacija nije čisto etnička pojava: ne znamo tko su nam preci, svaki je narod mješavina različitih sastojaka, «kov

korintijački». Nacija ne počiva ni na vjeri (ovo ide protiv uvriježene tradicije poistovjećivanja, primjerice, katoličanstva i hrvatstva). Hrvatski narod čine i katolici i pravoslavci i muslimani zajedno (danas bismo ovima svakako dodali i pripadnike drugih vjera, religija, konfesija, denominacija, sekti... te agnostike i tzv. «ateiste»). Nacija je i politička i kulturna pojava. Političko se jedinstvo ne izvodi iz jezičnoga, nego obratno. Narod – mnije AS – uglavnom hoće dobro i nije pokvaren, ali ga mora povesti pravi vođa. Dakako, ima kod Staroga i mjesta o narodovoj zloći, a pogotovu o suvišnosti vođe. Jer, tvrdi on, narod je veći i od najvećega svojega muža, pa je žalosno ako je spao na jednog vođu, naime, uvijek će iz sebe umijeti iznjedriti novoga i boljega vladara. Da je narod veći od pojedinca, dakle, ovdje ne treba shvatiti u smislu prednosti organskoga narodnog kolektiva u odnosu na svoje dijelove, nego u smislu Starčevićeve doktrine o narodnom, a ne vladarskom suverenitetu.

NAŠINCI. Tako AS ironično nazivlje one što se stide svojega hrvatskog imena, pa ga zamjenjuju riječju «naš» (naš narod, jezik i sl.). Suvišno je i podsjetiti kako su se našinci, za razliku od izumirućih Hrvata, masovno nakotili upravo kroz nenarodne tvorevine nastale nakon Starčevićeve smrti.

NEPRIJATELJ. I tu je Otac Domovine ponešto ambivalentan. S jedne strane opominje da se ne pretjerava sa sumnjičenjem unutarnjih neprijatelja, kako se vlast ne bi otuđila od stvarnih sastojaka svojega naroda, koje bi mogla predobiti za sebe i pretvoriti u prijatelje razboritom politikom. S druge strane, svjestan je postojanja i unutarnjeg i vanjskog neprijatelja. Evo proročkih riječi: «Ne vidite li, da nas hrvatski nehrvati ciepaju nemilije i natanje, negoli su to učinili svi izvanjski neprijatelji Hrvatske?». Štoviše, stavlja u zadaću zdravoj politici upravo ne mučati, nego «Svakom prilikom nastojati iz rieči, djela i narave stvari poznati ter narodu odkriti njegove domaće i izvanjske prijatelje i neprijatelje, i obojih težnje i sredstva.» Današnjoj hrvatskoj veleizdaji ovakav naputak mora djelovati kao da dolazi s nekog udaljenog planeta: ona naime s

vanjskim neprijateljem kolaborira na štetu Hrvatske, a unutarnjeg tetoši i nagrađuje, umjesto da ga šalje u tamnice i logore. Što se Starčevića tiče, za njega je, obratno, jedna od najsvetijih pravaških zadaća: «Skidati krinke onim, koji su naš narod kojekakvimi načini i sredstvi turnuli do poniženja i nesreće, ter nastoje da ga u tomu stanju derže.».

ODGOJ. AS vjeruje u zakon, ali i u odgoj (dakle: i milom i silom!), što je svakako najbolja formula za zdravu državu: ljudi naime jesu promjenjivi, ali tek u ograničenoj mjeri, pa nepopravljivi ostatak njihove zloće valja suzbijati prisilno. «Kod odgojivanja djece glavna je stvar, da im se serdce oplemeni, da se zadoje ljubavlju svojega naroda.» I: «Najveća nesreća jest ona, da narodu tuđinac djecu odgojiva.». Dakle, odgoju je cilj i ćudoredni i domoljubni. Danas ni tome nema ni traga: obitelj se raspala, škola je kapitulirala, naša su djeca već u trećem ili četvrtom naraštaju doslovce neodgojena, umjesto plemenitosti šopa ih se prostačkim i nepristojnim, stvara se od njih sebične monstrume koji se cinično izruguju svemu višemu, ali su zato itekako otvorena ispiranju mozga kojekakvim inozemnim «holokaustima», što ih u njih posve legalno, a usto prisilno usađuju tuđinci i njihovi slugani.

PASMINA. Dočim ta hrvatska riječ u biologiji označava po prilici isto što i riječ «rasa», kod Staroga ona ima jasan pogrdni prizvuk: riječ je o narodnosnoj skupini koja se još nije posve uzdignula do razine nacije, jer joj nedostaje homogenosti i duhovne vrednote (onoga što se često također naziva rasom, u duhovnom, a ne somatskom smislu, kao kod Juliusa Evole ili Spenglera, i uopće u desničarskoj antropologiji i filozofiji politike). AS rabi «pasminu» i u smislu «naroda», ali Hrvate ne nazivlje pasminom, tek njihove izrode slavoserbe («sužanjska pasmina»). [U smislu rasizma XX stoljeća Starčevića je tumačio hrvatski desničar Stjepan Buć. On nije iskoristio Starčevićeve invektive protiv Židova i protudemokratska mjesta u njegovu djelu (osim što usput ističe njegov antiegalitarizam, koji odudara od dogmi Francuske revolucije), eda

bi podkrijepio stajalište nacional-socijalizma kojemu se priklonio. Nu zato ideje o slavoserbima i Srbima kod Staroga interpretira jednoznačno rasistički. Već samo podrijetlo Oca Domovine sagledava u svjetlu Blut-und-Boden teorije: Stari da u sebi nosi i gotske gene, a ukorijenjen je u ličkoj krvi i kamenu i rasnom ponosu, za razliku od tuđeg elementa što prevladava po našim gradovima, budući da je kroz stalne ratove iskrvario najbolji dio hrvatske rase. Na tom tragu giba se i Filip Lukas, koji, iste 1936 godine kao i Buć (v. Knjigopis!), na 40 obljetnicu Starčevićeve smrti, Starčevića prikazuje kao izrazitog rasnog tipa, baštinika čiste rase, te ga, kao i Buć, kontrapunktira sa strancem Strossmayerom, koji je zabrazdio u protuhrvatsku jugoslavenštinu.] (Usp. natuknicu *Slavoserbi*!)

POLITIKA I ETIKA. Jedan od temelja Starčevićeva nauka, vrijedan osobitog promišljanja, jest etičko shvaćanje, etičko utemeljivanje politike. Etika temelji politiku, politika ostvaruje etiku. Time se Stari drži antičke grčke tradicije Platona i Aristotela (Hegel mu, premda i sam na ovom tragu, kao Nijemac nije blizak!), a suprotstavlja proto-modernim misliocima Hobbesu i Machiavelliju. (Nacionalna) država je čovjeku potrebna da živi dobro i sretno, «u obilju svega dobra». Govoreći kako narod ima pravo tražiti svoju sreću, AS kao da recitira iz Ustava USA. U politiku spadaju stvari duhovnog dobra i pravice, poštenja, kreposti, istine. Pravo i pravednost stoje zapravo iznad same politike, oni imaju primat nad državom, jer ova tek iz njih proistječe, budući da ne može biti slobode bez zakona. Političar ima biti nepodmitljiv, ne smije lažno obećavati. Politiku, na taj način, aristotelovski shvaća kao dio činoreda (etike). Svoj moralistički koncept politike AS je istaknuo i pripisanim mu posljednjim predsmrtnim riječima: «Oživljujte moral dobrimi djeli za ovaj i onaj sviet.». Dodajmo ovome tek da je Starčevićev politički moralizam opterećen manama svakog pokušaja da se politika utemelji rigoristički etično: države i nacije, naime, ne predstavljaju samo kolektivne osobnosti koje bi se međusobno imale ponašati poput pojedinačnih osoba (to AS i ne traži, jer ne isključuje rat!), ali one ne mogu niti prema unutra djelovati zgoljnim ćudoređem, moraju i kažnjavati («pedepsati»), pa i smrtnom

kaznom (koju ni AS ne odbacuje!), a nadasve, državni predstavnici, kako bi ugodili potrebama naroda, radi višega dobra, moraju nerijetko posegnuti i za inače ćudoredno nepoćudnim sredstvima poput laži (pia fraus!) i prisile. Ponašajući se ponekad prividno nemoralno, država na svoj način upravo štiti samu moralnost!

POVIJEST. Starčević dobrim dijelom korijeni u onomu zdravom grčko-rimske baštine, dočim ono dekadentno u njima odbacuje. Stari bi se gorko narugao današnjim hrvatskim politikantima, koji poput papiga neumorno ponavljaju kako «ne živimo u prošlosti» (pri čemu, nota bene, misle na hrvatsku prošlost, nu u židovskoj i srpskoj – vidi «holo» i «jasenovac»! – oni itekako žive!). Naravno da u prošlosti ne živimo mi današnji – to je trivijalna tautologija! - ali bez prošlosti nema ni sadašnjosti ni budućnosti, a narod se sastoji od svih svojih naraštaja: onih mrtvih, ovih živućih, kao i onih još nerođenih! AS ovako veli: «Gospodo, ja vam kažem, da izvan povjestice, izvan života, ništa ne priznajem za siguran, za stalan temelj politike.». Povijest je za njega život, a prošlost, mnije on, u vrijeme slabosti održava narod da ne propadne. Sve to Starčevića približuje filozofiji života, vitalizmu, iracionalizmu, tradicionalizmu, konzervatizmu... Sve to, ujedno, udaljuje ga od ljevice, kako one starije (Francuska revolucija!), tako i one njegova vremena, a još i više od ove današnje. Jer, ljevica politiku temelji na onomu budućem, fantastičnom, utopijskom, predmetu nade, na mehaničkim prosvjetiteljskim projektima i revolucionarnim konstruktima, a ne na organskoj ukorijenjenosti u ono baštinjeno, čvrsto i nepromjenjivo (niti Bog, naime, prema sv. Tomi, ne može promijeniti ono prošlo, tako je čvrsto, poput granitne stijene s kojom je prošlost usporedio Antoine de Saint-Éxupéry).

RAT. «Rat je u naravi našega družtvena i državna življenja, kako i studen u ledu.» To je već samo po sebi dostatno: za Starčevića rat nije plod neke izopake ili loših uredbi, nego pripada u samu ljudsku prirodu. I ta je teza desna, protulijeva, antiutopijska, konzervativna i realistična.

Nu, pravi je, pravedni rat samo onaj koji se vodi za osvajanje nacionalne slobode, inače se ratom više gubi negoli dobiva. Ako je narod silom izgubio samostalnost, mora je povratiti bajunetama i lumbardama. U rat ne treba srljati lakoumno, «nu narod, bio za mir kako mu drago, kada vidi da se njegovi susjedi proti njemu ojačuju i da mu o glavi rade, mora, ako ne će odreći se svojega narodnog obstanka, ili ojačivati se po razmjerju po kojemu se susjedi ojačuju, ili protiviti se njihovu ojačivanju. Ne učini li to, hotice hrli u propast (istaknuo M. Sch.).». AS i Kvaternik i sâmo hrvatsko oslobođenje očekuju od jednoga općeeuropskog velerata; oni misle da će ga pokrenuti Francuska; 1941 se dogodilo da ga je, barem s obzirom na hrvatski geopolitički okoliš, pokrenula Njemačka, a rezultat je također bio nezavisna Hrvatska. Tko li će početkom XXI stoljeća morati pokrenuti takav rat, da bi se oslobodila Hrvatska, danas ugroženija nego ikada?!

RELIGIJA. Starčeviću je njegov antiklerikalizam – uzgajan na okolnosti da je u Hrvatskoj Crkva bila podložna Austriji - priskrbio čak i naslov «antikrista», ali on je i svećenstvu davao mjesto u javnom životu (samo ako je blisko narodu!), osobito u smislu oplemenjujućeg ćudorednog učiteljstva; bio je kršćanin, priznavao Boga, barem kao izvor i opravdanje ćudoređa (opet poput Kanta!), štovao Deset zapovijedi – jer bez kršćanske kreposti narodu nema spasa. Tvrdio je da države ne može biti bez vjere u Boga. Oporučno je zatražio svoje tijelo «po jednomu vriednomu duhovniku rimske crkve, i po njezinu obredu zemlji predati». Pred smrt primio je svete sakramente. Nu očito je da je u Kršćanstvu vidio više etiku negoli metafiziku. S druge strane, koketirao je s Islamom (vidi natuknicu Muslimani!), bogumilstvom, pa i poganstvom, a sve iz motrišta hrvatskoga nacionalno-državnog suvereniteta i neovisnosti. S Islamom dijeli predanost usudu, ono Nietzscheovo amor fati. Uviđao je da vjerske razlike dijele narod. «Radi vjere ne može se narod cijepati.» Da smo toga i danas svjesni, imali bismo Veliku Hrvatsku! Ovdje se uklapa i znamenito geslo «Bog i Hrvati», koje je AS prilagodio preuzevši ga od Mazzinija (*Dio e popolo*!), a koje hoće reći tko je jedini suveren i tko ima

vladati Hrvatskom: nikakav Habsburg, nikakav nelegitimni vladar (onaj koji vlada bez ugovora, ili ga krši), nego samo suvereni hrvatski narod, i nad njime svevišnji Bog (kao jedini zakoniti gospodar ljudi te izvor svega suvereniteta – nadodajmo!). Bog po AS izravno intervenira u nacionalnu povijest, a hrvatski je narod svjestan da su ga kroza sva stoljeća – kada se je kršćanski žrtvovao za druge – uščuvali upravo Bog i providnost, te mu odredili lijepu budućnost. AS je, napokon, pristaša razdvajanja Crkve i Države po francuskom modelu, on je racionalist, prosvjetitelj protivan predrasudama i praznovjerju, a blisko suvremenom nam svjetovnom i crkvenom liberalnom relativizmu zastupao je slobodu vjere, pa i ateizma, smatrajući vjeru stvarju duše, stvarju koju se ne može nametnuti ili ubiti. Sve u svemu, kod AS je nacionalizam nad katolicizmom. Glede pak masonerije, za razliku od Folnegovića, AS joj nije pripadao. S druge strane (kako navodi Cihlar Nehajev), masoni su cijenili antiklerikalizam Staroga. Ne zaboravimo i da osloboditeljski, državotvorni nacionalizmi XIX stoljeća često nose masonski pečat!

REPUBLIKA. U načelu, ona je bolja od monarhije, ali ako je republiku negdje i nekada nemoguće uspostaviti, dobra je i monarhija; i jedna i druga istom su oblici, nu riječ je o sadržinama, one su bitne. Hrvatsku pak zamišlja kao potpuno suverenu državu koju s austrijskom monarhijom veže samo osoba vladara, dakle, personalna unija.

SELJAŠTVO. Seljaci ne predstavljaju čitav narod (polemizira AS unaprijed protiv braće Radića!). Potrebno je jedinstvo sela i grada. Pa ipak, seljaci su najzdraviji, najsamonikliji dio naroda (dodajmo: seljaštvo je nositelj pučke kulture, konzervatnih nazora povezanosti s tlom i krvlju, a poljodjelstvom jamči narodnu prehranu). Seljaštvo je glavni stup naroda i država i temelj narodne budućnosti, jer se «iz vlasničtva zemlje najberže radja ljubav domovine i pravice». I sam je AS seljačkoga podrijetla, pristaša je srednjega posjeda i kućnih seljačkih zadruga, a posljednja mu je bila volja da ga na selu i pokopaju. Nasuprot tomu, distanciran je od suvre-

menog mu plemstva, koje mu je neznalačko, sebično, lijeno i rasipno, građanstvo je još i gore, a inteligencija svojom zloćom i podlošću oba stališa čak i nadmašuje.

SLAVJANSTVO. Ovamo spadaju sve vrste «slavenskoga» jedinstva i «bratimstva» – slavjanstvo, sveslavjanstvo (*panslavizam*), jugoslavjanstvo. AS ne drži puno do Slavena, misli da oni i ne postoje; Stjepan Buć tumači to svojom pretpostavkom da je Stari po krvi zapravo Got. I doista, dočim dobro znamo što su Kelti, što Germani ili Romani – o Slavenima povjesnica se ne očituje jasno i jednoznačno. Starčević to znade, a još više ćuti. Slaveni su zapravo nekakva povijesna fikcija, tlapnja, a AS točno uviđa koliko su nejedinstveni, nesložni; nemaju ni zajedničkog jezika niti političkog zajedništva; Rusi su, primjerice, protiv Poljaka i Čeha, pa kako bi se onda «panslavistički» povezivali?! O Rusiji, uostalom, misli ambivalentno: Protivnik je ruskoga apsolutizma i tadašnje ruske blizine Austriji; ipak, nada se za Hrvatsku probitačnim promjenama u Rusiji. A tko pak snatri o južnoslavenskoj državi – viče Stari gluhima u bespuća nadolazećega iluzionističkog mraka, koji se je dva puna puta dogodio! – nije negoli «za ludnicu i za sjekiru»!

SLAVOSERBI. To je zapravo, uz suverenitet (v. natuknicu pod tim naslovom!), ključna kategorija Starčevićeve misli. (Samu riječ preuzeo je od Šafarika; gdjegdje pak rabi i konstrukciju «Serboslav».) Sve što Staroga čini trajno velikim i uvijek (a navlastito danas!) nezaobilazivo aktualnim, sadržano je u te dvije misli. On je, kao nitko prije njega, dijagnosticirao kobni samoubiteljski robski čimbenik u hrvatskoj nacionalnoj duši. Veli: «Tko se smatra sužnjem, taj neka se ne čudi, što ga i drugi takvim smatraju. Tko nije svoj, taj je svačiji, jer od njega ne zavisi, čiji će biti.». Ili: «Tko se hotice za sužnja izdaje, taj nema pravo tužiti se, što ide od ruke do ruke, i što svaki čas mienja gospodara.». Narodu koji silom hoće biti rob – mnije – nitko ne može dati slobodu. Nasuprot tom, *slavoserbskom* mentalitetu, starčevićanski stekliši (usp.!) hoće narod osloboditi svakoga

jarma, a ne tek jedan jaram zamijeniti drugim. *Slavoserbi* (kao i stekliši, uostalom) ne postaju takvima, nego se takvima rađaju. Tu je AS i svjesno na tragu Aristotelove teorije o rođenom robu (usp. Arist. *Pol.* 1253b – 1255b!). [*Aristotel naučava o robu da je po naravi rob, živo je oruđe, tuđ je, a ne svoj, i rob je na svakom mjestu (bio formalno i gospodar). Sve se to uklopilo u Starčevićevu teoriju slavoserba.*] Prema Starčeviću, rob zabacuje vladavinu uma nad tijelom, dakle slobodu, te AS zapaža kako Rousseau svakako ne bi bio protiv Aristotelove raščlambe robstva, tvrdeći da su ljudi rođeni jednaki i slobodni, da je poznavao *slavoserbe*. O njima AS veli da su dvostruki robovi (*sclavi* = sužnji, *servi* = sluge), sužanjska pasmina, gnjilež i smeće naroda, ispod životinjske razine, čovječuljci bez ideja, uvjerenja i načela, bez kreposti i plemenitosti, požrtvovnosti i svrhe; glupi, zaslijepljeni strastima; oni su zapravo malograđanski konformisti, prevrtljivi oportunisti, nedosljedni, plaćenici, pripravni na bilo kakve nagodbe, koji za vlastiti probitak sretno služe svakom tuđinu, «svačijakovići», svima se prodaju (ljudi «vertoglavi i prodani»), «mešine koje muču i revu». Vjera im je bliža židovskoj negoli kršćanskoj (usp. natuknicu *Židovi*!). *Slavoserbi* su protiv svega što je «dobro, slavno, veličanstveno». Ponajprije ovamo spada puzava odnarođena inteligencija (današnji će se čitatelj, Sanaderov suvremenik, zacijelo dosjetiti čitave legije imena kandidata za tu kategoriju!). U najboljem slučaju *slavoserbi* dobro misle ali zlo rade, nu u svakom su se slučaju zakleli zbrisati hrvatski narod s lica zemlje (na toj su zadaći upravo u naše vrijeme najzdušniji!), tvrdeći kako Hrvati ne mogu biti slobodni i samostalni, jer da im za to manjka gospodarskih te inih uvjeta itd. Toga smo se naslušali nakon Staroga, kroz obje jugovine, a bogme nešto slično i danas potiho (ali sve češće i glasno) čujemo iz ustiju velikih mešetara hrvatskoga srljanja u euro-propast. Jednom riječju, AS vidi *slavoserbe* zapravo kao izrode, izdajice, koji, i kada se prividno posvete Hrvatskoj, rade za neprijatelja. Nije iz toga svega teško zaključiti da su u današnjoj našoj Hrvatskoj – *slavoserbi* na vlasti, dočim stekliši idu na margine, na stupove srama, u virtualne ludnice, ili pak u Haag! Ljevičarski se interpret Nenad Miščević čudom čudi Starčevićevu nauku o *slavoserbima*, zazivajući za nj «razumno objašnjenje». A ono je na dohvat ruke: Stari je

imao sasvim dosta povijesno-političkih razloga za svoju protimbu Srbima, ali još i više za odbojnost spram hrvatskih prodanih duša, hrvatskih robova. Što je u tome tako čudno?! (Usp. natuknicu *Srbi*!)

SLOVENCI. Njih AS prigodice predviđa za Veliku Hrvatsku, vidi u njima stare Hrvate koji su se prvi naselili na hrvatsko područje, te govore hrvatskim jezikom (ili narječjem). Zove ih planinskim, alpskim, «noričkim» Hrvatima. (*Croatia alpestris* potječe još od Pavla Rittera Vitezovića.) Na žalost, njih je od hrvatskoga korpusa prvo otrgnuo češki kralj Otokar (Otakar II Přemyslović), pa su ih, mnije, općinili Nijemci, pa slavoserbi, da budu nešto posebno, nu moguće im je opstati jedino uz Hrvatsku, s njom, u njoj - tim više što nikada nisu ni bili samosvojnom državom. I Hrvatskoj bi bilo bolje sa «Slovenijom» (Stari to ime piše među navodnicima), jer bi se tako lakše suzbili madžaroni i slavoserbi.

SRBI. O njima je Stari mijenjao mišljenje. Neko vrijeme smatrao ih je Hrvatima, uključivao u granice proširene Hrvatske, nadajući se njihovoj asimilaciji, a onda pak u njima vidio što i jesu – neprijatelji. Priznavši ih, tvrdio je da ih nije bilo mnogo. Nisu svi slavoserbi (usp. tu natuknicu!) Srbi. Slavoserbi se mogu javiti u svakomu narodu: i ruskom, i francuskom, a navlastito u hrvatskom (AS njegove najistaknutije muževe, poput Strossmayera i Mažuranića, svrstava u to «smeće naroda»). Ipak čitamo i da su slavoserbi niža pasmina, koju bismo ponajprije trebali poistovjetiti s etničkim Srbima, kako ih Stari opisuje: Srbi su, naime, miješana, posve nejunačka balkanska rasa što uključuje Grke, Cincare, Rumunje, Arbanase, Cigane (dočim je srpsko plemstvo hrvatske krvi; tako AS Hrvatima smatra i znamenite muževe iz nemanjićke dinastije: samoga Nemanju, Stefana Dušana...). Bježeći pred Turcima, nađoše Srbi utočište u Hrvatskoj, koja im je pružila široku samostalnost, da bi se oni nezahvalno uvijek stavljali na protuhrvatsku stranu. Riječ je o robovima koji su kroz čitavu svoju povijest živjeli nepošteno, od himbi i tlapnji, koji su preuzeli hrvatski jezik, a i samo im je ime – Srbi – tek zemljopisna odrednica, inače označuje slugane. Toj dakle nečistoj pasmini hrvatski narod ne će

(čitaj: ne bi smio!) trpjeti da oskvrnjuje svetu zemlju Hrvata. Temeljem takvih izdvojenih mjesta – koja kod AS nisu jedina o toj temi! – tumači kao Stjepan Buć i Nenad Miščević vidjeli su u Staromu rasista, dakako, prvi s pozitivnim, a drugi s negativnim predznakom. (Ipak, autori poput Bogdanova, Barišića i Gross ne smatraju navedena stajališta dostatnim razlogom da se u AS vidi rasističkog ideologa.)

STALIŠI. Ni jedan pojedinačno ne čini narod, nego tek svi oni skupa, u cjelini nacionalne zajednice. Narodni je duh iznad pojedinih stališa koji u njemu sudjeluju. Svaki pak stališ na svoj način zrcali čitav narodni duh na svoj samosvojan način, a sve stališe, obratno, međusobno povezuje narodni duh. Iz slobode slijedi nejednakost (to je upravo izravni konzervativni uzvrat papirnatoj utopiji i frazeologiji Francuske revolucije!), nu za slobodu razvitka potrebna je jednakopravnost. AS uvjerljivo zastupa stališku harmoniju nasuprot klasnoj borbi. Time je duhovno ukorijenjen u svijetu prije Revolucije, a istodobno anticipira i nešto od onoga što tek slijedi dugo vremena nakon nje: marksistička je dogma klasnoga rata danas, teoretski i praktično, doživjela poraz, a u sumrak demokratske epohe lako možemo zamisliti da će nam se ponovno vratiti stališki parlamenti umjesto ovih stranačkih - koji narod razbijaju umjesto da ga povezuju.

STEKLIŠ. Na Saboru 1861 tim je kajkavskim izričajem za bijesna, hidrofobna psa, Starčevića i drugove polemično nazvao Makso Piškorac (dočim su Austrijanci Stranku prava krstili «razbojničkom bandom»). AS se nije uvrijedio, nego je u slijedećem razdoblju ime «stekliš» (koje je i sâm bio uporabio već 1852) rado prihvatio kao oznaku za sebe i svoje pristaše (kao što su i inače žrtve pogrdnih naziva sklone prihvaćati ih s obratnim predznakom: recimo nizozemski pobunjenici *guesi*, a oštri polemičar Leon Bloy ponosno je nosio od protivnika mu nalijepljeni nadimak «vuk»). «Stekliš» pak podsjeća na grčku riječ κύων = pas, po kojoj je nazvana Starčeviću bliska Kinička filozofijska škola. Stekliš se ne poistovjećuje s pojedinim stališom, nego osuđuje svačije nepoštenje i manjak domoljublja te slobodoljublja. On je, kao gorljivi Hrvat, izravni

i potpuni antipod slavoserbu (usp. tu natuknicu!): ovaj je podao, onaj plemenit; ovaj glup, onaj prosvijećen; ovaj teži koristi, onaj općem dobru. Konačno, stekliš se bori za Hrvatsku, a slavoserb je ugrožava i ruši. U svakom slučaju, AS je svjestan potrebe političkog radikalizma i jasno mu je, za razliku od današnjih hrvatskih politikanata, da se za dobru stvar mora – i može – biti samo ekstremno!

SUVERENITET. AS ne razumije zašto Hrvatska ne bi mogla biti neovisna, a pet je stoljeća prkosila Istoku i Zapadu. «Jer trubiti, da narod hervatski, narod, koji je kroz stotine godina bio mogućan, slobodan, slavan i srećan, narod u kome se je junačtvo s umom vjenčalo, trubiti da taj narod hervatski sama sebe ne može uzdržavati, nego da se mora podlagati slabijemu od sebe – tu očitu neistinu, tu sablazan trubiti, što drugo može značiti, nego naš narod sramotiti i posvetiti današnje stanje, u kojem on nepravedno pogiba?». Negdje za prve Juge Martin Lovrenčević, starčevićanac i otac Pavelićeve žene Mare, dopisuje: «Ne vrijedi li to sve i danas?». I mi, *anno Domini* MMVII, dopisujemo: «Ne vrijedi li to sve i danas?». Za Starčevića, Hrvatska, dakako, mora biti potpuno neovisna, samostalna, slobodna, - suverena (ali i cjelokupna)! Mora se – temeljem povijesnoga prava - osloboditi svakoga jarma i skrbnika, a ne tražiti novoga gospodara. Hrvatska ne smije ovisiti ni o Beču ni o Pešti (Starčevićevi bi sljedbenici rekli: ni o Beogradu). U pitanju suvereniteta, tvrdi Stari, ima samo branitelja i izdajica. (Neka se čitatelj sam domisli koji od političkih perjanica današnje Republike Hrvatske spada u koju od ove dvije kategorije!) . Dok je narod suveren, može još razmišljati o pravima i koristima, kalkulirati da se možda isplati «žertvovati premnogo, za ne bi izgubiti još više ili možda sve», kako bi se to potom nadoknadilo. (Tako je zaključivao starčevićanac Pavelić!) «Nu izgubićem suverenstva, osobnosti međunarodne, narod već ne ima ništa za izgubiti, ništa za čuvati (kao danas u RH!)». AS je i protiv planova o federalizaciji KuK-monarhije, ističe kako je između federalizma i centralizma u tom slučaju razlika kao između vraga i sotone. Rijetki su ovaj neoborivi uvid znali primijeniti na obje jugoslavije!

SVETO PRAVO. Hrvati se nikada nisu odrekli svoje državnosti, nikada nisu izgubili pravo na svoju državu, a habsburške su vladare slobodno izabrali, pa su ovi tim ugovorom dužni poštivati hrvatsku samobitnost. U sklopu razmatranja o hrvatskomu državnom pravu baštinjenom od stare hrvatske države Srednjega Vijeka, AS govori o «svetim pravima samostalnosti naše otačbine». Sveta prava korespondiraju svetim dužnostima (usp. natuknicu *Deržanstvo*!). Tu Stari odudara od trivijalne retorike Francuske revolucije, te izrijekom priznaje kako je podrijetlo prava u nečemu nadljudskom, sveta su jer su, premda prirodna (kako ih AS vidi u duhu Moderne), ujedno i nebeska, Božja, zajamčena Bogom kao braniteljem kreposti i pravice.

ŠOVINIZAM (usp. natuknice *Nacionalizam*, *Internacionalizam*!). Unatoč svojemu pozitivnom nacionalizmu te štovanju nacionalnosti drugih naroda, AS ima i svoje, regbi, «negativne preference» (nu sigurno sukladno onomu starom iskustvu i uvidu jednoga engleskog državnika, da naime svaki zdravi nacionalizam mora sadržavati bar nešto šovinizma). Koliko voli stare Rimljane (Grke ne voli, iako nasljeduje stanovite filozofeme Platona, Aristotela i Stoika, dočim su mu Bizantinci osobito odbojni – ta oni objedinjuju grčku puzavost i orijentalnu despociju!), Francusku i Tursku, a Rusiju tek privremeno i ambivalentno, Stari donekle mrzi Madžare, a potpuno i iskreno mrzi Austrijance, hrvatske okupatore, a zbog njih i sve Nijemce, i to ide tako daleko, da Nijemcima – tom najumnijem europskom narodu! - poriče svaku veličinu, a navlastito onu duhovnu. Koliko je AS izgubio zanemarujući Goethea i Schillera, Kanta i Fichtea (koji je i sam bio vatreni nacionalist!), Herdera, Hegela i Schellinga..., možemo samo razmišljati. Glede pak Srba, to je posebna priča (v. natuknice *Slavoserbi*, *Srbi*!).

VELIKA I MALA HRVATSKA. Starčević je bio sretno slobodan od klasičnih hrvatskih narodnih mana, pa ih je stoga uspijevao i nesmiljeno sagledati. Nu ujedno, on oduševljeno piše i o povijesnom veličanstvu

hrvatskoga naroda, neusporedivom s drugim europskim narodima; kod Hrvata se na rijedak način «vjenčalo junačtvo s umom». Hrvate, veli, inače smatraju malenim i preslabim, te stoga upućenima na velikog i sposobnog gospodara ili gazdu. AS to odbacuje, zastupajući potpuni hrvatski suverenitet i snagu (v. natuknicu *Suverenitet*!): «Pripovjedka o siromaštvu, slaboći i o malenosti Hrvatske (je) tuđe bilje, usadjeno po razterganom narodu hervatskom samo za to, da ovaj narod izgubi pouzdanje u se i tudjincu se time lagše u naručaj baci.». Ako Hrvati i jesu malobrojni, siromašni i podijeljeni, tomu je (uz njihovu vlastitu krivnju) kriva, izvana, samo Austrija. Iznutra veliki narod potrebuje pak i vanjsku, državnu veličinu: Jedno vrijeme zamišljao je AS u hrvatskim granicama i «ilirsko-jugoslavenske» dodatke Sloveniju i Srbiju (ne i Bugarsku); u svakom slučaju, međutim, Hrvatska za nj obuhvaća Bansku Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Međimurje, Istru te Bosnu (s Hercegovinom, dakako!). Ta će «velika» Hrvatska zajamčiti Hrvatima i buduću snagu. I opet, «protuslovlje»: Neka je i uru dugačka i uru široka, neka je u njoj i samo pet Hrvata, ali da su slobodni i sretni! Današnja je naša «republika» Hrvatska po prilici toliko «dugačka i široka», ali u njoj šaka Hrvata, što je preživjela multidimenzionalni genocid, nit je slobodna, a bogme niti sretna!

VLADAR. On je legitiman ako služi narodu, a ako to ne čini, narod uvijek može iznjedriti i boljega (usp. natuknicu *Narod*!). Vladar ne vlada milošću Božjom, nego narodnom voljom, po ugovoru s narodom. Jer, narod zamijenjuje Boga kao nositelj suvereniteta (usp. Kvaternikovo: *Nos Dei gratia Natio Croatorum*!). Ako se poistovjeti s narodom, ako ne radi mimo njegove volje i drži se zakona, uzimajući samo ona od naroda mu dana prava, vladar je nedodirljiv, jer se tada u njemu zrcali veličanstvo naroda. «Svetost vladara naspram narodu stoji samo u svetosti, kojom on smatra i štuje pravo naroda.» Ako pak to ne čini, on gubi status zakonita vladara, te ni narod prema njemu ne treba imati obzira (tu se AS drži Rousseaua, a ne Bodina i Hobbesa). Od narodnoga čelnika Stari očekuje da ima «nagnuće naroda», što će zavrijediti ako mu se predstavi kao «čovjek nepokvarene ćudi, obsežna i uznosita duha, čista i odvažna

serdca, koji zaboravlja na svoje vlastito biće, dočim u samoj sreći naroda nalazi svoju sreću, koji izkreno i duboko ćuti boli i terpljenja naroda, kome je serdce zauzeto jedino za istinu i pravdu, koji se neustrašivo bori za dobro i slobodu naroda, koga od svete čežnje njegove ne odvrati ni laskanje, ni obećanje, ni preziranje, ni muke ni ista smert». Vladar, nadalje, mora biti junačan i odriješit, stalan, čvrst i ponosan (skoro dakle kao Stipe Mesić). Napokon jedna makjavelistička nota: «Propade prorok, koji ne ima oružje.». I jedna pesimistična, kao da je danas izrečena: «Narod hervatski, toliko vjekova varan i terven, izgubio je vjeru u sve one, koji jesu ili se derže nad njim.».

ZAPAD. Unatoč pohvalama (zapadnjačkoj) Francuskoj revoluciji te distanciranju od (istočnjačkog) slavenstva, za Staroga: «Zapadna civilisacia smutjuje pamet, truje serdce i ubija nam život.».

ŽENA. Stari se nikada nije ženio i smatrali su ga «ženomrscem», za što je zacijelo imao dobre razloge i što podkrijepljuju i njegova stajališta: slavoserbi su u sveopćem razvratu, za koji su odgajali narod, dodijelili ženi posebnu ulogu. Ona tek služi nasladi, dočim je inače najteže breme, najveće zlo čovjeku na vratu. Ne mora se ženiti da bi ju se imalo. Žena pak, i kada se uda, želi uz muža još i ljubavnika, dočim djecu doživljava tek kao teret i prokletstvo. Stari je protivnik ženskoga prava glasa (protiv demokrata svojega doba!) i protiv ženskoga bavljenja javnim poslovima. Ali žena drži «tri ugla kuće», i kućanstvo može voditi dobro ili loše. Uopće je ona «svojom osobom ili neizmjerna glavnica ili bezdan». To je točan uvid njegove *muške* intuicije!

ŽIDOVI. Osvjedočen u miješano etničko podrijetlo pojedinih naroda, AS zagovara nacionalnu državu bez obzira na krv, slično Francuskoj. Zato u hrvatskom korpusu za njeg imade mjesta i «Ciganu i Židu». S druge strane, dijeli protužidovski afekt znamenitih hrvatskih muževa, poput (u različitoj mjeri i obliku) Strossmayera, Stepinca, Radića, Pavelića, Ci-

lige ili Tuđmana, kao i manje-više mu simpatičnih Rusa, ali i Francuza. Ovima, međutim, spočitava da su Židovima uopće dali pravo glasa, a pravaška «Hervatska» izrijekom odobrava ruski antisemitizam. U Židovima sklon je vidjeti sebični lihvarski element bez ćudoređa i domovine, odan samo načelu vlastite koristi. Pritom, svakako, valja imati na umu da je stara pravaška stranka primila u svoje redove mnogo Židova, koji su u njoj potražili utočište od srpskog antisemitizma. Židovsko koketiranje s pravaštvom nastavilo se i u vrijeme pravaškoga tajnika Ante Pavelića, sve do u godine NDH, kada je nemali broj Židova (neki od prvoga dana) djelovao u redovima Ustaškog pokreta. Tima nije ni «dlaka s glave pofalila».

ANTE STARČEVIĆ I MLADEN SCHWARTZ

Ana Lučić

STARČEVIĆ I JA. Na samom početku neka mi bude dopušteno jedno osobno sjećanje; iz djetinjstva blizak mi je Ante Starčević, manje kao nacionalistički ideolog (to se u inače hrvatski svjesnoj obitelji u danima jugomraka oprezno prešućivalo), a više kao dojmljivi alegorijski kameni spomenik u Šestinama, kamo nas je otac vodio u šetnju; hodali smo tamo na malo hodočašće čak s dalekog Črnomerca. Posjetili bismo tim zgodama i staroga šestinskog župnika Dukića, rođenog gdje i naš tata, i bili obično ponuđeni dobrim kolačima. Tko bi tada sanjao da ću jednoga dana pisati pogovor knjizi o Ocu Domovine!

O OVOJ KNJIZI. U ovu sam knjigu – zbornik, uz napise Mladena Schwartza o Anti Starčeviću, uvrstila i njegov prikaz o Starčeviću, Paveliću i Francuskoj revoluciji, koji pridonosi boljem osvjetljavanju surječja povijesno-ideoloških zbilje povezane sa Starčevićevim jedinstvenim djelom. Pridodala sam, kao dokument, također i Schwartzovo «Otvoreno pismo Hrvatskom Narodu», jer će čitatelj njegovom lektirom lakše razumjeti teze zastupane u ovomu mojem pogovoru[43]*. Zacijelo će netko i prigovoriti slijedećem pothvatu uspoređivanja Starčevića i Schwartza da je ponešto preuzetan, već i stoga, jer je opus ovoga drugoga još nezaokružen i ni izdaleka još nije dovršen. Starčević je već stoljeće i pol mit, legenda, nedvojbena veličina, neuklonjivo smještena u nacionalnu povjesnicu, dočim je Schwartz, unatoč tisućama objavljenih bibliografskih jedinica, te nizu knjiga (samostalnih, i pisanih u suautorstvu), u nekom smislu tek na početku. Usporedbi stoji na putu i određeni broj drugih razlika između dvojice hrvatskih muževa. (Poglav-*

[43]* Pismo je instruktivno za usporedbu progona Starčevića i Schwartza, a do sada je raspačavano samo preko privatnih kopija među pripadnicima i pristašama Nove Hrvatske Desnice.

nikov nasljednik na čelu HOP-a, Srećko Pšeničnik, svojedobno je u jednom interviewu čak izrijekom bio izjavio: «Schwartz je sposoban i pametan, ali mislim da njegove ideje odstupaju od onih Ante Starčevića.».) U te razlike ovom zgodom ne kanim ulaziti; zanimaju me sada samo sličnosti, a one su nedvojbene i upadne. Jer, imamo očito posla s dvojicom posve iznimnih, neobičnih i samosvojnih, dubokih i velikih duhova, sačinjenih, kako se veli, iz jednog komada.

FILOZOFI. Da počnem od filozofije: obojica su trebala biti profesori filozofije. Starčević je odbijen kao hrvatski nacionalist, a Schwartz je nakon okončanog studija odustao od katedarske karijere, posvetivši se kao slobodni pisac, nacional-revolucionar i političar hrvatskoj osloboditeljskoj borbi. U filozofskom mišljenju Starčević je više eklektik i epigon (nije to ni posve loše; takav je bio i njegov veliki uzor Ciceron!), a Schwartz daleko originalniji, ali o tome za sada svjedoči tek veliki broj rastepenih eseja po časopisima (svakako, i idejâ izloženih u dosadašnjim, pretežito političkim ili filozofijsko-političkim knjigama) – dok ne dočekamo njegov najavljeni opus magnum pod naslovom «Transcendencija i hijerarhija; summa philosophiæ». Obojica su satirici i ironici, sve do sarkazma, pomalo mizantropi, zacijelo, no Schwartz, za razliku od Starčevića, ne pristaje osobito jako uz stoičku i kiničku školu.

ŽIDOVSTVO, DESNICA. Mladena Schwartza, prateći njegov pisani i politički rad još u emigraciji i iz emigracije, doživjela sam (i nisam bila jedina, dakako!) kao vrhunskog židovskog intelektualca[44], koji je, za ljubav Hrvatskoj i Hrvatima, okrenuo leđa svojim židovskim suplemenicima (ta ne može se u istoj osobi spojiti hrvatski nacionalist s poklonikom religije «holokausta» i židovske svjetske nadvlade!), te se tako, uz Marxa, Weiningera i druge, pridružio skupini židovskih «antisemita». Schwartz nije čovjek hrvatske krvi, no vjerojatno potječe od požidovčenih Kazara, a po majci je, izgleda, srodnik pokrštenoga austrijskog vojskovođe, uz Jelačića, gušitelja madžarske revolucije Ludwiga Augusta viteza von Benedeka (dočim se

[44] Schwartz, kako je u njegovu krugu znano, ne voli etiketu «intelektualca», jer smatra čovjeka kompleksnim bićem koje živi ne samo razumski, nego još i voljno i osjećajno, a u intelektualcima vidi uglavnom modernu kategoriju manje-više istovjetnu s «progresivnim» ljevičarskim *mozgovićima*.

Starčevićevoj majci, rođenoj u pravoslavnoj kući, može dijagnosticirati ako već ne srpska krv - pravoslavce je velikosrpska politika umjetno posrbljivala - onda možda vlaška; ovo tek usput). No i svojom distancom spram Židovlja, uostalom, očitovao je Schwartz začudnu slobodu, neovisnost duha, koja ga i inače resi.[45] U ovoj knjizi Mladen Schwartz (koji nije ni ortodoksni ni tipični starčevićanac, niti je samo starčevićanac! iako je bio vodećim mužem Hrvatske stranke prava, te urednikom glasila joj «Hrvatsko pravo») pronalazi kod Starčevića mjesta kritična spram Židovlja, ali i Srpstva (kao etnikuma), napokon, protudemokratska stajališta u prilog diktaturi i despociji. Te su ideje Starčevićeve gotovo redovito ostajale nezamijećene, a neznanstveni ih ideolozi čak i hotimice prešućuju, izostavljaju ih jer im se one ne sviđaju - što nije Schwartzov način: on, naime - na što ću još doći - s pravom vjeruje da istina i pravda nikada ne mogu «štetiti», ali je jasno da se posvetio traganju za «drugačijim» Starčevićem i zato, jer mu je on bliži negoli onaj konvencionalni, iz udžbenika znani adept, kako Schwartz veli, «utopijske i terorističke» Francuske revolucije. Taj pak drugi, liberalno-demokratski, nije mu dakle odveć drag, i podnosi ga tek smještajući ga u njegovo vrijeme, koje je upravo u tom idejnom okviru moglo njegovati i sam nacionalizam.

RASA. U svojemu prikazu Ante Starčevića, Filip Lukas, donekle srodno pozitivističkoj interpretativnoj shemi Hippolytea Tainea «rasa-sredina-trenutak», tumači Starčevića ovim sastojcima: seljačka lička rasa – teološki studij – ideja modernog nacionalizma. Kako to stoji kod Mladena Schwartza? Rasni sam element spomenula, ali ga se on odrekao, vjerujući da onaj koji je izabrao hrvatski nacionalizam, kao što je to on učinio, mora odbaciti navezanost na neki slučajni etnikum (takvih u narodu Hrvata, s obzirom na genetsko podrijetlo, kako je poznato, ionako ima bezbroj: od iranskih

[45] Da nije fašist, bio bi zasigurno anarhist; u svojoj je, slabo čitanoj i još slabije shvaćenoj knjizi «Što je to - desnica? O jednoj mrcvarenoj kategoriji» (Iuvenalis Samizdat, Zagreb 2001), usput izložio i dodirne točke tih dvaju duhovno-političkih uvjerenja. Ekstremnih, dakako, kao što i sam Schwartz uistinu jest ekstreman – za dobru se stvar, veli, mora biti ekstremno, a i Evanđelje odbacuje one mlake (i Isus rastjeruje hulje korbačem). Na žalost, doista, malo je naših sunarodnjaka-suvremenika kadrih sve to shvatiti! Oni bi samo svrstavali u ladice, a pravi, osebujni duh odmah im je «sumnjiv»: za koga li radi?! Schwartz je i to nepogrješivo dijagnosticirao: budala u svakom vidi budalu, a špijun špijuna.

arijaca, Ilira i Gota, Avara i Mongola, nekakvih Slavena, preko Nijemaca i Madžara, pa Romana, Talijana i Srba, sve do Cigana i Židova, da samo neke navedem!). Glede sredine, reklo bi se za Schwartza čak da je, nesklapno svojoj konzervativnoj doktrini, tipično moderno, iskorijenjen: rođen u gradu (Zagrebu), desetljeća je, prije povratka, proživio u inozemnoj (srpskoj, pa njemačkoj), no također gradskoj sredini, a seoski mu se zavičaj (Ludbreg, gdje je često kao dijete boravio kod rodbine), premda predmet nostalgičnih ranih prisjećanja, nije ugnijezdio duboko u osobnost. Trenutak? Dakako – to je vrijeme anacionalnog, antinacionalističkog jugoslavenstva i plebejsko-tiranskog, ohlokratskog komunizma, vrijeme vulgarnog materijalizma i borbenog ateizma. Ali to je na Schwartza djelovalo u negativnom smislu, kao poticaj na radikalnu pobunu i otpor.

NACIONALIZAM. I Starčević i Schwartz, svaki na svoj način, hrvatski su nacionalisti, posve požrtvovno odani narodu Hrvata, zaljubljeni u Hrvatsku, pa i kada su u nju razočarani i na nju ljuti. Obojica njeguju viziju potpuno suverene, ali i potpune Hrvatske, koje nema ni bez Bosne, niti bez muslimana. Ni jedan ni drugi nikada i nikako, ni u snu, ne bi mogli potpisati onu Radićevu: Hoćemo biti sa Srbijom, ali ne pod Srbijom. Jer, obojici je savršeno jasno – svakom u svojemu vremenu, iz svojega iskustva i posebnih razloga – da se sa Srbijom ne može biti u zajedničkoj državi, a da se ne bi trpjelo srpsku dominaciju. Da je hrvatski narod drugačiji, da umije sâm dominirati, - možda... Odbacujući kojekakve jugoslavije, oni odbacuju i druge tipove nenarodnih integracija, i zalažu se za bilateralno povezivanje Hrvatske s drugim državama. Starčević o Zapadu veli da nas njegova civilizacija smućuje, truje i ubija, a ništa drugo ne poručuju ni Schwartzove raščlambe o zapadnjačkoj demokratskoj dekadenciji. Odani Hrvatskoj, obojica su više duhovi, mislioci, proroci, negoli što bi bili stranački političari: iako je Starčević utemeljio Stranku prava, a Schwartz, prije nego što će sam prizvati u život Novu Hrvatsku Desnicu, uz ostalo, kako rekoh, također bio jedan od vodećih muževa nekoć Starčevićeve pravaške stranke. Obojica su stoga po najdubljoj naravi strani svakom sitničarenju, mikropolitičkim zahvatima, malim preinakama (za)danoga. Oni su ljudi velikih ideja i ideala, cjelovitih vizija koje traže temeljitu promjenu, ne zadovoljavajući se parcijalnim, ukrasnim popravcima.

SAMOSVIJEST. Na neki način ni Starčević niti Schwartz nisu bili jednoznačno uspješni (Starčeviću je uistinu veliki uspjeh došao tek pred smrt i nakon nje, a za Schwartza se još ne može predvidjeti, koliko god on samu borbu otvoreno smatrao boljom od brzog uspjeha pod svaku cijenu), ali Starčević je bio zadovoljan svojim političkim radom, iako je njegovo vrijeme taj rad pretežito ocijenilo jalovim, ili ga je ignoriralo. Slično i Schwartz: i on je duboko i čvrsto uvjeren da je u pravu, koliko god ga slijepi suvremenici proglašavali «donkihotom». Obojica manje ili više opušteno prihvaćaju okolnost da Hrvati blate svoje veličine. Obojica znaju da su u posjedu istine, te da će im i drugi jednoga dana morati priznati njihovo pravo, premda trenutačno za to nisu kadri ili tome dorasli. Ovakva spontana, prirodna, pouzdana samouvjerenost (uostalom lišena svake oholosti i bahatosti, osim u polemičkoj formi), koja prkosi svim neshvaćanjima i otporima, sigurna je značajka najviših duhova.

VOĐA I MASA. Starčevića su vidjeli kao proroka, učitelja, kao vođu. On, međutim, nije volio biti vođom, nije želio da ga se slijepo slijedi. Pa ipak, bio je svjestan da narod kao (rusoovsku) «opću volju» treba odgojiti, i da tu volju mora artikulirati i izraziti neki pojedinac, Rousseauov «mudrac». Na taj način dakle Starčević ipak prihvaća da je narodu potreban vođa i učitelj, što je i uporni leitmotiv Schwartzovih poruka hrvatskomu puku. Starčević se, međutim, a tako i Schwartz, ne želi ulagivati masama. Uostalom, Stari, kako Schwartz pokazuje, i nije radikalni demokrat, nego vjeruje, poput J. S. Milla, da je za neke narode bolja despocija; ne mnije kako bi narod sam mogao vladati, premda vjeruje da se narod dade uzdići na razinu s koje će biti sposoban prepoznavati i birati svoje elite. Schwartz pak tvrdi da elite ne mogu odgojiti narod prije negoli uzurpiraju vlast na njegovo dobro. Obojica su, međutim, radikalno antidemokratski, elitni i elitistički duhovi već i time što slobodno i suvereno govore ono što smatraju istinom i pravdom, a ne ono što bi netko volio čuti (da bismo bili ljubljeni i štovani), pa nagovorenima prepuštaju na odluku da ih slijede ili odbace: take it, or leave it. Obojica preziru svako ropstvo, sami se osjećaju slobodnim ljudima, i ne čudi da je obojici, zbog te njihove značajke neobične u svijetu robova, pričuvan naziv čudaka, iliti uzgrednika, kako je Franjo Tuđman prevodio udomaćeni anglicizam «outsider».

NAČELNOST. Starčevića i Schwartza povezuje spomenuta istinoljubivost, koja se u pojedinostima naučavanja očituje kao stroga načelnost, kao nerazrušivi sklad misli, riječi i djela. Osobnosti su iz jednog komada, idu jasno svojim putom. Ne skrivaju svoje nazore i nakane, ne «kalkuliraju» i ne «špekuliraju», nisu mešetari i taktizeri. Ne žele ni čuti za pogađanja, nagodbe, ustupke, kompromise – smatraju ih izdajom. Mladen Schwartz, kažem to s punom odgovornošću, jedan je od vrlo rijetkih, a možda i jedini u današnjoj Hrvatskoj, koji bi prošao Starčevićev test načelnosti i beskompromisnosti. I jednom i drugom najdalje je od svega – biti oportunistom, karijeristom i konformistom, polovičarem i mekancem. Iskreno ne shvaćaju kako takvih ljudi uopće može biti. Schwartz bi mogao bezostatno potpisati Antinu izjavu: «Meni je načelo sve, a ljudi koji ne služe načelu meni su same ništice.» (iz jednoga govora 1888). To je po onoj rimskoj, da ću se radije slomiti negoli saviti (pokloniti, pokoriti): frangar non flectar. Starčević veli, makar i sam samcat ostao, tako ću i ubuduće raditi. Isto i Schwartz, koji poput Starčevića (kako ističe Filip Lukas) ne dopušta da njegovu životu sude ljudi, već samo Bog. Ne popuštaju ni pred kime za čast ili probitak, nego se drže svojih uvjerenja. I svojim pristašama jasno daju do znanja da im se ne pridružuju, ako im je samo do koristi i raskoši. Starčević i Schwartz borbeni su i ponosni muževi. Stari kaže kako je od djetinjstva stvari naučio nazivati svojim imenom, te ako ne može govoriti iskreno, radije će mučati. Tako i Schwartz, da se s istinom nije igrati. Istina nikada ne može biti neumjesna niti može «štetiti» - ustrajno ponavljaju obojica svojim strašljivim i pragmatičnim suvremenicima. «Čist posao ne boji se svjetlosti.» - veli Stari.

KREPOSTI. Ni Starčević niti Schwartz nisu «hedonisti», što znači da osjetilni užitak ne smatraju vrjednotom, a nekmoli najvišom. Svjesni su opstojnosti grijeha. Starčević tvrdi kako je dvostruk grijeh, kada se grijeha ne sramimo; Schwartz pak, posve u istom duhu: Uvijek je bilo grijeha, ali tek danas (i uopće u dekadentnim epohama) grijeh, destruiranjem stida, postaje poželjan, postaje zakon. Skromni su, pošteni, ne teže koristi, bogatsvu, zemaljskoj sreći koja je stvorena za sitne duše; ne zanima ih slava pod svaku cijenu. Odriču se i posla i stana i obitelji i «sigurne egzistencije» kako bi slobodno mogli ispunjati svoje poslanje. «Volim biti siromah nego rob.» - viče

Stari, a Schwartz potpisuje. To ne znači da se odreknu pokojega banalnog zemaljskog ugođaja (pomislimo na Starčevićev duhan), ali su ipak asketi u smislu načelnog i radog odricanja od životne ugode, za ljubav ideje, ideala, istine i pravde, više dužnosti i smisla. U značenju posvećivanja čitava života nadživotnom cilju, službe narodu, prožimanja pukog životnoga, prolaznoga, onim boljim, duhovnim, vječnim. Stari znade da je častan stav važniji od samoga ispraznog opstanka i stoga prihvaća rigorozno stoičko ćudoređe, etos slobodnoga mudraca, neovisnog o mijenama i nevoljama vanjskoga svijeta. Schwartz nije, doktrinarno filozofijski, ni stoik niti kinik (Stari jest, već kao stekliš: obje riječi, kinik i stekliš, dolaze od – psa!), pa ipak blizak im je i on stavljanjem dužnosti nad užitak. Dakako, u politici Schwartz ne zastupa jeftini humanistički moralizam, ali jednako ni stoičku moralku, za koju je, razmatrajući Starčevića, Josip Horvat s pravom zamijetio kako ona u politici može dovesti samo licemjerju ili naivnosti. Bilo kako bilo, i Starčević i Schwartz drže se djelatno one Apostolove riječi (iz «Poslanice Hebrejima») da ti ne treba drugoga blaga ako imaš ono duhovno. Obojica su zadovoljni s malim, ne podvaljuju i ne obmanjuju, strana su im lažna obećanja, slobodarski su i svjesni odgovornosti, neustrašivo žestoki, zdravo radikalni te uvjereno i uvjerljivo ekstremni. Čelične su naravi i željezne volje kada je u pitanju ono bitno, uporni su, ustrajni i strpljivi, dosljedni u najvažnijem, i, unatoč povremenim dvojbama te razočaranjima, nastoje vjerovati u hrvatsku veličinu, zagovarati apsolutni suverenitet, vjeru u konačnu pobjedu.

POLEMIČNA STRAST. Kod obojice ona ima neke sveze sa spomenutim crtama: načelnost, beskompromisnost, uvjerenje u vlastite ideje, stanovita mizantropija... Polemičnom vještinom i praksom, sve do granice invektiva, uvrjeda, argumenata ad hominem, Schwartz je posve na tragu Starčevićeva «svlačenja krinka» svima koji su hrvatski narod ponizili i drže ga u stanju nesreće. Oni ne štede protivnike koji zavrijeđuju da ih se ne štedi. Obojica, s distance, umiju razotkriti hrvatske nacionalne mane. Imajući na umu zacijelo i Starčevićevu grubost u polemici, Antun Radić opisuje ga kao okrutnu i hladnu osobu, oholog, bezosjećajnog Rimljanina «bez kršćanske crte ljubavi i sućuti prema malenima i slabima». Na prvi pogled, no, rekla bih, samo na prvi pogled, i Schwartza mnogi tako doživljavaju. Antun Radić Staromu u istom sklopu («Dom», 1909) spočitava i to da je «iznio prokletu nauku o slobodnoj domovini bez slobodna naroda». Navlas se isti prigovor upućuje

i Schwartzu da hoće državni i nacionalni suverenitet (nezavisna država i narodno samoodređenje), ali bez narodnog suvereniteta (vladavine demokratske većine). Istina je da to zastupa, no time nije rečeno da zastupa krivo i protunarodno!

PROGON. Ako su obojica nesmiljeni prema protivnicima, ali su daleko nesmiljeniji prema njima dvojici bili upravo oni, koji su ih trebali prepoznati i pozdraviti. Kako reče jedan pisac (bio je to Swift), najsigurniji je znak veličine u tome da se sve budale udruže protiv nje. Poput Starčevića, i Schwartz je naišao uglavnom na gluhe uši, na idiotizacije, ridikulizacije i marginalizacije, na neshvaćanja, prešućivanja i napadaje, tračeve, spletke, klevete, objede; na zavist i zlobu... Starčevića su nazivali antikristom, Schwartza židovom, a ponekad bogme također i antikristom; Stari je bio stekliš, a Schwartz fašist; obojici je upisivano u grijeh (!) da su velehrvati; Staromu nisu plaćali suradnju u «Nevenu» i tajništvo u Matici Ilirskoj, a Schwartzu ne plaćaju ništa. Schwartza progone kao nekoć stare pravaše: redarstvo i sudovi, uhitbe, osude, globe, štoviše, uskrati kuće i posla, dapače, čak i struje i vode... Pa ipak, bolji dio hrvatskoga naroda visoko je cijenio Antu Starčevića, kao što i danas poštuje Mladena Schwartza. Ako za života nisu općeprihvaćeni, to je zato jer su za koplje – dva iznad svojih suvremenika i svojega vremena, jer su slobodni, neovisni i nepotkupljivi, jer misle dalje i više negoli mase prosječnika, jer su pronositelji uzvišenih vizija, ideja i ideala, jer su – proroci, a prorok, kako je znano, loše prolazi u svojoj domovini, ali i u svojoj epohi. Nevolja je proroka, naime, i u tome da se on javlja prerano (za njega ne postoji oportunistički «timing», za njega postoji usudbeni kairos!), pa ga se prihvati tek sa zakašnjenjem, kada mu se zasluge već zaborave, njega istisne, a poruke mu preuzmu oni koji su u času proricanja bili od njeg miljama udaljeni; u Schwartzovu slučaju, dok je on s glavom u torbi rušio Jugoslaviju, snimali su ti i takvi porno-sličice, vodili balkan-grilove, piskarali za jugo-općila, služili u «JNA» ili njuškali, pače, ubijali za račun Udbe. Potom su postali hrvatski nacionalisti i zasjeli na vlast. Ali zato i nemamo Hrvatsku!

RAZOČARANJE. Već sam spomenula njihova povremena razočaranja. Manje im je uzrok u osobnim progonima, a mnogo više u umnom uvi-

du u manjkavosti hrvatskoga nacionalnog karaktera i državotvorne volje. Starčević u jednom trenutku nije htio niti uzmogao prikriti ogorčenje suvremenim mu Hrvatima, «koji živu dan za danom bez obzira na prošlost, bez pogleda na sadašnjost, bez nazira na budućnost, riječju, koji živu bez svake sverhe, i za to nikako». Čak se (oko 1854) nosio mišlju napustiti Domovinu, kao što i Schwartz danas razmišlja o novom egzilu, ne želeći živjeti u obnovljenoj vladavini titovske partizanije, i hrvatskog nacional-mazohizma, veleizdajničkog regimenta koji je doveo potpunom potonuću suvereniteta i časti, ponosa i dostojanstva. I desetak godina poslije (1865/66) Stari se gadi nad tekućom politikom, kratkovidnošću saborske većine, malodušjem, podatnošću, prevrtljivošću; odricanjem posljednjih atributa državnosti, sluganstvom Beču i Pešti mimo svakog hrvatskog probitka. Hrvatski je narod i nakon poldrug stoljeća ostao isti, a ista je i indignacija, onda Staroga, danas Schwartza. U jednom času Stari (odgovarajući na poziv Erazma Barčića da se ponovno angažira) piše kako ne bi popio ni čašu vode da bi Hrvatska bila slobodna, «jer hrvatski narod nije vrijedan, da se za nj učini ni ta žrtva». Schwartz je kroz takvo iskustvo prošao najkasnije 2003, izjavljući, dakako vrlo preuzetno: «Hrvati će bez mene propasti, a ja bez njih mogu.». To je aristokratska svijest iznimnog pojedinca da je pametniji, da je bolji od nezahvalnog naroda koji ga ne umije prepoznati, ispravno procijeniti i prihvatiti, pa ga stoga i ne zavrijeđuje. Starčević je, kao neke vrsti prosvjetitelj, držao da tko nešto znade, ima dužnost to i drugima predočiti, «pokazati čitatelju istinu i neistinu, lepo i ružno, dobro i zlo, plemenito i sramotno, koristno i škodljivo, pravo i krivo». On da će se toga držati koliko može, ili će šutjeti. Treba narod «probuditi, k sviesti privesti», onda je sve drugo lako. «Ali medju tim može naroda sto i sto puta nestati» (...)! Jer: «Kod ovoga naroda ja nalazim preveć bilegah koji slute na propast.» Hrvati su mu sada najkukavniji narod, a Hrvatska najnesretnija zemlja, dolina suza, pakao na zemlji, te takav narod i nije za drugo nego da čim prije propadne, da ne bude na smetnju i sebi i drugima. U njemu nema ljudi, nema značajeva, «ništa osim herdje». Hrvatski su ljudi sebični, prevrtljivi, strančari, a «nas nekoliko stalnih značajeva služimo ostaloj herpi samo za smieh (...)». Ridikulizacija Starčevića, ridikulizacija Schwartza... Nakon

tamnice u koju je dopao zbog Rakovičkog ustanka, Starčević gubi vjeru u svoj narod, ponekad mu se čini da mu je čitav rad bio jalov, glas vapijućeg u pustinji. Sklanja se u Jasku, sinovcu (zapravo bliskom rođaku, sinu Antina bratića Karla) dr. Davidu, u njegovu odvjetničku pisarnu. Tada je ostalo samo nekoliko duševno neuništenih pravaša. Kako da ovaj bijeg i opadanje ne prispodobimo sa Schwartzovim raspuštanjem Nove Hrvatske Desnice[46] *kada se osvjedočio da milom ni u što ne će uvjeriti svoj hrvatski narod, te njegovim povlačenjem u četiri zida svoje radne sobe, za pisaći stol! Starčević se usporedio s Diogenom, koji traži i ne nalazi čovjeka. Ali tada ga Stari odluči sam stvoriti: jednako Mladen Schwartz, koji nije sustao u pozivanju na «sve novo», te na uspostavu takve vlasti koja će omogućiti stvaranje novoga hrvatskog naroda, namjesto ovoga pokvarenog i izlizanog kakav je danas svojim velikim, ako ne i najvećim dijelom.*

SAŽETAK. U ovomu sam kratkom prikazu nastojala ukazati na dodirne točke, srodnosti i sličnosti koje povezuju Antu Starčevića i Mladena Schwartza; o razlikama među njima dvojicom, ako hoće, neka pišu drugi. Opširnije ću pak o Schwartzovu radu govoriti u svojoj naumljenoj knjizi «Moj život s Mladenom Schwartzom». Što je ovdje bitno, da rekapituliram: Nije to možda ni hrvatski specificum da se veličine dočekuju s nezahvalnošću i porugom, jalom i zlobom, glupošću i tupošću, kako se vrlo slično događa dvojici što sam ih ovdje pokušala usporediti. Ali, u hrvatskom narodu takva je vrsta dočeka izraženija. Glupi su jer su nepravedni i preziru istinu. No kako bi se dokraja istražili uzroci toga stanja, valjalo bi poduzeti opsežniju i

[46] RASPUŠTA SE NOVA HRVATSKA DESNICA: Priopćenje za općila
S danom 4. svibnja 2003 donio sam neopozivu odluku da se raspušta NOVA HRVATSKA DESNICA. S tim nadnevkom, prestaju sve njezine djelatnosti, a pripadnici su slobodni priključiti se udrugama po svome ukusu.
Razlog raspuštanju NOVE HRVATSKE DESNICE leži u činjenici da je današnji hrvatski narod odveć zaveden i zaluđen, a da bi ga se moglo uvjeriti u nužnost jedne tako radikalne, ekstremno nacionalističke, konzekventno državotvorne i jedino spasonosne fronte, kakva je bila naša DESNICA.
Ako hrvatski narod progleda, neka nas pozove – stojimo na raspolaganju. U međuvremenu, ne želimo više gubiti vrijeme i snagu. Što se mene osobno tiče, posvetit ću se u slijedećem razdoblju radu na filozofijskim i književnim tekstovima, koji su zbog političkoga rada ionako trpjeli.
Uz najbolje želje svojemu hrvatskom narodu,
Mladen Schwartz
dosadašnji Predsjednik i Prvi Triumvir
NOVE HRVATSKE DESNICE

dublju nacionalnu psihoanalizu Hrvata. Schwartz je o toj temi pisao u svoje dvije knjige («Das kroatische Trauma» i «Hrvatska nakon Tuđmana»), a sustavniju je raščlambu najavio za slijedeću temeljitu studiju «Finis Croatiæ». Zato se sada suzdržavam od daljnjeg razmatranja te teme. Činjenica je, pak, da su Hrvati osobito skloni, svjesno i / ili nesvjesno, voditi rat protiv svojih veličina, pače, uopće ih kao takve i ne prepoznavati, a da im pritom nisu krivi ni Srbi ni Židovi niti komunisti, nego je krivnja ponajprije do njih samih. Stari je govorio i pisao, ali nije imao na raspolaganju tehnički instrumentarij koji nam danas služi; Schwartz ga ima i koristi ga. Svejedno je isti rezultat: prešućivanje, marginaliziranje, ostracizam! Povijest se ponavlja: Hrvat (ne svaki, dakako!) radije srlja u propast negoli što će poslušati nagovor svojega genija, sveca, junaka... Uostalom, je li poslušao Stepinca? Je li poslušao Gotovinu? Evo, tu i tamo se i danas pozivlju na Oca Domovine, spominju mu ime, tobož su mu vjerni – a da njegovih neusporedivo umnih i vrijednih poruka niti čuju, niti uopće poznaju. Slušaju samo svoje neprijatelje, koji im rade o glavi i pred kojima kleče na koljenima. Samo pripovijedaju kako su mali i beznačajni, pa to onda doista i postaju. Unaprijed se predaju, očekujući da će neprijatelj odlučiti kako hoće, njih i ne pitavši. Ali oni ni sami sebe ne pitaju i ne propituju. Ne prodire do njih riječ istine i pravde, tvrda su srca, a smekšanih moždana. Da su pak drugačiji, zacijelo danas ne bi imali aktualni pakao garniran zajamčenim posvemašnjim putom u nacionalno Ništa, nego bi imali razmjerno zdravu i stabilnu, uistinu slobodnu, samostalnu nacionalnu državu, na čelu s odlučnim, čvrstim i nepotkupljivim narodnim elitama, te u njoj napredovali tvarno i duhovno koliko je to već dano sinovima Zemlje. No, umišljeni su, oholi, bahati, provincijalni, sitničavi, lakovjerni, neznalice, licemjerni, brzi na neutemeljenim osudama, ovisni o traču, kleveti, izmišljotini... Nemaju straha Božjega oni koji su od Boga dobili na uporabu ovu od sviju najljepšu zemlju. Nije im dano čuti ono što je za njih dobro. Schwartza najbezočnije prikazuju kao «Židova», premda ih upravo on najdosljednije i najsmionije upozorava na židovski rat protiv Hrvatske, a ujedno se ulaguju stvarnim Židovima koji su im neprijatelji! Hrvati dakle sustavno rade protiv vlastita probitka, podupirući zdušno stvar svojega dušmanina. Koja li budućnost

čeka takav narod?! Jer, Bog im ne će pomoći nadnaravnim zahvatima, ako ne žele sami sebi pomoći. Poslao im je Staroga, poslao Schwartza, oglušili su se na obojicu svojih proroka, nenametljivih, skromnih, iskrenih i samozatajnih. Hoće li im poslati i trećega? Schwartz se, to sam od njega često čula, znao pitati zašto je Bog njega ushtio stvoriti baš u hrvatskom narodu. Je li to slučajno? Je li to bez razloga? Ili još ipak predstoji konačno ispunjenje njegova poslanja na probitak Hrvata? Kako god bilo, poznajući Mladena Schwartza (dobro, kako mi se čini), predmnijevam da će, unatoč svojemu dubokom razočaranju u hrvatski narod, ali vjeran metafizičkoj misiji što je u sebi ćuti te odgovornosti spram njezina imperativa, na ovakav ili onakav način nastaviti djelovati za Hrvatsku, čak i ako ga Hrvat i nadalje bude dočekivao bezobrazno i imbecilno, nastavit će, jer je svjestan da se to od njega traži i očekuje mandatom Neba. Schwartz se ogledao u bezbroju žanrova, vlada cijelim registrom. Piše filozofijske traktate, eseje, političke rasprave i raščlambe, studije i polemike, programe i teze, članke i komentare i kritike, pjesme, romane i drame, dijaloge i humoreske, pisma i uspomene, aforizme i fragmente, crtice i glose... I po toj literarnoj mnogostrukosti srodan je Anti Starčeviću. No trajno je svjestan da, kao niti itko od ljudi, nema odgovore na sva pitanja, te da mu je zato osluškivati Nebesku instancu koju upravo spomenuh. Osluškivati Duha svetoga, a nipošto duha vremena, ili, kako ga Schwartz voli nazvati, zloduha nevremena. I, da zaključim, Starčević, koi je to dobro znao, rekao bi da je narod bez države smeće. Ljudi od duha pak znaju i što je uzvišeno i veličanstveno. Znaju to i Starčević i Schwartz. I za to se nesebično i velikodušno žrtvuju.

Knjiga «Schwartz o Starčeviću» nije za one kojima se čini da su pametni, pa samo zanovijetaju i pametuju i pametnima pamet sole. Nije za umišljene i ohole, površne i jeftine, apatične i demoralizirane, za malograđanske kalkulante, konformiste i oportuniste. Ona je za muževe i žene otvorene dubokim mislima i vizijama, idejama i idealima, smionim i dalekosežnim projektima u duhu, smišljenima kako bi se pospješila Hrvatima stvar duhovne i tvarne dobrobiti.

Usput na ovomu mjestu želim najaviti i druge dvije knjige na kojima, uz knjigu o Schwartzu, upravo radim: «Za Dom Spremni!» (zbornik mojih

objavljenih i neobjavljenih tekstova, te pisanih poruka nizu suvremenika) i «Poglavnik – Ante Pavelić i mi» (razmatranje o životu i djelu te današnjoj aktualnosti obnovitelja Hrvatske Države, uz fiktivna pisma koja sam mu uputila). Glede sadašnje teme, mislim na kraju da mi je uspjelo pokazati ono što povezuje dvojicu Hrvata: odmak od rasne substance koji im olakšava uvid u narodnu dušu, filozofijski i polemični eros, samosvojna osobnost koja elitistički uzdiže nad masom, kako bi joj lakše služila, ali se u nju, gledajući s visina, morala i razočarati; radikalni, dosljedni nacionalizam, habitus učitelja i vođe, otpor slobodnog duha protiv svakoga ropstva, beskompromisno držanje načela, zdravi ekstremizam, osjećaj dužnosti i volja za nadživotnim smislom, koja se miri sa sudbinom neshvaćena proroka znajući da ovomu tek predstoji njegovo vrijeme. I, da nadodam, tek to će ujedno biti i vrijeme istinske Hrvatske!

PRIJELOMNE TOČKE

U ŽIVOTU OCA DOMOVINE

1823: Ante Starčević rođen 23. svibnja u ličkomu Velikom Žitniku kod Gospića, od oca osjećajnog, rječitog, duhovitog katolika Jakova, i majke lijepe crnokose pravoslavke («Srpkinje») Milice (Ane) iz Široke Kule, rod. Bogdan, udovice Čorko, prešle kod prve udaje na katoličanstvo.

1830: AS upisan u njemačku pučku školu u Klanjcu.

1836: Stric Šime, svećenik, odvodi nadarenoga AS u Karlobag na školovanje, tj. pripravu dva prva razreda gimnazije. Uz strica, Anti daje poduke i stričev prijatelj, smiljanski župnik Josip Vlatković.

1839: U Zagrebu polaže dva razreda klasične, «latinske» gimnazije, upisuje treći.

1843: Završava šestgodišnju gimnaziju i upisuje dvogodišnji studij filozofije (kasnije: sedmi i osmi razred). Upoznaje budućega svojega *dioskura* Eugena Kvaternika.

1845: Kratko u Senju na bogosloviji. Pribiva «Srpanjskim žrtvama» na Markovu trgu. Suradnja s Gajem, «Danicom» i ilircima. Studij teologije u Pešti, kamo ga šalje senjski biskup Mirko Ožegović. Nenadano napušta plan o svećeništvu.

1846: Dr. philos.

1848: Povratak u Zagreb. Dojmljivi doživljaj Četrdesetosme. Prvotno oduševljenje za Jelačića poslije splasnulo.

1849: Uvođenje Bachova apsolutizma. Odbijen, kao protudržavni element, na natječaju za prof. philos. na Zagrebačkoj Akademiji. Premda nije pravnik, radi do 1861 u odvjetničkoj pisarnici dr. Lavoslava Šrama. Piše u «Narodnim novinama» o jeziku i književnosti.

1850: Bečki jezični dogovor.

1853: Odbornik, pa tajnik Matice ilirske, suradnik «Nevena».

1860: Dokidanje apsolutizma. U «Pozoru» objavljuje političke napise.

1861: Obnavlja se Riječka županija, AS joj postaje velebilježnikom. Izabran u Sabor. S Kvaternikom utemeljuje Stranku prava.

1862: Zbog kritike austrijskih vlasti suspendiran.

1863: Osuđen na jednomjesečni zatvor; vraća se Šramu, ostaje do 1871.

1865: Izabran u Sabor.

1867: Austrijsko-ugarska Nagodba. Pokreće «Zvekan».

1868: Hrvatsko-ugarska Nagodba. Pokrenut «Hervat».

1870: Izabran u Sabor.

1871: Preko dva mjeseca u zatvoru nakon Rakovičke bune, iako je nije podupirao. Gubi vjeru u hrvatski narod.

1873: Odlazi u pisarnicu sinovca (zapravo bratićeva sina) Davida, odvjetnika u Jastrebarskom. Politička šutnja.

1878: Povratak u Zagreb i u hrvatsku politiku; izabran u Sabor, u kojemu ostaje do smrti.

1879: Prelazi u Sušak, izdaje «Slobodu».

1884: «Sloboda» seli u Zagreb, a s njom i AS; od 1886 list se zove «Hervatska».

1892: Pokrenut «Hrvatski narod».

1893: Susret velikih antipodâ, AS-a i Strossmayera, u Krapinskim Toplicama.

1895: Folnegovićeva izdaja. AS utemeljuje, s Josipom Frankom, Eugenom Kumičićem i Milom Starčevićem, Čistu stranku prava. U ljetu useljava se u Starčevićev dom, koji je podignut na poticaj Josipa Franka. Trpi nesnosnu buku obližnje željeznice.

1896: Ante Starčević umire u Zagrebu 28. veljače, pokopan u Šestinama, gdje mu, unatoč posljednjoj volji, sljedbenik Ivan Rendić podiže moćni spomenik.

ODABRANI KNJIGOPIS

NAJVAŽNIJI SPISI OCA DOMOVINE
Redoslijedom objave

1. Poslanica pobratimu D. M. u B. (1852)
2. Govor u sjednici sabora hervatskoga na 26. lipnja 1861
3. Predstavke županije riečke (1861)
4. Bi li k slavstvu ili ka hrvatstvu (1867)
5. Ime Serb (1868)
6. Nekolike uspomene (1870)
7. Kneževina Serbia (1871)
8. Pasmina slavoserbska po Hervatskoj (1876)
9. Pisma Magjarolacah (1879)
10. Ruski odnošaji (1879)
11. Nagodbe (1880)
12. Jubilei (1888)
13. Ustavi Francezke (1889)
14. Stranke u Hervatskoj (1893)
15. Iztočno pitanje (postumno 1899)
16. Naputak za pristaše stranke prava (postumno 1900)
17. Selski prorok (postumno 1923)

SABRANA TE IZABRANA DJELA, ZBORNICI, SEKUNDARNA LITERATURA

(Osim zbornikâ spomenutih na početku, naslovi su donešeni abecednim redoslijedom auktorâ)

1. * * * *Dr. Ante Starčević; O 40. godišnjici smrti*; uredio dr. Blaž Jurišić (Pramatica, Zagreb 1936; ponovno izdano u Splitu 1992). [O Starčevićevoj osobi, radu i nazorima pišu Bare Poparić, Božidar Murgić, Mile Starčević, Vilko Rieger, Tias Mortiđija *et al.*]
2. * * * *Ante Starčević* (Naklada Glavnog Ustaškog Stana, Zagreb 1942). [Sažeti prikaz Starčevićeva života, osobe i djela iz perspektive Nezavisne Države Hrvatske.]
3. * * * *Starčević, Otac hrvatske domovine* (Drina, Madrid 1968). [Posebno izdanje časopisa ustaškog vojskovođe, političara i političkog pisca Vjekoslava Maksa Viteza Luburića – generala Drinjanina, s djelomice već drugdje objavljenim prilozima Mile Budaka, fra Otona Knezovića, Franje Nevistića i Miljenka Dabe-Peranića; uvodni je pak prilog istovjetan s ovdje navedenom bibliografskom jedinicom br. 2.]
4. * * * *Ante Starčević i njegovo djelo; Zbornik radova*; urednici Dubravko Jelčić i Tomislav Sabljak (HAZU, Zagreb 1997). [Prikaz različitih vidova Starčevićeva djelovanja u povodu stote obljetnice njegove smrti. Dio materijala objavio je unaprijed časopis «Forum» od svibnja – lipnja 1996.]
5. * * * *Starčević; Znanstveni kolokvij o 180. obljetnici rođenja*; uredio Ivan Gabelica (Nakladnik Hrvatska Čista stranka prava, Zagreb 2004). [Zbornik radova o Starčevićevoj politici i jezikoslovlju, osnošaju spram Srba i Islama, s osobitim osvrtom na Starčevićevu aktualnost; priredio Starčevićev, točnije, Frankov nasljednik na dužnosti šefa Čiste stranke prava.]

6. BARIŠIĆ, Pavo: *Filozofija prava Ante Starčevića* (Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1996). [Zbirka objavljenih i neobjavljenih studija iz pera profesora na Hrvatskim Studijima i najboljeg poznavatelja filozofijske dimenzije Starčevićeva djela; prikazuje Starčevićevu filozofiju države i prava te njegovu etiku, a izlaže i projekt veleizdanja Sabranih djela Staroga.]
7. BAUER, Ernst: *Der kroatische Politiker Dr. Ante Starčević und die Serben* (Sonderabdruck aus der Leipziger Vierteljahrschrift für Südosteuropa II; 1 = April 1938, S. 55 – 68). [Hrvatski povjesničar prikazuje Staroga kao nacionalnog ideologa europskoga ranga, s onu stranu slavenstva.]
8. BEHSCHNITT, Wolf Dietrich: *Nationalismus bei Serben und Kroaten 1830 – 1914; Analyse und Typologie der nationalen Ideologie (Diss.)* (Universität zu Köln, Köln 1976) – poglavlje «Ante Starčević» (str. 246 – 266). [Pedantan uradak u biti projugoslavenski orijentiranog njemačkog doktoranda, s ambivalentnim stavom spram Starčevića, kako se već i očekuje od doktorske radnje.]
9. BOGDANOV, Vaso: *Ante Starčević i hrvatska politika* (Biblioteka nezavisnih pisaca, Zagreb 1937). [Smješta Staroga u seljačku tradiciju i pripisuje mu antifašizam avant la lettre. Ovaj i slijedeći naslovi potječu od pohrvaćenog «vojvođanskog» Srbina, krležijanca, povjesničara, koji Oca Domovine tumači u lijevo-jugoslavenskom duhu.]
10. BOGDANOV, Vaso: *Ante Starčević i socijalna pravda* (Nakladna knjižara Orbis, Zagreb 1937). [Starčević kao socijalist i demokrat, riječju: ljevičar.]
11. BOGDANOV, Vaso: *Starčevićeva stranka prava prema oslobođenju i ujedinjenju južnoslovenskih naroda u toku Prvog svjetskog rata* (JAZU, Zagreb 1966). [Za Staroga, ali i Jugoslaviju.]
12. BOGDANOV, Vaso: *Starčević i Stranka prava prema Srbima i prema jedinstvu južnoslavenskih naroda* (Školska knjiga, Zagreb 1951) [«Brani» Starčevića od ustaških, frankovačkih i «klerofašističkih» interpretacija.]

13. BRATANIĆ, Marija: *Odgojnost Starčevićeve misli* (Naklada Slap, Jastrebarsko 1997). [Raščlanjuje staroga kao ćudorednu osobnost te pedagošku dimenziju njegova života i djela.]
14. BUĆ, Stjepan: *Temeljne misli nauke Dra. Ante Starčevića; Predavanje održano dne 15. veljače 1936 Hrvatskoj Sveučilišnoj Omladini* (Tiskara «Danica», Zagreb S. A.). [Auktor – poslije utemeljitelj hrvatske Nacionalsocijalističke stranke - vidi u Staromu, s pozitivnim predznakom, predšasnika Hitlerova rasizma.]
15. CVITAN, Dominko: *Traženje Hrvatske kroz ilirsku priču; Razvoj narodne svijesti od Vitezovića do Starčevića* (u: Zborniku Hrvatskih sveučilištaraca, Naklada Matice Hrvatske, Zagreb 1942, str. 63 – 154). [Starčević kao protuilirski junak u povijesnom konkekstu.]
16. DRECHSLER (Vodnik), Branko: *Dr. Ante Starčević; Književna studija iz doba apsolutizma Bachova* (izdala Matica Hrvatska, Zagreb 1912). [Naglasak na pedesetim godinama XIX stoljeća.]
17. FLAKER, Aleksandar: *Književne poredbe* (Naprijed, Zagreb 1968) – poglavlje «Povijesni umetak» (str. 175 – 223). [Poznati komparativist razmatra odnos Starčevića i Rusije te pravaški radikalizam 80-ih, sa simpatijama za nj iz lijevoga motrišta.]
18. GABELICA, Nediljko: *Tragovima pravaške političke misli* (Naklada Hrvatske čiste stranke prava, Zagreb 1994). [Kraća zbirka odabranih tekstova vodećih pravaša: Starčevića, Kvaternika, Franka, Pavelića, ali i Ivana Gabelice.]
19. GABRIJEL, M.: *Otac Domovine Dr. Ante Starčević* (Tiskara Danica, Zagreb S. A.).
20. GROSS, Mirjana: *Izvorno pravaštvo; Ideologija, agitacija, pokret* (Golden Marketing, Zagreb 2000). [Uvelike proširena i produbljena verzija standardnoga djela autoričina, «Povijest pravaške ideologije» (Vidi 21!); pedantno i solidno historiografsko djelo, nezaobilazivo za snalaženje u svijetu klasične pravaške teorije i prakse.]
21. GROSS, Mirjana: *Povijest pravaške ideologije* (Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1973). [Prva monografija o Starčeviću i pravaštvu

nakon višedesetljetne šutnje, još opterećena marksističkom frazeologijom.]

22. HORVAT, Josip: *Ante Starčević; kulturno-povijesna slika* (Naklada Antun Velzek, Zagreb 1940; pretisak: Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1990). [Politička biografija iz pera obzoraša – masona, s manje naglaska na idejama, a više na životopisno-povijesnim okolnostima; osobito je vrijedna uvodna raščlamba tla i krvi kao ambijenta Starčevićeve pojave. Knjiga je djelomice popraćena pomoćnom aparaturom.]
23. IVEKOVIĆ, Franjo: *Dr. Ante Starčević; Značajne crte o njemu* (Tiskara C. Albrechta [Maravić i Dečak], Zagreb 1905). [Auktor je Starčevićev protivnik; teolog, orijentalist, filolog – hrvatski vukovac.]
24. JELČIĆ, Dubravko: *Politika i sudbine* (Školska knjiga, Zagreb 1995) – poglavlja «Sinteza politike i etike: Ante Starčević» i «Dva fragmenta o Starčeviću» (str. 9 – 63). [Prvi od ovih napisa prenesen je, nebitno izmijenjen, iz: Ante Starčević: Književna djela; v. ovu bibliografiju, naslov 46!]
25. JURIŠIĆ, Blaž: «Ante Starčević; U povodu 75. obljetnice smrti»; u: * * * Obljetnice hrvatskih velikana (Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1971[3], str. 38-44). [Auktor je jedan od najboljih poznavatelja Starčevićeve misli, priređivač njegovih brevijara u NDH kao i u «SRH».]
26. KALIĆ, Nikola Blaž: *Život i djela pravaša; Dr. Ante Starčević, Mihovil Pavlinović, Dr. Josip Frank* (Stranka prava, Varaždin 1994). [Prikazuje Starčevića kroz historijat Stranke prava.]
27. KUMIČIĆ, Marija: *Govor u spomen stogodišnjice rođenja Dra. Ante Starčevića* (Hrvatska žena, Zagreb 1923). [*Hommage* Staromu iz pera žene njegova sljedbenika Eugena Kumičića.]
28. KUMIČIĆ, Marija: *Komemorativni govor u spomen 45. obljetnice smrti Oca domovine Dra Ante Starčevića* (Hrvatska žena, Zagreb 1941). [Još jedan iskreni ženski pristup Staromu u sam osvit Hrvatske Države.]

29. LUKAS, Filip: *Ličnosti – stvaranja – pokreti* (Matica Hrvatska, Zagreb 1944) – članak «Starčević» (str. 18-34) te članak «Poviestno djelo Ante Starčevića» (str. 35-57). [Esejistički prikaz Staroga s nešto rasnoga pristupa nalik Bućevu, iz pera znamenitog predsjednika Matice Hrvatske.]
30. LUKAS, Filip: *Hrvatska narodna samobitnost* (Dom & svijet, Zagreb 1997) – članak «Ante Starčević» (str. 177 – 190). [Ponovni otisak prigodnoga govora u povodu 41 obljetnice Starčevićeve smrti.]
31. MARČINKO, Mato: *Otac Hrvatstva dr. Ante Starčević* (neobjavljena monografija). [Za ovu knjigu korišten je izvadak «Ante Starčević i slavoserbi», objavljen u «Ličkoj reviji», Gospić, br. 2 od 2002; auktor tu konfrontira Starčevićeve stavove o slavoserbima s komentarima Starčevićevih doksografa.]
32. MARKUŠ, Stjepan: *Sclavo-Servstvo; Hamletski problem današnjice* (Tiskara C. Albrecht [P. Acinger], Zagreb 1945). [Ekscentrično-antifašističko-poetska obrana Staroga s brojnim digresijama, govori više o Shakespeareu i Goetheu negoli o Starčeviću.]
33. MICHIELI – TOMIĆ, Vale: *Starčevićanstvo i pravaštvo* (Tiskara A. Zannoni-a [St. Bulat], Spljet 1896). [Polemični spis, u ozračju don Mihe Pavlinovića i Frana Folnegovića brani Staroga od starčevićanaca.]
34. MURVAR, Vatroslav: *Na izvorima srpskih neistina* (Croatiaprojekt, Zagreb 1999). [Sadrži vrijedni prikaz reakcije Jovana Skerlića na Starčevića.]
35. ORŠANIĆ, Ante: *Dr. Ante Starčević 1896-1936* (Tiskara Ivan Lesnik, Jastrebarsko 1936). [Apologija u povodu 40-e obljetnice smrti.]
36. ORŠANIĆ, Ante: *Duh starčevićanstva u svjetlu europskog nacionalizma* (Hrvatski državni tiskarski zavod, Zagreb 1942, otisak iz «Hrvatske smotre» br. 5 iz 1942). [Auktor brani legitimni Starčevićev nacionalizam.]
37. PAVEŠKOVIĆ, Nedo: *Dr. Ante Starčević, čovjekoljubivi rodoljub međunarodnog usmjerenja* (Vlastita naklada autora, Mostar 2005).

[Pregledni i uporabljivi sažetak Starčevićeva života i rada, s poredanim stajalištima Staroga o bitnim pitanjima.]

38. PAVEŠKOVIĆ, Nedo: *L'activité litteraire et politique de dr. Ante Starčević (Diss.)* (Montréal 1969). [Podloga djela pod 37.]
39. SRŠAN, Stjepan: *Život i djelo dr. Ante Starčevića – oca hrvatske domovine – 1823 - 1896* (Državni arhiv u Osijeku, Osijek 2006). [Popularni sažetak u prigodi obljetnice smrti.]
40. STARČEVIĆ, Ante: *Djela I-III* (Izdaje Odbor kluba Stranke prava, Zagreb 1893, 1894). [Nepotpuno, nu do 1995 jedino zaokruženo izdanje Starčevićevih spisa. Pretiskao 1995 nakladnik Inačica, Zagreb.]
41. STARČEVIĆ, Ante: *Djela I-VIII* (Inačica, Zagreb 1995). [Pretisak naslova 40, uz dodatak preslika manjih Starčevićevih djela te pogovor Josipa Bratulića. Nepotpuno.]
42. STARČEVIĆ, Ante: *Govori* (*Djela, I*; Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1995. [Ovdje su sabrani saborski govori Staroga u priredidbi Pave Barišića te popraćeni proslovom iz pera hrvatskoga Vrhovnika i starčevićanca Tuđmana. Riječ je o prvom od planiranih XIV svezaka Starčevićevih spisa.]
43. STARČEVIĆ, Ante: *Govori u Hrvatskom saboru* (Narodne novine – Dom & svijet - Državnost, Zagreb 1996). [Još jedno izdanje Starčevićevih govora, s uvodnim tekstom Nikše Stančića.]
44. STARČEVIĆ, Ante: *Izabrani politički spisi*; izbor i uvodna studija Pavo Barišić (Golden marketing i Narodne novine, Zagreb 1999). [Dobra i pregledno uređena antologija najvažnijih Starčevićevih govora, predstavki, ogleda..., sastavljena marom te popraćena uvodom izvrsnog poznavatelja Starčevićeve političke filozofije.]
45. STARČEVIĆ, Ante: *Izabrani spisi*; priredio dr. Blaž Jurišić (Izdanje Hrvatskog izdavalačkog bibliografskog zavoda, Zagreb 1943). [Standardna antologija temeljitog poznavatelja AS; sadrži neke ključne Starčevićeve govore, rasprave, članke, dio satira te prijepiske itd., a nadasve niz tematski poredanih, iz surječja izdvojenih misli Staroga o raznim pitanjima (začudo, ništa o slavoserbima!); uz popratnu aparaturu, osobitu kvalitetu knjige predstavljaju svjetlopisi danas manje poznatih kiparskih portreta AS.]
46. STARČEVIĆ, Ante: *Književna djela*; priredidba i predgovor Dubravko Jelčić («Stoljeća hrvatske književnosti»; Matica Hrvatska, Zagreb 1995). [Bogat izbor iz Starčevićeva opusa: pjesničkog, književnog, političkog, polemičkog, uz dodatak biobibliografskih činjenica, rječnika Starčevićevih arhaizama itd. Knjiga donosi u cijelosti i Starčevićev igrokaz «Selski prorok».]
47. STARČEVIĆ, Ante: *Misli i pogledi; Pojedinac – Hrvatska – Svijet;* sastavio dr. Blaž Jurišić (Matica Hrvatska, Zagreb 1971). [Druga zbirka klasika starčevićanske kompilacije Jurišića, ovoga puta u vidu brevijara od oko 250 citata, uredno posloženih po temama; vrlo uporabljiva za potrebe prvoga pristupa opusu Starog, ali i za kasnija prisjećanja i orijentaciju.]
48. STARČEVIĆ, Ante: *Politički spisi*; izbor i predgovor Tomislav Ladan (Znanje, Zagreb 1971). [Zbornik, objavljen u doba Hrvatskog proljeća nakon duge šutnje o AS, sadrži niz bitnih Starčevićevih tekstova, a iscrpan je uvodni prikaz iz pera jednoga od najvećih hrvatskih erudita. Knjiga je također popraćena pomagalima: tumačem, registrom...]
49. STARČEVIĆ, Mile: *Dr. Ante Starčević i Srbi* (Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb 1936). [Pregledna i pouzdana studija o razvoju Starčevićevih pogleda na Srbe i slavoserbe s povijesno-političkom pozadinom.]
50. STRIŽIĆ, Ivan: *Hrvatski portreti; Lice i naličje hrvatskoga bića* (DoNeHa, Zagreb 1996²) – poglavlje «Ante Starčević, jedini lampaš u noći» (str. 7 – 20). [Apologetski sažetak.]
51. ŠARIĆ, Milan: *Mladost Dr. Ante Starčevića; Politička študija* (Naklada piščeva, Osijek 1903). [Opširnija verzija auktorova napisa u nastavcima iz «Hrvatske misli».]
52. ŠEGVIĆ, Kerubin: Dr. Ante Starčević; *Njegov život i njegova djela* (Tiskara Hrvatske stranke prava, Zagreb 1911). [Prva monografija,

izrazito apologetska; o AS s naglaskom na povijesno-političkoj dimenziji.]

53. TENŠEK, Stanko (ur.): *Obljetnice hrvatskih velikana* (Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1971). [S revelantnim prilozima o Starčeviću.]
54. ŽANKO, Dušan: *Svjedoci; Izabrani eseji, prikazi, sjećanja* (Knjižnica Hrvatske Revije, München – Barcelona 1987) – poglavlje «Ante Starčević» (str. 65-102). [Glasoviti hrvatski nacionalni i katolički intelektualac i diplomat razlaže o Staromu kao moralistu te satiričaru.]

U bibliografiju sam uvrstio samo knjige i knjižice u cijelosti ili relevantnim poglavljima posvećene Starčeviću; bezbroj pak novinskih i časopisnih, a i priručničkih napisa o Staromu, kao i natuknica rasutih po većim cjelinama, pa i ako su iz slavnih ili barem kompetentnih i relevantnih pera (Radić, Matoš, Krleža, Julije Makanec, Martin Lovrenčević, Mato Marčinko, Mirjana Gross, Tomislav Sabljak, Ante Kadić, Tihomil Drezga... – a dobar sam ih dio koristio - ovdje se ne spominje, tako da zainteresirani čitatelj mora sam izravno posegnuti za izvornikom te drugim bibliografijama. Od bibliografskih tekstova navedimo za ovu prigodu četiri najopsežnija:

1. Pavo Barišić. «Bibliografija» (u: Ante Starčević, *Izabrani politički spisi*; v. moju bibliografiju, naslov 44, str. 38 – 44!).
2. Mirjana Gross, «Izvori» i «Literatura» (u: *Izvorno pravaštvo; Ideologija, agitacija, pokret*; v. moju bibliografiju, naslov 20, str. 833-854!).
3. Dubravko Jelčić, «Važnija literatura o Anti Starčeviću» (u: Ante Starčević, *Književna djela*; v. moju bibliografiju, naslov 46, str. 37 – 42!).
4. Ivica Matičević, «Bibliografija radova o Anti Starčeviću» (u prilogu «Literatura o Starčeviću», uključenom u zbornik *Ante Starčević i njegovo djelo*; v. moju bibliografiju, naslov 4, str. 190-195!).

DODATAK

OTVORENO PISMO HRVATSKOM NARODU

Mladen Schwartz

Svoju lakonski sročenu, a ovih dana u hrvatskim općilima objavljenu odluku o neopozivom raspuštanju Nove Hrvatske Desnice, koja ujedno znači, nakon preko tri desestljeća!, moje povlačenje iz djelatne hrvatske politike i borbe, - nipošto nisam donio ishitreno, niti laka srca. Dužan sam, međutim, pružiti uz tu odluku nekoliko dodatnih razjašnjenja. Nikada ne bih pisao ovakvo pismo vođen osobnom osjetljivošću, jer osjetljiv na gluposti, drskosti i nepravedne kritike u bitnom smislu nisam, i ništa mi ljudsko nije strano. No, budući da mi je, zbog neprimjerene i nezavrijeđene reakcije mojega Naroda na moj rad, postalo nemoguće i nadalje djelovati na njegovu korist, te da sam u posljedku morao prihvatiti kao izbor povlačenje iz djelatne hrvatske politike – moram potanko razjasniti zašto je tomu tako.

I. ŠTO SAM UČINIO ZA HRVATSKU: EMIGRACIJA.

Prvi nesporazum koji je, moj Narode, izbio između Tebe i mene, vezan je uz moje korijene. Rođen u Zagrebu, poput Matoša postao sam hrvatski nacionalist u Beogradu. Umjesto da shvatiš tu sretnu okolnost – da naime mladić, vođen svojim filozofijskim razmatranjima u posve anti-nacionalističkom smjeru, usred velikosrpskoga okružja sagleda moralnu pravednost hrvatske borbe, metafizičku istinu nacije, i osvijesti se o svojim vlastitim hrvatskim, zagrebačko-kajkavskim korijenima – postala je ta okolnost kamenom smutnje te izvorom stalnih sumnjičenja.

Prateći Proljeće iz Beograda, počeo sam, za sebe, danomice bilježiti komentare i raščlambe toga zbivanja, iz kojih je poslije nastao rukopis *Va-*

ria Croatica, objavljivan u emigraciji. Imao sam u Beogradu, zahvaljujući obiteljskim vezama, dobre izglede za «karijeru» sveučilišnog profesora, diplomata, čega god. Nije mi padalo na pamet pristati na kompromise, potrebne za karijeru u kukavnoj komunističkoj i velesrpskoj Juzi. Dapače, digao sam se na otpor riječju. Čim sam se 1973 našao u Njemačkoj, eda bih izbjegao jugo-robijašnice, povezao sam se s vodećim Hrvatima kakvi su bili Vinko Nikolić i Ivan Jelić. Pišem za hrvatska i njemačka glasila, svjedočim istinu o jugoslavenskom zlu. Povezujem se s Brunom Bušićem i njegovim krugom. Na Bušićevu zamolbu vodim tzv. «Židovski odbor za slobodnu Hrvatsku», s ciljem pomoći našim zračnim herojima, Zvonku Bušiću i drugovima. Osnivamo mjesečnik «Hrvatski List». Nakon Brunine tragične smrti, stvaramo Hrvatski Državotvorni Pokret, našu najradikalniju organizaciju, kojoj sam jedan od čelnika. Pišem na raznim jezicima, putujem po kontinentima, organiziram sa suborcima akcije, zanemarujem svoj poziv filozofa, s ponosom pronalazim se na počasnim imenima Udbinih odstrijelnih lista, nabavljam oružje zbog kojeg mi se sudi, skrivam se po Schwarzwaldu... sve bez ikakve osobne koristi, pa i najobičnije plaće, uz najveću žrtvu, s glavom u torbi, s jedinom primišlju da čim prije osvane suverena i neovisna Država Hrvatska.

Prve sam znakove rušenja proklete jugovine jedva dočekao i odmah 1990 doletio u Zagreb, kako bih se stavio na raspolaganje obnovljenoj državi Hrvata i Tebi, Narode. Isprva djelujem u HDP-u, a nakon sukoba s novim suradnicima prelazim u Paragine pravaše, kojima uređujem list, da bih ih morao napustiti zbog Paragina zaokreta ulijevo. Slijede Nova Hrvatska Desnica, mjesečnik «Ultimatum!», serija knjiga, suradnja u medijima (koliko je to god bilo moguće, u borbi protiv stalne cenzure i embarga); izobilje publikacija, najvećim dijelom posvećenih hrvatskoj problematici i hrvatskom boljitku. Tebi sam, Narode, nesebično ponudio sve svoje snage i sposobnosti, pamet i iskustvo, poštenje i strast, ideje i ideale, vizije i volju, upornu i strpljivu, nepokolebljivu kroz cijelu emigraciju te u ovih 13 godina života u Hrvatskoj.

II. RAD U DOMOVINI.

Novu Hrvatsku Desnicu zamislio sam kao frontu najkorjenitijih i najbeskompromisnijih državotvornih nacionalista u situaciji u kojoj je pravaške i desničarske krhotine zahvatio duh oportunizma i umjerenjaštva, te posvemašnje nesloge. Koliko smo samo pokušaja pokrenuli da se hrvatska desnica ujedini! Bez uspjeha, ali nisam štedio napora. Da nas Tuđmanov režim, kao jedinu stranku, nije ushtio registrirati, shvatio sam kao osobiti kompliment. Unatoč tomu radili smo, organizirali se i okupljali u uvjetima poluilegale, razvili spasonosni program za Hrvatski Narod, prkosili jasnom i glasnom promičbom nesmiljenoj medijskoj blokadi, te se povezali s nacionalističkim pokretima u Europi i izvan nje. Osobno sam se izložio varavoj volji biračkoga tijela, a pripravio i kandidaturu za šefa države. Jesmo, poduzeli smo i niz izazovnih ispada, eda bismo Te, Narode, probudili iz letargije i simboličnim gestama potakli na misao i čin. Priznajem, otvorio sam brojne fronte, ali sve su one bile namijenjene obrani istine i pravde, te borbi protiv neprijatelja Hrvatske Nacije: protiv jugoslavena i komunista, titovaca i partizana, velikosrba, slobodnih zidara i židovskih šovinista, demokrata i liberala, feminističkih i homoseksualnih agitatora, protiv retrogradnih elemenata u HDZ-u, protiv lažne, umjerenjačke hrvatske «desnice», protiv Mesić-Račanovih trećejanuarskih Naranči... Nisam žalio truda, niti sam osjećao straha pred veličinom postavljene zadaće. Vodile su me ljubav, vjera i nada posvećene Tebi i Tvojemu spasu. Pritom sam dosljedno igrao otvorenim kartama, ne želeći Te, poput Tvojih politikanata, varati o svojim nakanama i servirati Ti lažna obećanja. Iskreno sam Ti rekao da spas vidim samo u nacionalnoj revoluciji i nacionalnoj diktaturi. Kod toga ostajem, nepokolebljivo uvjeren da je alternativa samo posvemašnja nacionalna propast!

III. KAKO SAM DOČEKAN.

Dakako, moj uži krug, pripadnici i pristaše Desnice, odobravali su našim zamislima i postupcima. Da pak u širim slojevima Naroda nije bilo

pozitivnog odjeka, to je razlog mojemu sadašnjem povlačenju: zašto bih se silom nametao, ako se moja nesebična pomoć krivo tumači, odbacuje i ismjehuje! A invektiva i optužaba naslušao sam se i načitao napretek. Evo, alfabetskim redoslijedom (od A do Ž) i radi preglednoga sažetka, tek nekih: agent, antisemit, blefer, bradonja, budala, đilasovac, ekstremist, fašist, homoseksualac, idiot, incidentan, jadnik, kontroverzan, konfliktna osoba, lakrdijaš, marginalac, mosadovac, nacist, narkoman, nemoralan, nenormalan, partizanov sin, pedofil, pervertit, pijanac, primitivac, provokator, psihijatrijski slučaj, radikal, ridikul, Srbin, šaljivac, šarlatan, štetočina, ubojica Brune Bušića, udbaš, ultraš, umobolnik, židov...

Nakon povratka u Domovinu, pun energije i planova, želio sam svoje moći staviti u službu Naroda. Bilo je vrijeme željno očekivane euforije, Hrvatstvo se udisalo sa sljemenskim i velebitskim zrakom. Vratio sam se formalno još u Yu, ali stvarno u Hrvatsku (dočim danas imamo formalnu Hrvatsku, a stvarnu minijugicu, goru od svake prijašnje!). Predsjednik Tuđman nije me primio ni nakon opetovanih zahtjeva. Sastanak je minirao Šarinić, a režim se posvetio mojemu sustavnom izoliranju – pod izlikom da sam u HDP-u, pa u HSP-u... U nekom nesretnom TV-filmu neodređeno sam označen neprijateljskim agentom, štoviše povezanim s Bušićevom smrću. Umjerena se, malograđanska «desnica» od mene distancirala, Židovi su navalili svim sredstvima da mi onemoguće posao (natjecao sam se na pedesetak primjerenih mjesta), da mi otežaju život i rad, pa čak i da me odvoje od rodbine. Još u Njemačku poslali su mi bratića da me uhodi za račun Udbe. Umjesto redovitog posla i zarade, obasipali su me samo računima i iskopčavanjima. Nisam dobio ni najobičnije zdravstveno osiguranje, ali zato, poput kakva rođenog zločinca, čitavo mnoštvo kaznenih i prekršajnih prijava (i seriju uhitbi!), a sve samo zbog djelatnosti na korist Hrvatske, djelatnosti koju sam smatrao svojom dužnošću. Zakletim sam neprijateljima-jugosima bio okružen čak i u samom susjedstvu, a hrvatske vlasti nisu prstom maknule da mi ih skinu s vrata. Moji neprijatelji u tajnim službama, valjda misleći da «koriste Hrvatskoj» (?!), pokušali su ukrasti i sakriti moj udbaški dossier, a kada su ga, zahvaljujući našem lukavstvu, morali vratiti, iz njega su bile izvađene stotine stranica koje

svjedoče o mojim najvažnijim pothvatima – trebalo me je, dakle, izbrisati iz hrvatske osloboditeljske povijesti! A čovjeka koji mi je bio desna ruka, pod nebuloznim optužbama, osudili su na ukupno preko 14 godina robije, i to za delikte za koje bi, da ih je i počinio, u normalnim uvjetima dobio godinu dana zatvora! Sve kako bi se otežalo i kompromitiralo moj rad.

IV. MEDIJSKI EMBARGO.

Nedavno je I. Z. Čičak u nekoj TV-emisiji sa zgražanjem ustvrdio kako u vrijeme Yu nije mogao objaviti ni čitateljsko pismo. Ja to ne mogu ni danas, usred države koja se naziva hrvatskom! U prošlosti sam u takvim pothvatima donekle i uspijevao, ali isključivo zahvaljujući iznimnoj upornosti. Sada mi se nigdje ništa ne objavljuje, ni dopisi, ni priopćenja, ni poruke, ni članci niti eseji. Pune su novine i časopisi kojekakvih mudrolija, a za moje dobronamjerne i vjerojatno ne posve stupidne ideje ovdje nema interesa!

Ne znam za viđenijeg povratnika iz emigracije, koji se, nakon 1990, nije našao na TV-ekranu, eda bi iznio svoje uspomene i procjene. Za mene bila je rezervirana samo šaljiva i provokativna TV, samo sam u luđačke emisije bio pripušten, kako bi i mene, unatoč ozbiljnosti mojega nastupa i argumenata, označila stigma luđaštva. Jedna je emisija inače vrlo gledane političko-društvovne nizanke bila zabranjena samo zbog mojega sudjelovanja (u vlastitoj sam zemlji, za koju sam živio, radio i ginuo, postao zabranjenom osobom!), a snimka se ni danas nigdje ne može pronaći. Nije to, uostalom, jedina nestala snimka mojih nastupa. Ali, nikome to nije čudno, nitko ne prosvjeduje, ne diže galamu, ne pravi skandale, ne obleće s tim globus (zamislimo samo da se u takvoj situaciji nađe Vesna Pusić, Drakulićka ili tko od Goldsteinâ!). Protiv svakoga moga TV-nastupa, kada ga je i bilo, odmah se digla hajka kritičarskih pera i kojekakvih zakulisnih čimbenika, a jedna je TV serija, u kojoj sam sudjelovao, po kratkom postupku skinuta odmah nakon ljetne stanke. Pri svemu tome je osobito revan bio zagrebački *ghetto*. Jest, oni su puno toga protiv mene

pokrenuli, ali Ti, Narode moj, ništa manje nisi kriv, dapače: Ti si sve to trpio i odobravao, a mogao si, i morao si znati da sam Ti prijatelj.

Moje knjige, koje nipošto nisu beznačajne, sustavno se ignoriraju, prešućuju, novine o njima ne donose recenzije, dvorane mi odbijaju gostoprimstvo radi predstavljanja, knjižare ih čak ne stavljaju ni u izlog. Ako se, tu i tamo, o njima ipak nešto napiše, onda ih se prikazuje krivo, ono bitno se zaobilazi, a cjepidlači se s tiskarskim i gramatičkim pogrješkama, i sve se opet koristi za potpirivanje hajke protiv mene. Za članke, koje mi se povremeno objavljivalo, uglavnom nisam primao (ionako sićušne) honorare, a jedan je poznati urednik otvoreno priznao da moje ime ne smije biti na isplatnim popisima u RH.

Dočim upravo možemo pratiti svakodnevno orgijanje najordinarnijih protuhrvatskih zlotvora kroz hrvatsku medijsku šumu – i nitko ih pritom ne proziva kao agente, hulje i luđake – meni su zatvorena usta, stavljen sam izvan zakona i javnosti, marginaliziran i ostraciran. Ne gubim, doduše, glavu izravno, ali mi je onemogućeno da je javno rabim.

V. MLADEN SCHWARTZ KAO JAMES BOND.

Kao što luđak u normalnomu ne može vidjeti doli luđaka, kao što rob ne može razumjeti slobodnog čovjeka i njegove pobude, - tako i špijun u drugome vidi samo špijuna, ne shvaćajući da ovaj piše i govori što misli, u što je uvjeren, nego samo valja dokučiti za koga radi, «čiji je». Moje, ponekad zasigurno i neobične ideje (a sve su nove i važne ideje u prvi mah neobične!) dočekivane su na nož kao «provokacije», koje bi trebale «kompromitirati Hrvatsku», u najmanju ruku, kao da sam ja bio predsjednik hrvatske Vlade. A sada, kad nema Hrvatske, kada je ona prodana globalnoj judeomasonskoj mafiji, kada tuđin njome vlada, tko joj sada šteti? Mesića i Račana ne čuje se baš često optuživati kao štetočine!

I tako, umjesto da uzmu ozbiljno i odgovorno moje poruke, razloge i djela, notorni doušnici, žbiri i «špiclovi» proglasili su me «agentom», bez dokaza, dakako, jer ih i nema. Svjestan sam hvalevrijedne uloge tajnih službi za države i narode, ali je moj duševni sklop tako udaljen od svakog prikrivanja nazora i nakana, da ne bih pristao pružati usluge čak ni

mojoj vlastitoj, hrvatskoj službi (a pogotovu ne ako ona djeluje u okviru protuhrvatskog režima kakav je današnji). Moja je sreća da jugo-Udbi nikada nije palo na pamet pokušati me unovačiti. Odbio bih, naravno, ali s njima ne bi bilo lako. Jedini moj kontakt s nekom tajnom službom zbio se u Njemačkoj, kada me je Ured za zaštitu ustava, uostalom na vrlo nespretan način, pokušao privoljeti na suradnju. Došli su mi par puta u kuću, jednom me izveli na fini objed, a završilo je tako da sam iz njih izmamio neke za nas Hrvate važne podatke, ismijao ih i uvjerio da im je trud posve uzaludan. A doživio sam da me se, u hrvatskoj javnosti, optužuje i kao beogradskog i bugarskog, sovjetskog, američkog i izraelskog agenta! E, moj Narode!

VI. ŽIDOV, SIN JOVANOV.

Ono što se nije dogodilo, barem koliko je meni poznato, ni jednom jedinom od mojih sunarodnjaka i suvremenika, zapalo je mene: da me se optužuje zbog imena mojega oca (kao da sinovi očevima daju imena, a ne obratno!) i za njegovo (vjerojatno ili navodno) etničko podrijetlo. U ambijentu koji, pomodno, najoštrije osuđuje «govor mržnje» i etničko-rasnu diskriminaciju, te traži najdosljednije štovanje načela «političke korektnosti», antisemitski su ispadi bili pridržani samo za mene, upravo za mene koji nikada nisam bio «Židov», nisam se takvim osjećao ni izjašnjavao, nisam vidio židovske zemlje niti naučio jezika, nego sam, dapače, upravo zbog Hrvatske, na smrt zaratio s domaćim i bjelosvjetskim židovskim agenturama, koje rade o glavi Hrvatskom Narodu i njegovoj krvlju obnovljenoj državi.

Nikoga drugoga doli mene, koji sam u više navrata, argumentirano, razotkrio u javnosti nečasnu rabotu zloglasnog hohštaplera i lažljivca, posvjedočenog hrvatskog neprijatelja Wiesenthala, netko se nedavno usudio nazvati «Wiesenthalovim bratom»! Kako to da mu u braću i sestre nisu ushtjeli upisati sve one utjecajne i visokorespektabilne goldsteine, puhovskije i pusiće - jugonostalgične komuniste i ekskomuniste, koji žive od destruiranja hrvatske države? Kako to da se ne kune židovsku

majku i oca onome što je, kao deklarirani «nehrvat», upravo sročio «hrvatsku povijest», kojoj kao vrhunac vidi izručivanje generalâ u Haag i homoseksualni mimohod u Zagrebu? Zar je za Tebe, Hrvatski Narode, dobar Židov samo onaj koji ruši Hrvatsku, a ako se stavi na njezinu stranu, nikako ga ne želiš priznati onim što jest, Hrvatom, nego samo njega mrziš kao prezrenog i niskog Žida?! Jest, već u emigraciji znao sam čuti potiho izgovorenu onu «Ne ćemo da nas Židov vodi!», ali tamo je bilo dobrodošlo da nekakav «Židov» podmetne leđa, ne bi li se protuhrvatskoj fronti izbio «argument» hrvatskog antisemitizma. U Domovini, stvar postaje još drskija. Parola «Što će nam Židov!» aktualizira se, ali ne vrijedi za Židove hrvatske neprijatelje. Samo za one koji se poistovjećuju s Hrvatstvom! Svaka Ti, Narode moj Hrvatski, svaka Ti čast na zdravim instinktima, razboritoj prosudbi i osjećaju za pravdu!

Moj otac u vrijeme mojega rođenja, kada su svi bili jugoslaveni, a biti Židovom bijaše poželjno, deklarirao se, kao i moja majka – Hrvatom. Nisu bili hrvatski nacionalisti, ali još manje židovski. Otac bi mi posve sigurno prigrlio hrvatsku državu, da nije umro još početkom sedamdesetih, a ako s nebesa prati novohrvatske medije, mora se čudom čuditi barbarskim uvrjedama kojima je postumno izložen. Prije onoga velerata živio je i radio po Hrvatskoj (Novi Sad, Subotica, Zagreb) i govorio, doduše ponešto iskvarenim, hrvatskim. Zvao se Janoš, hebrejski Johanaan, a srpska ga je sredina banatske Nagy-Kikinde radije znala kao «Jovana». I komu ja to, moj Narode, uopće moram tumačiti, komu dokazivati, od čega se braniti? Kakvo si Ti to za mene odabrao štovanje, kada se čitav moj život i rad pred Tobom svodi na potrebu pravdanja zbog imena i roda mojega oca?!

VII. REAKCIJE MALOGRAĐANSKE «DESNICE»

Iz tih krugova potječu rečeni TV-film s objedama protiv mene, krađa mojega udbaškog dossiera te ustrajna kampanja mržnje protiv mene, koji svojim radikalno desničarskim stavovima tobož «provociram štetu na Hrvatsku». To su oni koji u medijima znaju izvaliti kako o meni «ne misle

ništa», a na upit kakvo su mi mjesto predvidjeli, uzvrate: «nikakvo». To su oni koji su me čak znali napasti da se pojavljujem na državotvornim mjestima, da njegujem uspomenu na svojega prijatelja i suborca Brunu, jer ga pokušavaju svojatati za sebe, privatizirati za vlastitu uporabu. Riječ je upravo o onim špijunima koji u svakomu vide špijuna, o budalama koje ne mogu vjerovati da netko iskreno, ni u čijoj službi, vjeruje u ono što govori, piše i čini. U pitanju je, svakako, i određena nečista savjest, zavist umjerene desnice spram one radikalne, koja se usuđuje ono što ona umjerena, oprezna, malograđanska, ne bi ni u snu pokušala. Boje se jakih ličnosti, boje se originalnih ideja, umjesto da složno, svatko prema svojim moćima, surađujemo na probitku i boljitku nacionalne države Hrvata. Ja sam, za razliku od njih, na to uvijek bio spreman. Nečista savjest, međutim, javlja se kod njih i zbog komunističke prošlosti mnogih među njima. Oni znaju da ja takve prošlosti, Bogu hvala, nemam, i boje se da bih ih mogao raskrinkati – ja, koji sam svakomu oprostio njegovu prošlost, ako se samo čista srca i djelotvorno stavio na hrvatsku stranu! Uostalom, iz redova ljevice dopiralo je do mene mnogo manje niskih napadaja: za nju nisam bio ni agent, ni Srbin ni Židov (u njihovoj hijerarhiji vrednota, zacijelo, sve su to pozitivne kategorije, koje oni doživljavaju kao prednost, a ne kao nedostatak), ali su se zgražali nad mojim ekstremizmom i radikalnošću, nad mojim ultraštvom. Imali su pravo, i na njihove sam napadaje ponosan, kao i uopće na svaki znak nezadovoljstva nekoga od naših brojnih neprijatelja.

VIII. SITNIJE, NO ZNAKOVITE SVINJARIJE.

Oni isti koji su odbijali suradnju s «ekstremistom» i «fašistom», koji su zabranjivali moje javne nastupe i objavu rukopisa, nisu se ustezali iz mojih tekstova, bez naznake izvornika, nemilice krasti ono što bi im se učinilo uporabljivim. Pritom ih ni najmanje nije smetalo zloporabiti ideje, kojih je autor «provokator», «štetočina» i «ubačeni agent». Među kradljivcima bilo je i političara i publicista i novinara, no ovdje im ne kanim iznijeti imena, jer trenutačno mi nije ciljem optuživati i osuđivati, nego

«braniti i dokazivati svoju nedužnost», kako glasi apsurdna, zločinačka formula novokomponiranoga zagrebačko-haaškog pravosuđa. Tko pak nije od mene krao, taj si je dopuštao posumnjati u moje intelektualno poštenje, izrazivši dvojbu da ja doista vjerujem u ono što tvrdim. Čulo se čak i pitanje «tko Schwartzu piše knjige», te pod čijim su utjecajem pisane (što implicira da sam ovisan o utjecajima, jer nemam vlastitih misli). Osobito je netko bio uporan šireći dvojbu u moje autorstvo glasovitih «Lundskih Teza». Štoviše, od mene su u dvije prigode doslovce tražena jamstva da sam napisao istinu, svjedočeći o nekim svojim razgovorima s Tuđmanom (iz Njemačke) i Kuharićem (u Zagrebu). Koliko mi se samo puta dogodilo da novinar krivo napiše moje prezime (u svim varijantama krivopisa, počam od Swartz i Shwartz, preko Svartz i Svarz, do Schvarc, Švarc i sl.), premda ga je do tada stotinama puta imao prigode otiskanog pročitati, i premda mu je, kao piskaralu, prva dužnost biti pismen!

IX. STANJE HRVATSKOGA NARODA I DRŽAVE.

Da u ovoj zemlji doslovce ništa ne valja, da pače sve srlja u propast, mislim da nikomu nisam dužan nabrajati i dokazivati – nakon svega što sam do sada napisao i izjavio, a uostalom i nakon svega što su razotkrili brojni kritični i dobrohotni promatrači, zdesna kao i slijeva. Ni jedan segment narodnoga života nije uređen kako treba, ni jednome se ne osmjehuju uspjeh i boljitak, naprotiv, samo pogrješke i promašaji, poniženja i neuspjesi, padovi, kriza i mrak. Država za koju sam živio 33 godine tone li tone, dan za danom je nestaje. Jedino što funkcionira jest destrukcija vojske i redarstva, uništavanje državnih temelja, posvemašnja veleizdaja. Varaš se, Narode, ako misliš da ćeš tomu katastrofalnom stanju doskočiti dovlačenjem nove stranačko-koalicijske klike na vlast. Stranka A ili stranka B, malo ljevlje, malo dešnje, što to znači! Hrvatska će ostati izručena Haagu, prepuštena na milost i nemilost Novomu Svjetskom Poretku pod tiransko-terorističkom komandom Amerike i njezine globalističke kozmopolitske internacionale. [47]

[47] Nota bene: Ovo je napisano prije Sanaderova osvajanja vlasti, ali me, po običaju, nitko nije htio slušati, i «desnica» je, puna naivnih iluzija, glasovala za novoga stečajnog upravitelja!

Mi smo Ti, Narode, nudili radikalnu, spasonosnu alternativu, istinski Treći put (ne onaj britanskog lunatika i ratnog zločinca Blaira!); ali, naišli smo na gluhe uši. Govorili smo Ti: slobode nema bez potpunog, bezostatnog suvereniteta. Tvrdili smo Ti: stranke moraju nestati, narod se mora konstituirati u homogenu, organsku, stališko-korporativnu naciju, valja uspostaviti strogu i pravednu narodnu državu kojom imaju vladati autoritarne, elitne snage korjenite nacionalne revolucije, velikih ovlasti i neograničenog mandata. Tek one bile bi kadre donijeti Ti sve Novo – pa i Novi Hrvatski Narod, oslobođen kobnih mana svoje povijesne prošlosti - umjesto da u spirali uvijek istih, beskrajnih demokratskih natezanja srljaš sve dublje u propast. No, ako si tako odlučio, neka Ti bude. Imaš na izbor: Mesić-Račana, Sanader-Pašalića, Banca-Pusićku. Sve bolje od boljeg, a posljednje najbolje. Daj im šansu, nek se iskažu u četiri godine. Ako ne, naravno, Narod će ih smijeniti, vratiti prve, vratiti druge, ili izmisliti treće, i tako dok vam svima ne dosadi, dok vas se moralno i materijalno ne dotuče. Dok vam se mladež ne iseli, a na njihovo mjesto zasjednu šareni egzoti što će vam ih poslati braća Ameri kao jeftinu radnu snagu, da vam ujedno unište i ovo što je još preostalo od nekoć divne i krasne nedirnute Božje prirode hrvatske. Dok vas više ne bude.

Zemljom Ti je zavladala diktatura dva-tri židovska klana: svemoćni Goldsteini, Pusići i Puhovskiji, a iz ovih posljednjih rekrutiran je i stvarni predsjednik RH, Žarko, kojemu je tragikomični Burduš Fikus tek marljivim potrčkalom. Šef države bježi na poklonjenje u mitizirani Jasenovac, istoga dana kada bi se nacija trebala pokloniti svojim Bleiburškim junacima i mučenicima, a tamo će Te, Narode, zastupati parlamentarni podvornik. Još se je narančasta banda pobrinula da se na Bleiburgu hapsi i do 3 godine zatvori svatko, tko se usudi na stratištu Ustaša istaknuti ustaška obilježja. Provokacija, ravnovjesje, miješanje kostiju – što je dopušteno volu Mesiću, nije heroju Tuđmanu!

Hrvatski Narode! Nakon svih poniženja što su ih podnijele Hrvatske Oružane Snage (sve, ne samo HOS!), nakon izrugivanja što su ga doživjele dolaskom jedne ogavne brbljave feministice na njihovo čelo, nisi smio dopustiti da tako ode tvoj osloboditelj, general Bobetko. Tre-

bao si izići na ulice kako bi se udovoljilo njegovoj posljednjoj želji, da ga isprati njegov junački suborac, general Norac. Za legendarnoga generala Gotovinu, usred zemlje koju je oslobodio, raspisana je glavarina, kao za zločinca: a glava mu vrijedi punih 350 tisuća kuna! Lijepe li svotice! I Ti na to ostaješ nijem?! Naveo sam tek dva primjera. Nezahvalan si, Narode, spram svojih veličina, nezahvalan spram Pavelića i Tuđmana, koji su Ti obnovili stoljećima izgubljenu državnost; pa što da se od Tebe onda očekuje spram ostalih! Dopuštaš da se punom parom rehabilitira partizane i Tvojega najvećeg krvnika, a njihovog kolovođu. Ne smeta Te njegov trg usred glavnoga Ti grada, evo već 13 godina, a onaj koji je htio skinuti sramotnu ploču, već godinama čami u zatvoru.

Rob si, moj Narode, sebe mrziš a tuđe obožavaš; prevrtljiv si, lakovjeran i naivan; nogama ne stojiš pravo na zemlji, a glava Ti ne doseže istinsko nebo. Ulizica si uvijek novih gospodara, a kada te junaci oslobode, ne znaš što bi u slobodi započeo i već srljaš u novo ropstvo, uvijek potpunije i ubitačnije negoli ono prijašnje. Ne valjaju Ti manire, ne valja Ti etos. Hoćeš u Europu, a prihvaćaš od nje samo odurnu dekadenciju, umjesto da joj preuzmeš hvalevrijednu civilizaciju. Provincijalno se ulaguješ Europi, htijući tako nadvladati svoj provincijalizam, a u Europi ne ćeš biti ni provincija! Zar doista ne raspoznaješ prijatelja od neprijatelja? Očito ne, inače bi smogao snage i odupro se nedostojnom ropstvu koje Te je snašlo, daleko gore i dublje čak i od onoga jugoslavenskog. Upozoravali smo Te, ali nisi htio slušati. Ne ćemo više. Kuhaj se u vlastitu «saftu», jer protiv Tvoje volje i na silu ne mogu Ti pomoći. A spasa Ti zasigurno nema doli od Boga i Nove Hrvatske Desnice; tvrdim to odgovorno i čista srca, i znam o čemu govorim.

X. MOJE DALJNJE NAKANE.

Mogao bih na kraju, poput Koriolana, uzviknuti: *Vi ćete mene protjerati?! Ja protjerujem vas!* Ali ja se svojega Hrvatskog Naroda odreći ne želim i ne mogu, pa i ako sada odem u unutarnju emigraciju, a sutra, dođu li Pusić-Banac, i u vanjsku, jer jugoslavije i orjune nisam podnosio, iz nje

sam išao, pa ću ako ustreba otići i opet. Protjerujem vas tek iz svog srca, dok se vaše ne promijeni. Pjesnik je rekao da je mnogo lakše voljeti Hrvatsku izvana; to je i moje iskustvo. A sada, neka se samo vesele doušnici i đilkoši, pripuzi i podanici, mediokriteti i glupani, zavidljivci i zlobnici, koji su me nagnali na ovaj korak. Nemam više volje ni vremena osvrtati se na njihovu galamu. Mnogo me posla čeka, želim dovršiti svoje knjige, zaokružiti filozofijski i književni opus. Hoću se posvetiti europskoj politici na planu euro-desnice, kako bismo od ove nesnosne, judeo-masonske, tehno-birokratske pseudo-Europe, koja podjarmljuje svoje narode ne bi li ih, kada oni ispune propisane uvjete, posvema progutala, - kako bismo, dakle, od našega Kontinenta učinili jedno života vrijedno i dostojno mjesto slobode za našu bijelu rasu, za naše slavne, velike i male, sve jednako bogodane narode, i osobe, u jedinstvu zajedništva i razlika. O ostalim svojim osnovama i nakanama nije mi ovdje dužnost progovoriti. Hoću još samo ovo reći: u takvoj će Europi, tek u takvoj, zacijelo biti mjesta i za Tebe, moj Hrvatski Narode, u čijem usudu ja više ne želim izravno sudjelovati.

Osim, osim ako ne osjetiš za tim potrebu, i uvjerljivo mi je predočiš. Uvjerljivo, to znači plebiscitarnim glasovanjem, u onolikom broju, koliko je glasova potrebno da bi se ušlo u Hrvatski Državni Sabor. Mislim da je to skromno: ne tražim milijune, ne tražim stopostotnost kao Tebi još uvijek srcu prirasli Tito, tražim tek nešto više od par postotaka, nekih dvjestotinjak tisuća Tvojih potpisa. Tražim mali dokaz da Hrvati drže do onoga što činim i žele da nastavim. Ako hoćeš, dakako. Ako ne ćeš, neka se ispunja volja Božja. Narodi, kao i pojedinci, mogu, ukoliko se na to odluče, slobodno birati: između slobode i ropstva. Ja svojemu Hrvatskom Narodu želim slobodu. Osvajanju te slobode posvetio sam veliki dio života, neke od svojih najboljih i najplodnijih godina. Nije mi žao. Ali, došao je kraj. Svjestan sam svojih slabosti, kritičan spram svojih mana, no usuđujem se misliti da tomu kraju krivnja nije moja.

U Zagrebu, dne 10. svibnja 2003

SOLIDAR ADŽIJA KNJIŽNICA

MLADEN SCHWARTZ

Rođen u Zagrebu 1947. Po školi i poslanju filozof. Živući stjecajem okolnosti u velikosrpskom Beogradu (a u židovskoj obitelji, premda se formalno izjašnjavala hrvatskom, nije dobio nacionalni odgoj), osvijestio se - ćudoredno, politički, a i osobno (podsjetivši se svojega rodnog grada i materinskog hrvatskog jezika) – značenja što ga nacionalnost i nacionalizam imaju u čovjekovu životu, pojedinačnom i skupnom. Kao osvjedočeni konzervativac i antikomunist, izbjegao je iz Titove jugovine kada su ga pouzdanici izvijestili kako mu režim hoće oduzeti putovnicu – a kanio je u Njemačku eda bi doktorirao filozofiju. Prekonoć doslovce bježi u Njemačku, gdje se odmah povezuje s vodećim hrvatskim nacionalistima, i to po prilici ovim redom: s Vinkom Nikolićem, Ivanom Jelićem (Branko je već bio mrtav), Brunom Bušićem... Trajnu suradnju ostvaruje samo s ovim potonjim. Putuje, u dogovoru s njim, u New York kako bi pokušao utjecati na smanjenje osude Zvonku Bušiću i drugovima (otmica zrakoplova 1976), uređuje Hrvatski List, vodi Židovski odbor za slobodnu Hrvatsku, suutemeljuje i predvodi – uz ostale – Hrvatski Državotvorni Pokret. A uz Hrvatski List, redovito objavljuje u australskom Hrvatskom Tjedniku, te povremeno i u nizu drugih novina i časopisa hrvatske diaspore. Ujedno je stalni suradnik desno-konzervativnog elitnog njemačkog časopisa Criticón, te mnogih drugih njemačkih i europskih glasila. Vrativši se odmah nakon nacionalnoga prevrata 1990 u Domovinu, povezuje se s pravašima te postaje urednik Hrvatskoga Prava. Nakon sukoba u stranki utemeljuje Novu Hrvatsku Desnicu, koju vodi od 1994 do 2003, kada ju je raspustio, posvetivši se radu na razvijanju i jačanju euro-desnice te uspostavi Nacionalističke internacionale. Radi kao slobodni publicist, autor je više tisuća objavljenih naslova, filozofijskih, političkih i književnih. Djeluje i na krugovalu i TV. Osnivač i glavni urednik desničarskih novina Ultimatum!.

Uz suautorstvo u nizu knjiga, napisao je i slijedeće samostalne knjige:

- Židovi, Protokoli i Adolf Hitler (1997)
- Hrvatska nakon Tuđmana – Studija o nacionalnom usudu (2000)
- Što je to Desnica – O jednoj mrcvarenoj kategoriji (2001)
- Laž, zločin i smrt demokracije – 101 razlog protiv pukovlađa (2003)
- Novi Protokoli sionskih mudraca za XXI stoljeće ili Kako uništiti svijet (2004).

NARUČITE NAJNOVIJE KNJIGE MLADENA SCHWARTZA:

U pripravi: *Finis Croatiæ*
Hoće li, može li, umije li Hrvatska preživjeti?
(Nesmiljena proročka raščlamba današnje hrvatske krize, bolesti na smrt, te osuda krivaca koji su Hrvatsku doveli u to stanje; ima li još uopće mjesta nadi, ili je za narod Hrvata sve već u nepovrat propalo?!)

U pripravi: *Fašizam i religija* ili
Studija o suparništvu Boga i Nadčovjeka
(Iscrpna načelna i povijesna raščlamba odnošaja pojedinih fašističkih pokreta prema Kršćanstvu i drugim religijama, kao i Crkvina mnijenja o fašističkim pokretima.)

U pripravi: *Konac Tisućljeća i Novi Eon*
(Pregled XX stoljeća, predviđanja o povijesti tek započetoga XXI stoljeća, te načelna razmatranja o različitim vidovima našega odnošaja spram onoga budućeg.)

U pripravi: *Novi Makjavel ili Politička vještina – s Političkim leksikonom*
(Naputak za političara – državnika – vođu nastupajućega vremena – Novog Eona: kako osvojiti vlast, kako je zadržati, te kako vladati na dobro naroda.)

Zadnje objavljeno: *Novi Protokoli sionskih mudraca za XXI stoljeće* ili *Kako uništiti svijet*
(Mudraci se sastaju nakon sto godina eda bi razmotrili što im je u XX stoljeću uspjelo ostvariti od njihovih nacrta, u čemu nisu uspjeli, te što ostaje napraviti sada i ubuduće.)

Imamo još i ograničen broj primjeraka
prije objavljenih Schwartzovih djela:

Židovi, Protokoli i Adolf Hitler

Hrvatska nakon Tuđmana

Što je to – Desnica?

Laž, zločin i smrt demokracije

Naručbe na brzoglas/brzovid:
Hrvatska – Zgb. – 3700-169
ili na munjopis:
mshwartz@inet.hr
PRETPLATNICIMA
NA JOŠ NEOBJAVLJENE KNJIGE
ODOBRAVAMO POPUST

Jedini dosljedno i beskompromisno
desničarski list u Hrvatskoj:
ULTIMATUM! – Desničarske novine!!!
Uskoro: NOVA SERIJA!!!
Međumrežno izdanje možete uvijek pročitati
već prije izlaska iz tiska!!!
Međumrežna stranica ULTIMATUMA!:
www.ultimatum.ws
www.ultimatum.20m.com

21-05-2015

URIHO - Tisak, Zagreb

Knjižnica Božidara Adžije
020140945

2003

MLADEN SCHWARTZ

Objavljene knjige:
Menschenrechte und Religionsfreiheit in Jugoslawien (s Rudolfom Grulichem i Hansom Peterom Rullmannom, 1986)
Das kroatische Trauma (s Hrvojem Lorkovićem i Antunom Pinterovićem, 1990)
Židovi, Protokoli i Adolf Hitler (1997)
Hrvatska nakon Tuđmana (2000)
Što je to – Desnica? (2001)
Laž, zločin i smrt demokracije (2003)
Novi Protokoli sionskih mudraca (2004)

Knjige u rukopisu:
Sartreov egzistencijalizam
Ratio Anselmi, O ontološkom dokazu Božje opstojnosti
Transcendencija i hijerarhija
Oskudno vrijeme i filozofija
Panteon i Rimski forum
Razgovori s Đilasom
Varia Croatica
Christliche Demokratie, Möglichkeit und Wirklichkeit

Knjige u pripravi:
Finis Croatiæ
Iskon i eshaton
Fašizam i religija
Konac Tisućljeća i Novi Eon
Novi Makjavel s Političkim leksikonom
Židovska ideologija
Memoari
Summa Philosophiæ
Zbornici objavljenih radova
Rani radovi
Književni opus

Knjižnica Božidara Adžije
32
SCHWAR
O
020140945 / 453.945

ISTINA O STARČ

STARČEVIĆ KAO I

STARČEVIĆ PROTIV S

STARČEVIĆ ZA DIKTATURU

STARČEVIĆ PROTIVNIK

STARČEVIĆ NAJUMNIJI HRVAT

STARČEVIĆ VJEČNO AKTUALAN

STARČEVIĆ DUHOVNI OTAC NDH

STARČEVIĆ I SCHWARTZ

9 789539 818140